КОМПАС

СРПСКИ НЕДЕЉНИК

ISSN 3122-8003

Цена:
300 дин.
12. новембар
Број 36

КО ДРЖИ ПРЕКИДАЧ

TRGOVINA
NAPRED

OBJEKTI NA TERITORIJI

- Velike Plane
- Smedereva
- Petrovca
- Smederevske Palanke

INFORMACIJE I ZAKUP

026 636 062

Fotografija je ilustrativnog karaktera.

КОМПАС
СРПСКИ НЕДЕЉНИК
Број 36 12. новембар 2026.

Импресум

Сања Пурић
Директорка и главна и одговорна уредница

Марија Р. Илић
Заменица главне уреднице

Душан Божић
Извршни уредник

УРЕДНИШТВО И РЕДАКЦИЈА

Горан Митровић
Михаило Пауновић

Дејан Михајлов
Никола Игњатовић

Јелена Влајковић
Дуња Вуксановић

ДИЗАЈН

Марина Јевремовић
Креативна директорка

Видоје Манојловић
Уредник фотографије

Неда Михајловић
Графичка дизајнерка

МАРКЕТИНГ

Милорад Бибић
Директор маркетинга

Душица Радовић
Менаџерка друштвених мрежа

КОЛУМНИСТИ

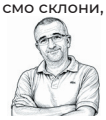
ВЛАДИМИР ВУЛЕТИЋ
ЗОРАН ЈЕВТОВИЋ
МАЛКОЛМ МУХАРЕМ
СЛАВКО ДИМОВИЋ
ИВАН КАРЛ
МИЛАН БОЖИЋ
БОЈАН ДИМИТРИЈЕВИЋ

ЧЕДОМИР АНТИЋ
ДРАЖЕН ЖИВКОВИЋ
ЗОРАН ЂИРЈАКОВИЋ
НЕМАЊА Б. АНТИЋ
ВАЊА ГЛИШИН
РЕЉА ЖЕЉСКИ
КАТАРИНА ШИШМАНОВИЋ
ДРАГОСЛАВ БОКАН

АЛЕКСАНДАР РАСТОВИЋ
ГОРДАНА ЧОМИЋ
ОГЊЕН ГУДЕЉ
ЉУБИША ДЕСПОТОВИЋ
НЕБОЈША КРСТИЋ
ДРАГОЉУБ КОЈЧИЋ
ФИЛИП ГРБИЋ

ИЗДВАЈАМО

ЗОРАН ЂИРЈАКОВИЋ
Јеротић је склоност да паднемо на „господина Мијушка“, који се овде „појављивао“ у различитим пречанским и „србијанским“ инкарнацијама, везао за спој презаштићене деце, неотпорне и меке, и малих побуњеника, „вечно непомирљивих и сумњичавих бораца, мада не увек копаља окренутих према правом непријатељу“. Он нам поручује да смо склони, заслепљени чудом

које нам се привиђа, да останемо народ слеп за стварност. Проблем је, по Јеротићу, у одраслима.

НЕБОЈША КРСТИЋ
У уторак сам се учланио у СНС. Желео сам да то буде у понедељак, али су ми надлежни у странци рекли да је боље сутрадан јер им је тад слава па да наздравимо. Помислио сам да је то ОК пошто је СНС у недељу изгубио изборе тако да на слави неће бити гужва, па је у реду да им барем неко дође. Тај је неко, у виду моје маленкости, дошао сутрадан и затекао узврелу и веселу атмосферу с каквом се није срео последњих тридесетак година. Као на негдашњем типичном београдском журу.

ФИЛИП ГРБИЋ
Политичка заједница распада се онда када вредносне супротности унутар ње постану морално и психички неподношљиве. Ишчезава пређутна сагласност у погледу значења појмова добра и зла. Људи настављају да живе у истом физичком простору, али у паралелним моралним световима. Прекомерни шумови у комуникацији доводе до прекида пријатељских и родбинских веза. Мотивација

неистомишљеника најпре делује несхватљиво, затим недобронамерно, а на крају као чиста злоба.

ЧЕДОМИР АНТИЋ
У очекивању формирања нове владе у Србији читамо текст г. Жељка Пантелића, еурофилног новинара који је дуго времена писао за националистички црногорски дневник Вијести кореши странке српског народа у Црној Гори због тога што не одбацују идентитетска питања и не придруже се заслепљеном еуроблоку. Он тражи напуштање политике „четири стуба“ спољне политике. То је, наравно легитимно са становишта слободе мишљења појединца или интелектуалног става.

ИЗДАВАЧ:
САВРЕМЕНИ МЕДИЈСКИ СИСТЕМ ДОО
ТРГ НИКОЛЕ ПАШИЋА 7А, БЕОГРАД
officesms@srpskikompas.rs
ШТАМПА:
ПОЛИТИКА АД
ЦЕТИЊСКА 1, БЕОГРАД

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

32+659(497.11)

КОМПАС : српски недељник / главна и одговорна уредница Сања Пурић. - Год. 1, бр. 1 (2026)- . - Београд : Савремени медијски систем, 2026- (Београд : Политика). - 27 cm

Недељно. - Варијанти наслов: Српски недељник Компас
ISSN 3122-8003 = Компас (Београд)
COBISS.SR-ID 188347145

8 **ПОРТРЕТ НЕДЕЉЕ – ПОЛИТИКА**

10 Нећемо бити опозиција Србији
Разговарао: **Душан Божић**

22 Како сам постао друг члан
Пише: **Небојша Крстић**

24 Нашем народу је потребна тачка ослонца
Разговарала: **Марија Р. Илић**

30 Анатомија новог једноумља
Пише: **Владимир Вулетић**

32 Јахачи на дуге стазе
Пише: **Драгослав Бокан**

35 „Пошто, секо, млеко?“ или о политичкој (не)култури
Пише: **Гордана Чомић**

36 Распад политичке заједнице
Пише: **Филип Грбић**

42 „Студенти“ и ЕУ: Све ближа заједница
Пише: **Филип Хамонд**

44 Господин Мијушко по други пут у Србији
Пише: **Зоран Ћирјаковић**

50 Четири стуба
Пише: **Чедомир Антић**

52 **ПОРТРЕТ НЕДЕЉЕ – СВЕТ**

62 Може ли Немачка да забрани странку коју подржава трећина грађана
Пише: **Михаило Пауновић**

66 Балтички троугао
Пише: **Вања Глишин**

70 **ПОРТРЕТ НЕДЕЉЕ – ЕКОНОМИЈА**

72 Србија има резерве нафте, али има ли резервни план?
Пише: **Марија Р. Илић**

76 Новац без газде

78 Како инвеститори процењују ризик Србије
Пише: **Немања Антић**

80 **ПОРТРЕТ НЕДЕЉЕ – КУЛТУРА**

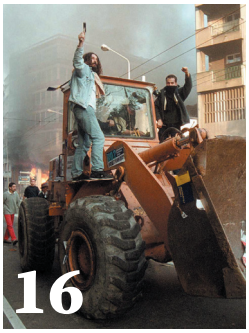
82 Срећан рођендан, господине председниче
Пише: **Малколм Мухарем**

86 Матица српска и културно-национални идентитет
Пише: **Иван Негришорац**

92 Угледне британске лекарке у Србији 1914–1918.
Пише: **Александар Растовић**

98 Ко је убио Сибилу Вејн
Пише: **Драгољуб Којчић**

ЧИТАЈ ПАМЕТНО

ПОНАВЉАМО ЛЕКЦИЈЕ КОЈЕ НИСМО НАУЧИЛИ

Разговарао: **Горан Митровић**

Међу тачкама програма Студентске листе налази се и лустрација, тема која је у Србији била актуелна и након 5. октобра 2000. године. Урош Шуваковић сматра да је поновно стављање ове теме у политички фокус проблематично, а своју аргументацију заснива и на личном искуству из периода након петооктобарских промена. „Требало је да будем лустриран након 5. октобра и на неки начин то се десило, али не формално“, каже Шуваковић који је у то време био асистент на Београдском универзитету, где је остао без посла након политичких промена.

38

ИЗМЕЂУ ЛЕГАЛИЗМА, РЕВАНШИЗМА И СТАТУСА КВО

Пишу: **Зоран Крстић и Владимир Вулетић**

Свака смена власти отвара осетљиво питање утврђивања одговорности претходног режима. Кључна дилема, пред којом се налазе демократска друштва је како да утврђивање одговорности не склизне у произвољни реваншизам и политички линч. Наше истраживање, спроведено на узорку од 100 испитаника крајем октобра и почетком новембра ове године дотакло се и ове теме.

ТРАМП НА ПОЛОВИНИ ПОСЛЕДЊЕГ МАНДАТА

Пише: **Милан Божић**

У 19. веку је Грувер Кливленд имао губитак од чак 125 посланика. У 20. веку је сам Френклин Делано Рузвелт, једини амерички председник који је освојио четири мандата и изазвао уставну промену која је максималан број мандата ограничила на два, 1938. изгубио чак 72 конгресмена. Председници попут Трумана и Ајзенхауера су губили на међуизборима, али са мањом „гол-разликом“. Једини се, крајем 20. века, „истакао“ Клинтон са резултатом од -54.

ФРАНЦУСКА СВЕ БЛИЖА ЕРИ МАРИН ЛЕ ПЕН

Пише: **Михаило Пауновић**

Француска се суочава са једним од најизазовнијих периода у новијој историји, оптерећена низом криза. Док је с једне стране притиска талас протеста, с друге се суочава са све већим проблемима у јавним финансијама и све израженијом политичком нестабилношћу, која би могла да се додатно продуби како се председнички избори буду приближавали. У атмосфери у којој се чини да се све урушава, политичка позиција Марин Ле Пен последњих месеци постаје све стабилнија, док се њено им.

74

ЧЕТИРИ ДАНА РАДА, ПЕТ ДАНА ЕКОНОМСКИХ ПИТАЊА

Постоји нешто готово неодољиво у идеји да се радна недеља заврши у четвртак. Четвородневна радна недеља звучи као привлачна погодба: иста плата, мање рада и више времена за живот. Студентска листа жели да ту идеју уведе у расправу. Проблем је што слободан петак не производи аутоматски и већу продуктивност, као ни богатију земљу. колико је Србија продуктивна да би могла да ради мање, а зарађује исто?

ПРАТИТЕ НАС И НА ПОРТАЛУ:

www.srpskikompas.rs

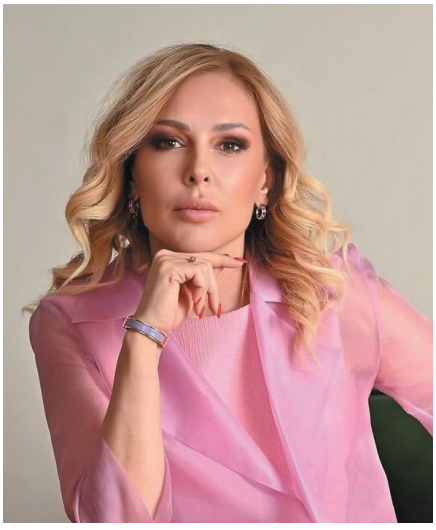
Насловна: Компас Илустрација

СИМБОЛ СРПСКОГ ПРЕЖИВЉАВАЊА

Наталијина рамонда има необичну особину: чак и када се осуши и изгледа мртво, довољна јој је кап воде да поново оживи. Зато је постала симбол Дана примирја у Србији – земље која је после једног од најстрашнијих ратних страдања у својој историји морала да пронађе снагу за нови почетак. Једанаести новембар обележава крај оружаних сукоба у Првом светском рату, али не и крај његових последица. За Србију, која је платила огромну цену победе, примирје није значило само повратак мира већ и суочавање са размерама губитка. Можда је управо зато Наталијина рамонда прикладнији симбол од било каквог споменика. Она не слави победу, већ упорност живота. Подсећа да се историја не мери само освојеним територијама и добијеним биткама, већ и способношћу једног народа да преживи оно што је изгледало непоправно.

Фото: Компас илустрација

Љубав или бродолом после заљубљености

Грађани Србије не познају нову власт, али су одушевљено гласали за њу. Преко два милиона људи изабрало је, заправо, власт какву би желели, имагинарну и идеалну, онако како је замишљају. Ова ситуација је најсличнија почетку везе, оном када се заљубите, па партнера идеализујете и пројектујете да је ваш идеалан пар. И баш се нађутите ако вам неко од пријатеља и родбине каже „полако“ или, Боже сачувај, спомене некуману коју би та особа могла имати. А привлачна је та нова власт, млада, спортски тип, и трчи и бициклира, лепо пева. Нема јасан програм, али ко га има на почетку везе? Има потенцијал. И кад се осветите и видите ДОС, прилично умољчан и 26 година остарео, ипак још увек себи нисте спремни да признате истину.

Кажу да та фаза може да траје најдуже две до три године. Мислим да је то случај са старијим генерацијама, а код генерације *Z* овај период је далеко краћи. Али да рачунам по старом календару. Од првог протеста прошле су две године, од избора неколико недеља... Верујем да је заправо датум конституисања Скупштине и Владе онај који ће се рачунати.

А онда долази оно што се на почетку везе обично прескаче. Како живимо заједно? Шта радимо када се не слажемо? Има ли свако право да каже шта мисли или се мир у кући одржава тако што један говори, а други ћути?

Ових дана то питање више није само теоријско. После упада у једну телевизију и одлука о привременим забранама појединих емисија, поново се расправља о слободи медија. Једни говоре о примени закона, други о политичком обрачуну.

Они који су донедавно говорили у име слободе, истине и правде, који су захтевали право да се чује другачији глас и осуђивали сваки покушај гушења медија, данас желе да угасе буквално све који мисле другачије. Као да је слобода говора била важна само док је служила њиховом политичком циљу. Као да је право на мишљење привилегија која се додељује истомишљеницима, а не уставно и цивилизацијско право сваког човека.

Да се вратимо на емоције. Оне лако склизну од љубави до мржње. И за демократију, за државу и друштво је много боље када се гласа рационално, а не емотивно.

Али у овом нашем матриксу, експерименту који ће се као баук ширити Европом и светом, ишло се баш и само на осећања.

А експеримент се никада не одвија сам од себе. Они који њиме управљају у најбољем случају су вођени знатижељом, а у најгорем својим интересима.

Циљ овог експеримента је уништавање српског идентитета, а то се не дешава први пут на овим просторима. Напротив, понавља се, само мења облик.

Овога пута облик није сасвим непознат, само егзекутори после Петог октобра добијени задатак нису до краја извршили.

На насловној страни првог броја *Српског недељника Компас* наслов је био „Лекције које нисмо научили“. А порука саговорника је била: „Не поновило се“. Нека то буде и порука овог броја.

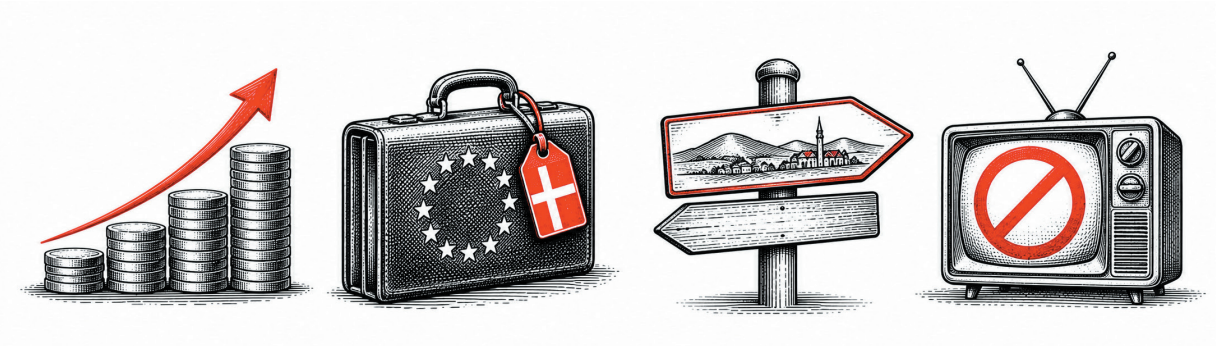
Видимо се на **www.srpskikompas.rs**. Јер, Генерација *Z*. :)

ГРАНИЦЕ ПЛЕНУМСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Кандидат за посланика „Студентске листе“ Дејан Шошкић изјавио је да ће посланици и чланови будуће Владе Србије одлуке доносити аутономно, у складу са Уставом и законом, без потребе да се за њих консултују са студентским пленумима.„Студенти такође знају да ова група изабраних људи са Студентске листе, који ће ући у парламент, она по слову закона постаје власник мандата и она самостално одлучује. Дакле, ми ћемо ући у један нормалан политички процес који краси све земље у Европи, сигурно, а и шире, дакле све уређене земље у свету, где ће посланици радити свој посао у складу са уставом и законом. Влада ће имати своја овлашћења“, поручио је Шошкић у емисији „Утисак недеље“.

„ВЕЋИ ПРИВРЕДНИ РАСТ ОД ХРВАТСКЕ, И ТО БЕЗ ЕВРОПСКОГ НОВЦА“

Председник Хрватске Зоран Милановић изјавио је да је Србија током протекле деценије, под Александром Вучићем, остварила исти или нешто већи просечни годишњи привредни раст од Хрватске, иако није имала приступ значајним средствима из европских фондова. Он је подсетио да је Хрватска користила и ванредна европска средства за отклањање последица земљотреса, поплава и епидемије, оценивши да би без тог новца привредни раст био још мањи. Хрватски председник нагласио је да циљ оваквог поређења није жалба на економске прилике, већ сагледавање стварних резултата и могућности за будући развој.

ОДЛАЗАК НА НОВУ ФУНКЦИЈУ

Шеф Делегације Европске уније у Србији Андреас фон Бекерат саопштио је да после 15 месеци одлази из Србије. „Одлазим са дубоким поштовањем и снажном вером у вашу европску будућност“, написао је Андреас фон Бекерат у објави на мрежи Икс. Он је новој власти пожелео успех у реформи институција и изградњи државе која је „све јача, праведнија и ближа будућности као део Европске уније“ и поручио да је ЕУ спремна да подржи Србију на сваком кораку.

Фон Бекерат напушта дужност шефа Делегације ЕУ у Србији након што га је влада Шведске 28. августа именовала за генералног директора нове шведске спољне обавештајне службе УНД.

Он ће на нову функцију ступити 1. јануара. Још није познато ко ће преузети функцију шефа Делегације Европске уније у Србији.

Дужност отправника послова Делегације Еворпске уније у Србији преузеће Џулијан Васало, до именовања новог шефа Делегације, након одласка Андреаса фон Бекерата са те функције, саопштила је данас Европска кућа.

Како се наводи, Васало је искусни дипломата Европске уније са дугогодишњим искуством у области спољних односа и дипломатске службе.

ПОСЕБАН СТАТУС ЗА САНЏАК

Лидер СДА Санџака Сулејман Угљанин отворено је поручио да се треба изборити за посебан статус Санџака.

„Студенти су, на велико изненађење читавог света, остварили велику победу и вратили су наду грађанима не само Србије него и Санџака да се у Србији може градити нормална демократска држава. И зато сад очекујем, ако се формира нова влада, да ће они свакако...Они имају обавезу према грађанима, а немају искуство, немају искусне кадрове, а ми имамо и искуство и знање и искусне кадрове и програм за одрживи развој . Тако да ми очекујемо да ћемо успети да релаксирамо односе на начин да Бошњаци у Санџаку и Санџак добију известан статус, да кажем, регионалне самоуправе у Републици Србији и да Бошњаци уживају адекватна права, као што уживају Срби из Републике Српске са Србијом, те специјалне односе“, поручио је Угљанин.

РЕМ ИЗРЕКАО МЕРЕ НАКОН ПЕТ САТИ РАСПРАВЕ

Савет РЕМ казнио је телевизију „Информер“ забраном приказивања огласног садржаја у трајању од пет дана због утврђених прекршаја у емисији „Државник“, као и забраном приказивања формата „Колегијум“ у трајању од 10 и 15 дана. Одлучено је да се на десет дана забрани емитовање формата ТВ Информер у коме су вређани Родољуб Шабић и Зоран Гавриловић из БИРОДИ-ја. У питању је програм емитован 6. октобра, од 17:30 до 18 сати - казао је председник Савета РЕМ-а Стевица Смедеревац.

Савет РЕМ-а је изрекао и мере против телевизија „Курир“, „Прва“ и „Ваљево 5“. ■

Фото: Компас илустрација

АНА БРНАБИЋ

ПРЕДСЕДНИЦА
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
И ВД ПРЕДСЕДНИКА
СРБИЈЕ

Фото: Уступљена фотографија

НЕЋЕМО БИТИ ОПОЗИЦИЈА СРБИЈИ

Србија је ушла у период опште нестабилности и неизвесности, а грађани не знају ко ће доносити одлуке, пленуми, народни посланици или извршна власт. Ана Брнабић најављује чврсту, али одговорну опозицију Студентској листи, док у повратку Александра Вучића на чело СНС види почетак обнове странке

ДУШАН БОЖИЋ

Избори су променили власт, али су, према оцени Ане Брнабић, отворили много озбиљније питање: ко заправо одлучује о судбини Србије? У интервјуу за Компас она говори о власти пленума, притисцима на медије и опасности од политичког експеримента, а за СНС најављује нови почетак и повратак Александра Вучића на чело странке.

Конститутивна седница Скупштине заказана је за 17. новембар, Међународни дан студената. Да ли сте имали на уму симболику тог датума када сте заказивали седницу или је реч о случајности? Може ли тај датум означити почетак нове фазе политичког живота Србије?

Не. Заказала сам седницу из практичних и прагматичних разлога, а има их неколико. Прво, невероватно је да нико од представника Студентске листе није затражио разговоре око конститутивне седнице. Никада се до сада то није догодило. Уобичајено они који су ушли у парламент, а посебно ако имају већину, одмах траже разговоре како би се договорили око тока седнице, броја потпредседника, састава скупштинских одбора и делегација. Како се то још увек није десило, дала сам мало времена да успоставимо тај дијалог и поново позивам на њега. То је уобичајена парламентарна пракса. Друго, седнице су, по Пословнику, од уторка до четвртка, тако да сам заказала за први могући уторак, а да дозволим да имамо времена за разговоре и договоре око седнице.

Не знамо ко ће доносити одлуке – анонимни пленуми, народни посланици, извршна власт, или неко четврти. Знамо само да је у прве две недеље Студентска листа показала да им институције не значе ништа, као ни Устав и закони ове земље

Шта Србију очекује у наредном периоду? Да ли верујете да се политичка криза сада сели у институције или можемо очекивати наставак политичких сукоба и ван парламента?

Да будем искрена, не знам. Као што то не зна нико у Србији. Не знамо ко ће доносити одлуке – анонимни пленуми, народни посланици, извршна власт, или неко четврти. Знамо само да је у прве две недеље Студентска листа показала да им институције не значе ништа, као ни Устав и закони ове земље. Најочигледније су то показали током обраћања јавности, 29. октобра, када су из парка издавали наредбе и испостављали захтеве тужилаштвима, судству, независним институцијама, медијима, безбедносним агенцијама, и то са роком до

када ти захтеви морају да се испуне. Ту смо видели да су за њих пленуми и пленумски комесари изнад свих институција у Републици Србији. И у свему томе је још поразније што се нико, нико од институција, нико из невладиног сектора који се толико залаже за институције и владавину права, баш нико, није огласио и осудио то. Дакле, ушли смо у период опште нестабилности и неизвесности. Ми ћемо, као јака опозиција, кроз рад посланичке групе Србија против терора, на то покушати да укажемо и то покушати да коригујемо. У сваком случају ћемо о томе причати гласно, и свима који желе да чују, али и онима који не желе. Нећемо се повлачити.

Позвали сте представнике Студентске листе на дијалог пре конститутивне седнице и понудили разговор о потпредседничким местима и руковођењу скупштинским одборима. Да ли сте спремни да им препустите и неке од најважнијих одбора у Скупштини?

То ко ће водити скупштинске одборе и које, као и колико потпредседничких места ће понудити опозицији, зависи од спремности парламентарне већине да уважи опозицију. То је до сада била пракса, па је опозиција водила неке од најважнијих скупштинских одбора, уколико је то наравно желела. Да ли ће се наставити са том праксом зависи искључиво од Студентске листе. Видећемо.

Шта уколико одбију ваш позив? Да ли ће парламент бити конституисан без договора са њима и како ће изгледати парламентарна борба у новом сазиву?

Да ја знам, није се никада до сада десило да није било разговора између парламентарне већине и опозиције о току конститутивне седнице. Па чак и када је део опозиције одбијао да преузме нека потпредседничка места или вођење одбора, на то би указали пре саме седнице. Ово би био први такав случај. Тако да је и то експеримент, уосталом као и ово што сада живимо у Србији. Политички, социолошки експеримент. Што се тиче парламентарне борбе, верујем да ће она бити интензивна и занимљива. Као што је и Александар Вучић, који ће бити шеф наше посланичке групе, најавио – ми ћемо бити озбиљна, али и одговорна опозиција. Уколико Студентска листа буде имала добре

Ја бих волела да се оваква врста експеримената спроводи у неким другим земљама, а не у мојој, али морамо да прихватимо вољу већине грађана Србије и да се надамо и боримо да последице неће бити тако катастрофалне како се сада чине

предлоге за Србију, нећемо опструисати, већ ћемо подржати. Уколико буду лоши, борићемо се свим демократским средствима. Неће бити димних бомби, ни бакљи, ни сузаваца, ни јаја, ни апарата за гашење пожара. Поштоваћемо Народну скупштину Републике Србије. И, најважније – ми нећемо бити опозиција Србији, већ јака опозиција Студентској листи и пленумским комесарима.

Да ли очекујете да ће представници Студентске листе прихватити институционалну борбу или ће покушати да парламент користе као нову платформу за наставак политичких активности које смо гледали на улицама?

Верујем да ће морати да поштују парламент. Ипак, оно што смо видели од када је Студентска листа преузела РТВ, као јавни медијски сервис АП Војводине, а то је укидање преноса седница покрајинског парламента, јесте разлог за озбиљну забринутост. Студентској листи су била пуна уста транспарентности, правде, институција, владавине права, а сада видимо да живимо у потпуном мраку, где ми као грађани чак не знамо ни ко се у име Студентске листе, а од када су победили на изборима, и у наше име, састао са европском комесарком за проширење, Мартом Кос. Не знамо ко ће доносити одлуке о судбини Србије. Медији се гасе и дисциплинују. Независним институцијама, па чак и тужилаштву се наређује шта да раде. Кадрира се из парка у Уставном суду. Људе тероришу. И све је то постало до те мере бахато и беспризорно да смо имали и пример да 22 спремачице запослене у парламенту АП Војводине буду приведене на саслушање! То је апсолутни терор над људима. Утеривање страха у кости, како би се ваљда постигла потпуна и апсолутна послушност.

Дејан Шошкић је у „Утиску недеље“ рекао да су, по слову закона, посланици власници својих мандата и да не морају да се консултују са пленумима. Да ли његову изјаву видите као наговештај да пленуми губе политичку улогу и да ће се одлучивање сада преселити у институције?

Да будем искрена, ову изјаву видим као наставак нестабилности и непредвидивости у Србији. Истог дана је други кандидат са Студентске листе, Мирјана Николић, дала потпуно супротну изјаву – да они као народни посланици чекају одлуке

„То ко ће водити скупштинске одборе и које, као и колико потпредседничких места ће понудити опозицији, зависи од спремности парламентарне већине да уважи опозицију“

Фото: Уступљена фотографија

пленума да знају шта да раде и како да одлучују. Дакле, ми као грађани Србије не знамо шта да очекујемо. Исто се тако, ако не и много уплашеније, осећају привредници у Србији – како страни, тако и домаћи инвеститори. Ти људи не знају колико су њихов капитал, њихове инвестиције сигурне у Србији. Са њима нико не прича, нико им не даје никакав план, осим да ће се законодавство мењати на начин да ће се мање радити за исту плату. Они не знају колика ће бити цена гаса у Србији од 1. јануара. Не знају колике ће, последично, бити цене електричне енергије, горива. Не знају да ли ће се наставити политика умањивања акциза како би се чувала стабилност. И, што је најважније, не знају ко ће о томе одлучивати убудуће.

Да ли то значи да су пленуми практично искључени из будућег политичког одлучивања или ће посланици Студентске листе ипак морати да полажу рачуне студентима који су их кандидовали?

Поново морам да поновим кључне две речи које данас апсолутно дефинишу живот у Србији: „не знам“. А нисам сигурна ни да посланици Студентске листе знају. Видеће како ће проћи они који сматрају да могу да имају већу аутономију, па ће се остали, по принципу страховладе којим се води Студентска листа ка споља, али и ка изнутра, прилагодити томе. Морам такође да поновим и да је ово што ми данас имамо у Србији прави политички експеримент и да људи из иностранства посматрају како ће се даље одвијати. Ја бих волела да се оваква врста експеримената спроводи у неким другим земљама, а не у мојој, али морамо да прихватимо вољу већине грађана Србије и да се надамо и боримо да последице неће бити тако катастрофалне како се сада чине.

Ми нећемо бити опозиција какву смо ми раније имали у парламенту, док смо били на власти. Бићемо чврсти и посвећени, али нећемо правити циркус од парламента и подржаћемо оне предлоге за које мислимо да су добри за Србију

Шошкић је говорио и о томе да је име будућег председника Скупштине већ договорено, али да ће га објавити студентски покрет. Да ли је вама познато ко је кандидат и шта мислите о начину на који се доносе такве одлуке?

Не знам ко ће бити њихов кандидат за будућег председника Народне скупштине, али да будем искрена, то није неуобичајено. Своја кадровска решења могу да саопште на самој седници, само је важно да се о свему осталом разговара пре конститутивне седнице, да се сама организација рада Народне скупштине договори.

Какву парламентарну борбу очекујете? Да ли ће бити простора за озбиљне расправе о законима, контролу Владе и политички дијалог или постоји опасност да парламент постане простор нових блокада и сукоба?

Већ сам одговорила на ово питање. Ми нећемо бити опозиција какву смо ми раније имали у парламенту, док смо

били на власти. Бићемо чврсти и посвећени, али нећемо правити циркус од парламента и подржаћемо оне предлоге за које мислимо да су добри за Србију. А да ли ће се у Србији стварати неки нови покрети и странке које ће блокирати путеве, институције и све што им падне напамет уколико им се нешто не свиђа – можда. Зато се такве ствари једноставно не раде. Студентска листа је практично легитимисала сваки вид ванинституционалне борбе. Сви остали имају право сада да раде исте те ствари ако су незадовољни. И да блокирају медије на 15 дана, и да затварају међународне путне правце, и да упадају у институције, и да објављују бројеве телефона људи са којима се не слажу и које желе да таргетирају, и да иду испред домова где политичари живе са својим породицама. Све је то у нашу политику увела Студентска листа. Ја се са тим дубоко не слажем и надам се да се такве ствари неће понављати у Србији, али има људи који мисле да је ово постала легитимна политичка борба. Иду логиком – ако сте могли ви, можемо и ми.

Како Србија може да покаже да је истински посвећена европским вредностима у времену дубоких политичких подела? Да ли је управо спремност да се заштити право на другачије мишљење, укључујући медије који не деле ставове студентских пленума, доказ демократске зрелости једног друштва?

Управо тако. Спремност да се заштити право на другачије мишљење, укључујући медије који не деле ставове студентских пленума, јесте доказ демократске зрелости једног друштва. Ми смо имали власт која за 14 година, колико је водила Србију, ниједан једини медиј није угасила. У првих 14 дана Студентске листе, један медиј је практично угашен, а други су озбиљно дисциплиновани. Плашим се да ћемо ми сада, када је вођење Србије преузела Студентска листа, видети шта је диктатура. С тим што је то диктатура „елите“, па ће се многима свидети и због тога ће се подржавати. На крају, ми смо од Студентске листе и у кампањи чули да се сви ми који имамо другачије мишљење и по физиономији разликујемо од њих, па самим тим, ваљда и не треба да имамо једнак ниво грађанских права. Е, против тога ћемо се борити најжешће и без предаха.

Што се тиче парламентарне борбе, верујем да ће она бити интензивна и занимљива. Као што је и Александар Вучић, који ће бити шеф наше посланичке групе, најавио – ми ћемо бити озбиљна, али и одговорна опозиција

Како видите будућност Српске напредне странке после 13. децембра када би Александар Вучић требало поново да постане лидер странке?

Верујем да ћемо на скупштини странке, 13. децембра, изгласати да се Александар Вучић врати на чело странке. Ту заиста морам да одам свако признање Милошу Вучевићу који је странку одржао, гурао напред и задржао јединство. То није било нимало лако након што је ту функцију преузео од неког као што је Александар Вучић. Ми ћемо у будућности бити много више посвећени самој странци. Покушаћемо да је подмладимо, да видимо у чему смо грешили, шта можемо боље. Како да се мењамо. Ми смо једина политичка парламентарна странка која је преживела овај експеримент. На нама је огромна одговорност да сачувамо и заштитимо Србију.

Како бисте оценили политичко и економско наслеђе Александра Вучића у контексту трансформације Србије током последње деценије, посебно када је реч о макроекономској стабилности, убрзаном инфраструктурном развоју и редефинисању међународне позиције земље? У којој мери је тај период променио дугорочне развојне перспективе Србије?

Имамо на толико тога да будемо поносни. Напорно смо радили, у интересу јаке, суверене Србије. Водили смо рачуна о људима. Да их запослимо, да повећамо плате на реалним основама, да повећамо пензије, да у што краћем року унапредимо квалитет живота у Србији. Због тога смо радили све што смо радили – градили ауто-путеве и брзе саобраћајнице, брзу пругу, клиничко-болничке центре, доводили инвеститоре, субвенционисали домаћу привреду, издвајали историјски највише субвенције за наше пољопривреднике, градили научно-технолошке паркове, увели електронску управу. Све су то ствари које смо радили да бисмо водили рачуна о обичном човеку у Србији. Александар Вучић се борио за свако радно место, а данас од представника Студентске листе чујемо да отпуштање и до десет хиљада људи - није драматично?! То су фундаментално различити политички принципи. Нама је сваки човек важан, а њима су људи статистички податак. Искрено сам забринута шта ће бити са Србијом, и зато ћемо се борити да овај експеримент што краће траје како би његове последице биле поправљиве. Верујем да ћемо успети. Борба је тек почела. ■

Фото: REUTERS

ПРОФ. ДР УРОШ ШУВАКОВИЋ

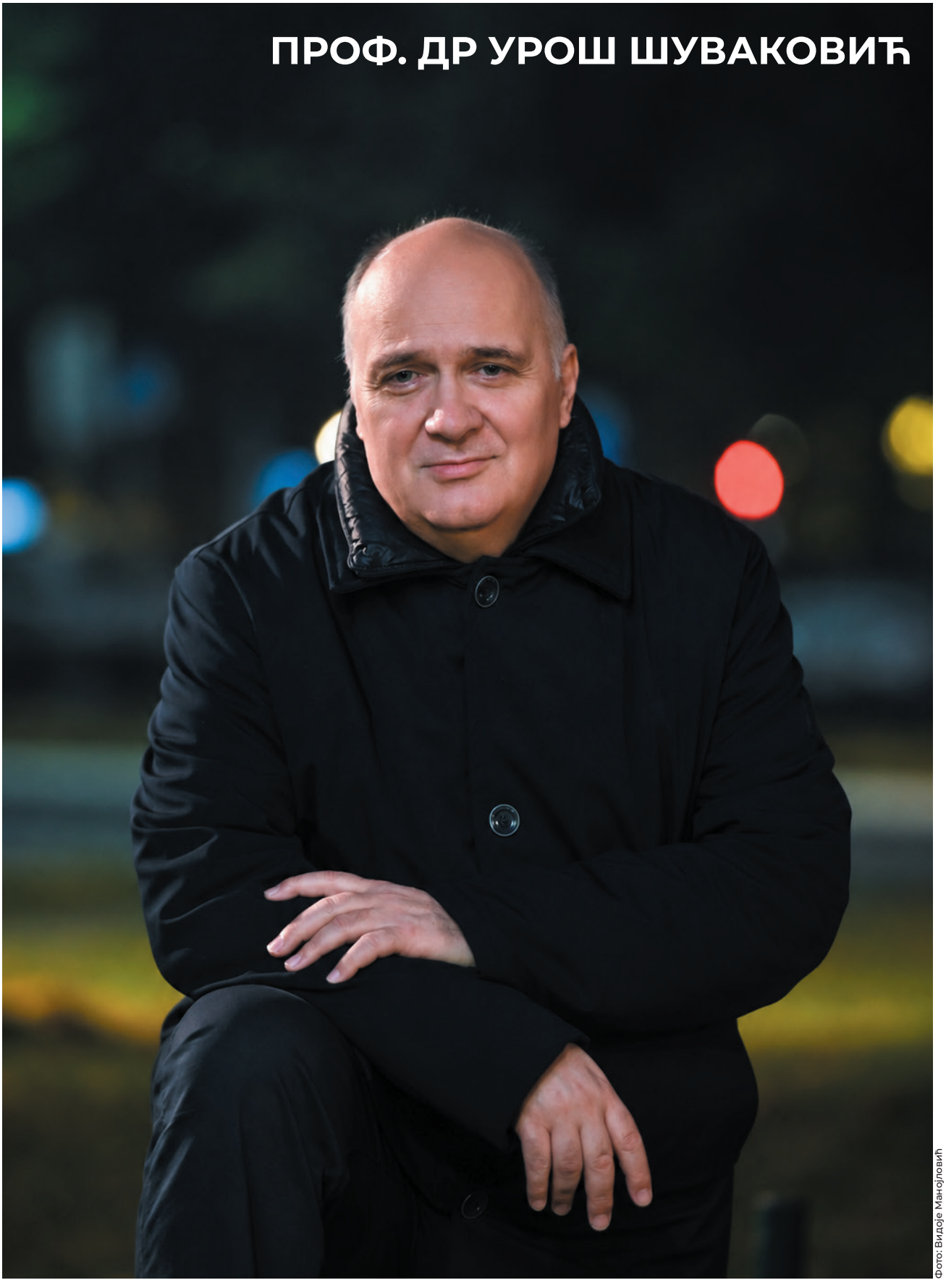

Фото: Видоје Манојловић

ПОНАВЉАМО ЛЕКЦИЈЕ КОЈЕ НИСМО НАУЧИЛИ

Искуство петооктобарских промена носи многе горке поуке, док нова политичка збиља прети да понови исте грешке уколико лустрација и реваншизам постану основна правила владања, упозорава професор Урош Шуваковић

ГОРАН МИТРОВИЋ

Свака велика политичка промена у Србији са собом носи и питање шта ће бити са онима који су до јуче били на власти, али и са свима који су ту власт подржавали. Изборна победа Студентске листе тако је, осим питања о будућем саставу институција и политичком програму нове већине, отворила и стару дилему: да ли промена власти подразумева само промену људи који управљају државом или и обрачун са онима који су припадали претходном политичком поретку?

Управо на том месту повлачи се логична паралела са 5. октобром 2000. године, када је Слободан Милошевић изгубио власт, а Социјалистичка партија Србије, чији је члан тада био и професор Урош Шуваковић, прешла у опозицију. Више од четврт века касније, некадашњи припадник тадашње владајуће структуре за Српски недељник Компас посматра нову политичку промену и у њој препознаје, како каже, обрасце који су већ виђени. За њега је најважније питање да ли је Србија из искуства претходне смене власти извукла одговарајуће поуке и научила потребне лекције.

Сличности постоје у начину финансирања политичких активности из иностранства, док се разлике огледају у технологији и средствима комуникације

„Прво, поређење са 5. октобром се несумњиво намеће, зато што је једно и друго било облик обојене револуције. И ту нема никакве дилеме. Сличности постоје и у начину финансирања политичких активности из иностранства, док се разлике пре свега огледају у технологији и средствима комуникације“, каже Шуваковић, повлачећи паралелу између тадашњег слогана „Готов је“ и данашњих студентских порука, у чему, како додаје, нема никакве разлике.

У односу на 2000. годину, када интернет и друштвене мреже нису имали данашњи значај, сада су, сматра он, управо ове дигиталне платформе имале важну улогу у обликовању домаћег политичког амбијента. Посебно издваја вештачку интелигенцију и могућност масовног пласирања различитих информација, дезинформација и полуистина. Такво деловање, према његовој оцени, усмерено је ка стварању доминантног наратива и дехуманизацији политичких противника.

„Ви заправо наводите воду према једном циљу, а то је уклањање тог појединца са власти, независно од тога какву је он регуларну народну подршку имао“, оцењује Шуваковић, повезујући начин на који је некада представљан Слободан Милошевић, а сада Александар Вучић.

Ипак, у поређењу два политичка преокрета не задржава

Изборна победа Студентске листе је, осим питања о будућем саставу институција и политичком програму нове већине, отворила и стару дилему: да ли промена власти подразумева обрачун са онима који су припадали претходном политичком поретку

Фото: STRINGER/PIXSELL/Sipa USA via Reuters Connect

се само на сличностима. Подсећа да је 5. октобар имао израженији милитаристички карактер, што повезује са другачијим околностима и чињеницом да су тада одржани председнички и савезни избори. У том контексту говори и о догађајима у Савезној скупштини, тврдећи да је њено пламењење било повезано са спречавањем увида у изборни поступак и резултат.

Његово тумачење тадашњих изборних догађаја, као и тврдње о улози страног фактора у оба политичка процеса, представљају важан део његовог виђења историјске паралеле. Међутим, оно што га у садашњем тренутку посебно заокупља није само начин на који се власт мења, већ оно што се догађа након изборне победе.

ЛУСТРАЦИЈА – ПРАВДА ИЛИ ПОЛИТИЧКИ ОБРАЧУН

Међу тачкама програма Студентске листе налази се и лустрација, тема која је у Србији била актуелна и након 5. октобра 2000. године. Шуваковић сматра да је њено поновно стављање у политички фокус проблематично, а своју аргументацију заснива и на личном искуству из периода након петооктобарских промена.

Масовно пласирање полуистина и дезинформација усмерено је ка стварању наратива и дехуманизацији противника

„Требало је да будем лустриран након 5. октобра и на неки начин то се десило, али не формално“, каже професор.

У то време био је асистент на Београдском универзитету, где је остао без посла након политичких промена. До избора у звање доцента дошао је тек 2006. године, и то на Универзитету у Косовској Митровици. Тај период описује као својеврсно професионално удаљавање, иако наглашава да одлазак на Косово и Метохију није доживљавао као казну, с обзиром на своја осећања према јужној српској покрајини.

„Неке од последица те петооктобарске правде ја и данас осећам“, наводи Шуваковић, објашњавајући због чега са резервом гледа на најаве новог таласа лустрације.

Његов основни аргумент јесте да лустрација није универзално применљив механизам за обрачун са људима који су припадали претходној политичкој власти. Подсећа да се у појединим бившим социјалистичким земљама источне и средње Европе примењивала према припадницима обавештајних служби које су, према његовом тумачењу, биле у зависном односу са совјетским КГБ-ом.

„У таквом контексту постојали су конкретни критеријуми за утврђивање одговорности”, објашњава Шуваковић.

У Србији, међутим, поставља се питање ко би био обухваћен лустрацијом и по којим критеријумима.

„Кога ћете овде да лустрирате? Хоћете да лустрирате све оне који су били чланови неке од партија? Ако изузмете све те људе који су били чланови неке од партија, ви сте онда изузели целу Србију“, каже он.

За њега је посебно спорно да се политичко или партијско опредељење третира као довољан разлог за искључивање људи из јавног живота. Подсећа да је вишестраначки систем успостављен управо зато да би грађани кроз политичке

организације могли да заступају различите ставове.

Овде се отвара и шире питање: шта се у Србији заправо подразумева под правдом након промене власти? Шуваковић сматра да је појам транзиционе правде у домаћем политичком искуству добио сасвим другачије значење од онога које би требало да има.

„Не постоји транзиционална правда. Правда је или универзална или је неправда“, поручује наш саговорник.

Као пример наводи период од 2000. до 2012. године, за који тврди да је обележен приватизацијом готово комплетне српске привреде. Према његовој оцени, тај процес омогућио је да појединци дођу до предузећа кроз пљачку друштвене имовине.

„Такво тумачење прошлости за мене је упозорење и за садашњи тренутак. Уколико се правда буде тумачила као право победника да одлучује ко је подобан, а ко није, промена власти не може да донесе суштинску промену политичког система”, упозорава Шуваковић.

„СВАКА ОСВЕТА ЈЕ НЕОДРЖИВА“

Најдиректнији део нашег разговора односио се на питање да ли у првим потезима након изборне победе Студентске листе препознаје осветнички карактер. У контексту хапшења, привођења и покретања различитих поступака, Шуваковић не оставља много простора за недоумицу, сматрајући да је осветничка политика дугорочно неодржива и да се не може изградити стабилан политички поредак на жељи за реваншом.

„Свака освета је неодржива“, подвлачи Шуваковић.

Управо у тој реченици сажета је једна од централних порука његовог тумачења догађаја из 2000. године и данашњег политичког тренутка. Промена власти, према његовом схватању, не би смела да значи да се читаве друштвене групе, појединци или припадници претходне политичке структуре унапред означавају као непријатељи.

Фото: REUTERS/Zorana Jevtic

Свака освета је неодржива, а стабилан политички поредак не може да се изгради на жељи за реваншом и лустрацијом

„Све то још увек не значи да људи треба да буду малтретирани, стигматизовани, лустрирани или да треба да буду кажњавани зато што другачије мисле“, истиче Шуваковић.

Посебно га брине могућност да се политички обрачун претвори у образац који ће се понављати са сваком новом променом власти.

„У таквом систему, људи који имају другачија политичка уверења могли би да одустану од јавног ангажмана из страха од последица које би могле да уследе када њихова политичка опција изгуби изборе. Ако у Србији свака велика смена власти значи да истовремено изгубите и главе, па и буквално и дословце и метафорично, онда се нико ко има мозга неће бавити друштвеним пословима и политиком“, указује он.

Управо је то, према његовом мишљењу, једна од најважнијих лекција коју Србија још није усвојила.

„Политички противник не сме да постане непријатељ са којим је дозвољено обрачунавати се изван институција и закона”, поентира наш саговорник.

НЕСАГЛАСНОСТ ПОКРЕТА И ЛИСТЕ

Шуваковић посебно инсистира на разликовању студентског покрета и Студентске листе, сматрајући да та два појма не треба аутоматски поистовећивати. Његова дилема односи се на то ко ће заправо доносити политичке одлуке након изборне победе и какав ће однос постојати између људи који су се нашли на изборној листи и покрета који је претходно мобилисао значајан део јавности.

У том контексту указује на изјаве које, према његовом тумачењу, наговештавају да ће изабрани посланици и будући министри деловати као и сви други

Фотографија из приватне архиве приказује пријатељске односе Шуваковића са Слободаном Милошевићем

Фото: Приватна архива

Овако је изгледао 5. октобар 2000. године

Фото: REUTERS

носиоци тих функција, без посебних обавеза према студентском покрету. За Шуваковића је то показатељ да би између покрета и политичке структуре која је освојила изборе могло да дође до разилажења.

„Као пример несагласности између појединих политичких порука наводим образовање. Свако подржава идеју бесплатног образовања и уџбеника, али постављам питање финансирања таквих обећања. С тим у вези указујем и на однос према националним уџбеницима и читанкама, јер сматрам да ту постоје идеолошке недоследности које би требало разјаснити", наводи Шуваковић.

Каже да му се допада идеја носиоца студентске листе да се, по питању санкција Русији, одржи референдум.

„Наравно, то значи и референдум у погледу уласка у ЕУ или НАТО. Прихватам приговор да они који су изабрани као народни представници треба да воде политику, али пошто се

Поређење са 5. октобром се несумњиво намеће, зато што је и тада и сада победила обојена револуција и ту нема никакве дилеме

баш они залажу за непосредну демократију, ово су питања где би то њихово залагање дошло до изражаја. Мада, искрено, не верујем да ће за то добити подршку од оних са којима су се сусрели одмах по саопштењу изборних резултата", додаје наш саговорник.

Његова оцена јесте да ће се тек кроз конкретне политичке одлуке видети какав је стварни карактер Студентске листе и да ли ће она наставити да представља идеје студентског покрета или ће се развити у самосталну политичку структуру.

ВРЕМЕНА РАЗЛИЧИТА, ОБРАСЦИ СЛИЧНИ

Једну од упечатљивијих паралела са 5. октобром Шуваковић проналази у односу према

медијима. Подсећа да је тада нападнут РТС, којег је део тадашње опозиције означавао као „ТВ Бастиљу“, док је у садашњем политичком тренутку на сличан начин таргетиран Информер.

„Прва мера нових, ‘демократских’ власти, већ сутрадан по проглашењу њихове победе на парламентарним изборима, био је упад у ТВ Информер и покушај линча Драгана Ј. Вучићевића и редакције ове телевизије. Тиме је и практично потврђено да је забрана другачијег мишљења, чак мишљења уопште, и даље на снази“, наглашава Шуваковић.

Одбацује тумачење да се напади на медијске куће могу оправдавати политичким ставовима које оне заступају. Сматра да је проблем управо у томе што се политичко неслагање претвара у покушај делегитимизације, па и физичког обрачуна са људима који раде у тим медијима.

Његова шира оцена о тренутном односу власти према медијима односи се на нестанак културе политичке комуникације.

„Ви можете са неким да се не слажете и да седите за столом и да се са њим расправљате колико год је то потребно. Свако ће рећи своје аргументе, али се они слушају и уважавају“, каже Шуваковић.

Посебно указује на проблем анонимности у савременој политичкој комуникацији на друштвеним мрежама, где се, према његовом мишљењу, често износе тешке оптужбе без одговорности за изговорену реч. Сматра да би јавна расправа морала да подразумева спремност да се иза сопствених ставова стане именом и презименом.

ГЕОПОЛИТИЧКИ ПРАВАЦ КАО УПОЗОРЕЊЕ

И док унутрашња политичка сцена пролази кроз трвења између тежње за променама и страха од реваншизма, наш саговорник упозорава да се тектонске промене могу очекивати и на пољу спољне политике.

Иако су питања лустрације, политичке освете и односа према неистомишљеницима у средишту његовог размишљања о унутрашњим променама, Шуваковић сматра да би последице нове политичке већине могле да се одразе и на спољну политику Србије.

У том делу нашег разговора износи низ тврдњи о могућим будућим потезима нове власти, међу којима посебно издваја увођење санкција Русији, питање Косова и Метохије, положај Републике Српске и статус Војводине. Сматра да би промена политичког курса могла да доведе до удаљавања Србије од досадашње политике војне неутралности и приближавања евроатлантским интеграцијама.

На крају, Шуваковић ни на који начин не доводи у питање право грађана да на изборима одлуче ко ће управљати државом. Међутим, упозорава да изборна победа не сме да буде дозвола за обрачун са онима који су политички поражени.

„Човек није човек ако није мислеће биће. То је суштина ствари које политичка Србија мора да схвати. А управо би то могла да буде најважнија лекција коју Србија, после још једне велике политичке промене, тек треба да научи“, закључује Шуваковић. ■

Фото: Видоје Манојловић

ЦЕНА СЛОБОДНЕ МИСЛИ

Док је говорио о односу према људима који другачије мисле и о атмосфери у којој се политички противници све чешће посматрају као непријатељи, Шуваковића је у једном тренутку прекинуо мушкарац који је пришао столу у ресторану где смо водили интервју и упутио му низ оштрих речи.

„Треба да вас буде срамота то што причате“, поручио је, оптужујући саговорника Компаса да стаје на страну свих оних који су “вређали грађане који су се борили за промене”.

Шуваковић није прекинуо разговор, већ је покушао да сазна ко је човек који му се обраћа и на основу чега износи такве оцене. Међутим, он није желео да се представи.

„Ево, као што видите, у јавности сада не смете да износите оно што мислите“, прокоментарисао је Шуваковић након инцидента који је јасно потврдио тежњу да се политичко неслагање у Србији што пре поново врати у оквире аргументоване расправе, без потребе да се саговорник вређа, понижава или застрашује.

КАКО САМ ПОСТАО ДРУГ ЧЛАН

НЕБОЈША КРСТИЋ маркетиншки стручњак

Изборни пораз није поништио ни резултате Вучићеве политике ни њен смисао. Напротив, у Србији у којој је парламентарна демократија уступила место новом једноумљу, подршка СНС-у постала је и питање политичког уверења и вид отпора

У уторак сам се учланио у СНС. Желео сам да то буде у понедељак, али су ми надлежни у странци рекли да је боље сутрадан јер им је тад слава па да наздравимо. Помислио сам да је то ОК пошто је СНС у недељу изгубио изборе, тако да на слави неће бити гужве, па је у реду да им барем неко дође. Тај је неко, у виду моје маленкости, дошао сутрадан и затекао узаврелу и веселу атмосферу с каквом се није срео последњих тридесетак година. Као на негдашњем типичном београдском журу. Гужва, мингловање, осмеси, друштво у кухињи бистри политику, баш као што се на журевима одувек радило. Иначе, жур је једна од заборављених београдских реликвија. У време новог таласа жур је постао институција београдског живота. Кафане су биле сиве, задимљене и депресивне. Тих година, кад Џони Штулић дође у Београд, јави се телефоном и пита да га водимо на неки жур. Не без разлога. Тога у Загребу није било, а наш жур био је светлост, оптимизам, комуникација, мода, рокенрол, арт, перформанс, ерос, декаденција, страст – зенитизам! На журу, који је (за мене) био зенитистички перформанс, знао си да се налазиш у пупку света. Да је твоје постојање необично и важно. У то време су Идоли харали Југославијом. Путовали смо уздуж и попреко. Нигде нисмо били туристи. У Загребу, Љубљани, Сарајеву и свуда редом завидели су нам што поседујемо друштвени феномен звани жур, а они не. Ми смо Мицићеви Барбарогенији, ви нисте, мислио сам дискретно, у себи, не желећи да својим домаћинима из екс-Ју центара повредим лично осећање супериорности на које сваки млади човек има право. Тад сам, дакле, био зенитиста и био чврсто убеђен да је западна Европа културно „захрђала“ и декадентна. Насупрот њој, ми Срби били смо извор нове, неискварене, виталне и „варварске“ енергије која треба да обнови континент. Касније, у време Милошевића, ова су ми уверења била пољуљана. Мислио сам тада, грешна ми душа: због неке грешке која је у нама.

Учланио сам се, гле сличности, у Демократску странку, на самом почетку вишестраначја, у време кад је то била једина опозициона странка. А данас, један дан после пораза на парламентарним изборима, постао сам (опет) члан једине опозиционе странке у Србији

Да не дужим, у уторак сам постао члан – друг члан! Као Радован Трећи. Мада сам био члан и једном пре тога. Учланио сам се, гле сличности, у Демократску странку, на самом почетку вишестраначја, у време кад је то била једина опозициона странка. А данас, односно, у уторак, 27. октобра, један дан после пораза на парламентарним изборима, постао сам (опет) члан једине опозиционе странке у Србији. Да необичност буде већа – члан тренутно једине странке у Србији.

Ми зенитисти и љубитељи парламентарне демократије знамо колико је то тренутно једностраначје опасно и јасно нам је колико захрђала и декадентна Европа жели да нам ускрати вишестраначје с обзиром да нам намеће необољшевичке формуле које себи никад

не би. Моје учлањење у СНС било је управо протест против ове присилне регресије српског друштва. Други, нимало мање значајан разлог јесте то што сам последњу деценију и мало јаче отворени заговорник и бранилац Вучићеве политике која је у себи сажела и зенитизам и евроентузијазам. Овај меланж произвео је прагматични типично српски европрагматизам који је, захваљујући нестварној личној енергији и способности брзог учења, Вучића учинио најуспешнијим лидером и државником у модерној историји Србије. Као доказ за ову тврдњу нудим чињеницу да му однарођени део нашег друштва успехе никад неће опростити. Како је дошло до однарођивања народа и како је дошло до тога да упутства Борислава Пекића о органској спрези нације и демократије људи прихватају слабије од високотиражне петпарачке шунд литературе Миодрага Мајића, ја не знам. Молим, јавно, преко Компаса, Чеду Антића и Зорана Ћирјаковића да о томе дају своје стручно српско становиште. У међувремену читам српско становиште Милоша Црњанског. Сећате ли се како почиње „Дневник о Чарнојевићу“? Не бих се ни ја сетио да ме син, студент, није јуче подсетио: „Јесен, и живот без смисла“.

Ова јесен 2026. изгубила је смисао више него многе претходне. Мислим на смисао политичког живота. Да би он имао смисла, сви или барем већина учесника у политичком животу морала би да поседује и нуди смисао. Какав смисао има „Студентска листа“, постављам себи питање данима. Један од одговора пружио ми је, у Политици, Едвард Фергусон, амбасадор Уједињеног Краљевства у Београду. Поздрављајући нову владу „Студентске листе“, дао јој је гратис период за „консолидацију“ и додао да ће „у неком тренутку морати да разговарају о нормализацији односа с Косовом и односа Србије са Европском унијом и Русијом“.

Прво сам, наиван какав јесам, помислио да би његова екселенција можда могла да о „нормализацији односа“ прво поприча

Оно што ми се посебно допало код Андреаса била је његова широкогрудност – он нимало није замерио РТС-у што је натерао те добре „студенте и грађане“ да јахањем и силовањем уводе ред у Јавни сервис

са Аљбином Куртијем јербо није Београд обуставио дијалог о нормализацији с Приштином, него обрнуто. И не врши Београд етничко чишћење Албанаца, него то чини Куртијев режим са Србима, са оно мало преосталих које његови претходници и он нису етнички искоренили до сад. У исто време запитао сам се зашто се Уједињено Краљевство брине око односа Србије и Европске уније кад је дотично Краљевство своје односе са Унијом изласком из ЕУ свело на нужни минимум. Можда је и г. Фергусон зенитиста који жели да нам пренесе британско искуство како бисмо и ми своје односе свели на исти ниво? Хм?

Тражећи смисао постојања живота са посебним осврtом на смисао „студентске листе“, потражио сам помоћ и од шефа Делегације ЕУ у Београду, Андреаса фон Бекерата, који нас је, злехуде ли судбине, оставио управо сад кад нам је најтеже и кад нам је највише потребан. Фон Бекерат, име му каже, племић је, истог типа као Виола фон Крамон или Урсула фон дер Лајен, али ово не наглашавам да бих осоколио своју зенитистичку перспективу о декаденцији Европе, већ ‘нако, куриозитета ради.

Дакле, овај европски племић гостовао је пре пар дана на нетом ослобођеном РТС-у. Понашао се као да је његов интервју рутински догађај, па сам стекао утисак да су упад линч-руље у Јавни сервис и избацивање директорке и десетак угледних уредника нешто сасвим нормално и природно; да је то нешто што се у родној Бекератовој Шведској дешава свакодневно. Оно што ми се посебно допало код Андреаса била је његова широкогрудност – он нимало није замерио РТС-у што је натерао те добре „студенте и грађане“ да јахањем и силовањем уводе ред у Јавни сервис. То нам само сведочи колико је наш Андреас добар човек и колико ће нам недостајати. Сваки пут кад видимо Родољуба Шабића, сетићемо се како нас је Фон Бекерат волео и колико нас је задужио.

У дотичном интервјуу, умал’ заборавих, и шеф мисије ЕУ подсетио је „студентску листу“ шта им је мисија. Знате већ – све оно везано за „усаглашавање политике“ Србије са бриселском. Сазнање да „Студентска листа“ смисао свог постојања постиже „усаглашавањем“ за неке је стара вест, а остали ће то тек да схвате. Неки ће злобници дотично „усаглашавање“ упоредити са ситуацијом у којој се осуђеник на смрт усагласи да му прво одсеку ногу. Зато подвлачим да ја нисам ситна душа која ће тим дивним створењима које ЕУ делегира да брину о нама налазити мане.

Враћам се на Црњанског и констатујем да постоје разлози који ову јесен, која као и свака друга поставља питања о смислу политичког и сваког другог живота, чине још тужнијом и упитнијом.

Не бих да овај текст завршим тугованком, зато за крај нешто весело: Борис Тадић је, доказујући изразити степен своје демократичности, недавно изјавио да он чак ни свог саветника за медије није сам изабрао, него му га је наметнуло председништво ДС-а (!?) Дакле, ја сам био октроисани саветник, а да нисам појма имао. Сироти екс-председник, тек сад схватам како му је било тешко. На Тадићевом примеру ваља учити да демократија у великим дозама уме да буде штетна. „Студентска листа“, то је сада сасвим извесно, с тим у вези неће имати проблема. ■

БРАНКО ПАВЛОВИЋ

АДВОКАТ

Фото: Приватна архива

НАШЕМ НАРОДУ ЈЕ ПОТРЕБНА ТАЧКА ОСЛОНЦА

У разговору за Српски недељник Компас адвокат Бранко Павловић објашњава због чега је најавио своју кандидатуру на председничким изборима у Србији, којим бирачима се обраћа, као и шта чека Србију након 17. новембра када ће бити одржана конститутивна седница парламента

МАРИЈА Р. ИЛИЋ

Представљање суверенистичких ставова без острашћености, али и без одступања од њих, можда је најбољи опис позиције коју заступа. Предстојеће председничке изборе види као јединствену прилику за обраћање бирачима који су забринути због дешавања у земљи. Због тога је и најавио кандидатуру. У разговору објашњава шта је оно што „морамо да одбранимо“, које су то црвене линије које треба јасно да се дефинишу, а затим и који концепт може да донесе значајнији напредак земље у будућности.

Најавили сте кандидатуру на председничким изборима. Шта је пресудно утицало на вашу одлуку? Да ли користите овај политички вакуум у којем се налазимо да својом кандидатуром пошаљете неке важне поруке или себе видите као алтернативу читавом постојећем политичком естаблишменту?

Забринутост и страх људи због неизвесности шта ће бити са Србијом су одлучујуће утицали на то да се кандидујем. Већини људи и међу онима који су гласали за студентску листу, је отаџбина у срцу. На-

На изборима се говори о циљевима, да би грађани знали за кога гласају, а реализација тих циљева свакако укључује оно што зовемо реал-политиком

шем народу је само потребна тачка ослонца, јасна позиција постојаног залагања за уставност и законитост, националне интересе и брига за оне који имају мање, а не више, моћни у друштву.

У парламенту имамо 100 одсто посланика који су за ЕУ, а у друштву је подршка ЕУ убедљиво испод половине. Да, видим, не толико себе, колико политику коју заступам и као алтернативу целокупном естаблишменту.

Политичка сцена у Србији је промењена, а традиционалне страначке поделе више не објашњавају друштвене односе. Коме се ви заправо обраћате? Бирачима разочараним у претходну власт, онима који су разочарани у студентски покрет или онима који више не препознају себе ни у једном политичком блоку?

Обраћам се бирачима - најмање три милиона грађана, који су гласали на претходним изборима. Наш народ је по својим ставовима много више јединствен него што то изгледа у кампањи и у медијима. Невоља је што су споља успели да нам наметну мржњу. Кад се то смири и кад људи поч-

ну да говоре шта им је важно, онда се види да је то огроман број људи који суштински имају исте ставове о свим најважнијим питањима. Моја предност је у томе што нисам острашћен, због речника који доследно користим и због уважавања саговорника, а да при томе ни најмање немам ублажене ставове, нити се повијам како ветар дува. Можда је најпрецизније рећи да се не обраћам онима који су за НАТО и онима који мисле да ми као народ и нисмо способни да се о себи бринемо, да нам је потребан неки западни тутор. То је 10 до 15 одсто. Свима другима се обраћам без обзира за кога су гласали.

Да ли ћете председничку кандидатуру искористити да се отвори расправа о томе каква Србија треба да буде у наредних пет година?

Пре свега шта морамо да одбранимо. Које су то црвене линије које треба да јасно дефинишемо, а затим и за који концепт се морамо залагати, ако хоћемо значајнији напредак. Од непосредних потеза то су: залагање да Србија поднесе кандидатуру за БРИКС+ и истицање надлежности Србије и на КиМ на крају преговора: војска, међународни односи, монетарна политика, јединствено тржиште и један Уставни суд - морају бити надлежности Србије и на КиМ. У економској политици захвалост ММФ-у што су нас подучили и да сада нама више њихова памет неће бити потребна, тако да ће имати више капацитета да усрећују друге народе, стављање НБС у исту позицију у којој су централне банке у Г20 - највеће економије света, рад на томе да домаће банке поново постану доминантне. Јачање војске и стабилизовање професионализма у безбедносним структурама. Сигурност да неко као г. Шутановац не може бити амбасадор Србије у било којој држави.

Ваше оцене о територијалном интегритету, односима са Русијом, Европском унијом и притисцима на домаћи банкарски сектор указују на изразито суверенистичку политичку позицију. Како бисте спречили да политика заштите националних интереса прерасте у међународну изолацију Србије?

Чврсто залагање за принципијелну политику истовремено отвара велике могућности које немате када сте због тактизирања невидљиви великим партнерима. Осим тога, до слома западног империјализма ће доћи веома брзо. Већ у ово време следеће године оваква ЕУ уопште неће постојати, а сви наши стратешки непријатељи ће бити многоструко слабији него што су данас. Велики број њих уопште неће бити на власти у кључним државама Европе.

Политика коју ће водити се већ види и о томе сам се изјаснио. Од најбољих жеља људи који су за њих гласали неће бити ништа и то ће се видети када се формира влада. Потпуно по укусу Брисела

Наравно, на изборима се говори о циљевима, да би грађани знали за кога гласају, а реализација тих циљева свакако укључује оно што зовемо реал-политиком.

Које конкретне доказе имате да је суверенитет Србије данас угрожен на начин на који описујете и шта бисте као председник учинили другачије од својих претходника?

Имамо официре, али немамо војнике. Имамо банке, али су стране и сада се врши невиђени напад на преостале две домаће банке - једна приватна, друга последња државна. НБС апсолутно слуша ММФ. Нисмо развили домаћа предузећа и зависимо од уцена страних улагача да им непрекидно повећавамо субвенције и друге погодности за пословање. Практично су већ уведене санкције Русији, тако што је онемогућен платни промет нападом на наше банке. Безбедносне структуре се подређују јавној безбедности што никада и нигде на свету није био случај. Тужилаштво је после избора готово потпуно у рукама странаца. Напади на СПЦ су непрекидни и све бројнији. Припрема се терен за лустрацију односно ветинг како би и преостали професионални кадрови који неће да слушају Брисел били почишћени. Напад на медије, од РТС до Информера. Доказа има безброј.

Помиње се име Радомира Саичића као могућег председничког кандидата студентске листе. Да ли је Саичић „национална опција“ нове власти како покушавају да га представе у медијима? Шта сте могли да закључите на основу његових досадашњих изјава?

Не мислим да се бавим другим кандидатима. Али да вам ипак директно одговорим. Господин Саичић је у јавности, судећи по његовим наступима, ту због тога да би разарао СПЦ, а по ставовима које је износио он је у теолошком смислу човек секте, а не православља, зато што су његови ставови

„Забринутост и страх људи због неизвесности шта ће бити са Србијом су одлучујуће утицали на то да се кандидујем“

Фото: Видоје Манојловић

„Британска и немачка обавештајна служба ће наставити да га (Вучића) прогањају. Не знам какав ће бити исход“

Фото: Видоје Манојловић

оштро супротстављени учењу православног хришћанства. То се види и по горљивом богохуљењу парафразирајући речи „Ваистин васкрсе“ у политичке сврхе. О политици је сам рекао да га није интересовала - у времену погрома, сецесије тзв. Косова, Бриселског споразума и других драматичних догађања он је био будистички дистанциран од политике, а сада му је нормално да води државу о којој не зна ништа или веома мало. Доказ за своје новостечене способности показује у политичком кадрирању великодостојника СПЦ и то брутално одређујући ко је од њих „достојан“, а ко није.

Најјача политичка странка у Србији, опозициона Српска напредна странка, према досадашњим најавама неће имати свог кандидата на председничким изборима. Може ли председничка трка без кандидата СНС-а заиста да буде равноправна политичка утакмица?

Мислим да ни СПС неће имати кандидата. Да ли ће бити равноправна, то ће време показати, али да и то бирачко тело - да подсетимо СНС и СПС у збиру, то је око 1,8 милиона грађана који су им дали поверење - заслужује да има поузданог кандидата, баш као и патриоте које су гласале за студентску листу - њих око милион, то је извесно.

Да ли је, према вашој оцени, председничка функција данас постала већи политички терет него што се чини?

Председничка функција је веома важна. У нашем политичком систему нико нема такав ауторитет народног легитимитета као председник. Поред уставних функција које су значајне - међународни од-

носи, војска, безбедност, контрола уставности, он је позван да се изјасни о свим важним питањима у држави и друштву.

Студентски покрет је политички легитимитет градио дистанцирајући се од постојећих странака. Може ли ту дистанцу да сачува када представници покрета уђу у институције? Неминовно ће морати да се праве одређени политички компромиси, а мораће да преузму и одговорност?

То је операција мржње према Вучићу. Политика коју ће водити се већ види и о томе сам се изјаснио. Од најбољих жеља људи који су за њих гласали неће бити ништа и то ће се видети када се формира влада. Потпуно по укусу Бриселa, баш као што су то постигли у Црној Гори упркос огромној енергији величанствених литија.

Који би проценат излазности за вас представљао јасан показатељ политичке мобилизације грађана?

Излазност ће бити извесно значајно мања и не очекујем да битно пређе 3,5 милиона.

Какав председник је Србији потребан? Неко ко ће управљати политичким процесима у земљи или неко ко ће се строго држати уставних ограничења?

Председник треба увек да се држи својих овлашћења на одговарајући начин. Ни строго, ни благо. Одговарајуће. Ако су околности драматичне, онда је он свакако први који треба да стане на чело народа. И то је тада одговарајуће.

Шта би требало да буде први задатак новог председника Србије? Обнова поверења у институције, смиривање политичких тензија, решавање односа са Приштином, европске интеграције или редефинисање спољнополитичког положаја земље?

Јачање војске и стабилизација безбедносних структура. Редефинисање спољне политике заоштравањем према Бриселу у погледу КиМ и приближавање БРИКС+. Наставак одличних односа са Кином и Српском, побољшање економске и војне сарадње са Русијом. На политичкој сцени у дужем периоду се ја сасвим сигурно издвајам као човек дијалога и уважавања и оних чије мишљење не делим, тако да је за мене спуштање тензија природно стање, а не само императив времена.

Може ли председник Србије да буде истински надстраначки ауторитет у друштву? Шта би морао конкретно да уради да би то доказао?

У мери у којој председник заступа државне и националне интересе, он је надстраначки - осим маргине про НАТО о којој сам говорио, а у мери у којој одступа од њих постаје партијски чиновник и пропагатор, што је веома лоше.

Шта чека Србију после 17. новембра и конститутивне седнице? Како очекујете да ће изгледати парламентарна борба?

Расписивање председничких избора, па формирање владе. А онда је кључно спречити остварење најгорих захтева запада, који сви имају једну заједничку нит: уништити Србију и понизити српски народ.

Да ли бисте подржали лустрацију коју је у изборном процесу најавио студентски покрет? Како да се ова најава не претвори у политички обрачун са неистомишљеницима?

Лустрација је смишљена од стране страних обавештајних служби као „бриселски гестапо“, тако да се томе морамо супротставити свим средствима. Иначе, то смо имали 2009. године када је око 1.000 судија и тужилаца избачено на улицу и да се подсетим петоро колега је извршило самоубиство, а касније су одлуком суда сви који су то хтели враћени. Овога пута планирају да буде још горе и бруталније. Неће им то проћи.

Господин Саичић је у јавности, судећи по његовим наступима, ту због тога да би разарао СПЦ, а по ставовима које је износио он је у теолошком смислу човек секте, а не православља

Како видите политичку будућност Александра Вучића који ће у наредном периоду деловати из опозиције?

Британска и немачка обавештајна служба ће наставити да га прогањају. Не знам какав ће бити исход. ■

На страни бр. 44 прочитајте:

ГОСПОДИН МИЈУШКО ПО ДРУГИ ПУТ У СРБИЈИ

Пише: **Зоран Ћирјаковић**

АНАТОМИЈА НОВОГ ЈЕДНОУМЉА

ВЛАДИМИР ВУЛЕТИЋ професор Филозофског факултета

Из позиције либералне демократије и слободе говора, активности усмерене на укидање неког медија, ма колико он био компромитован у очима дела јавности, представљају увод у диктатуру. Током четрнаест година Вучићеве владавине, канали попут Н1 и Нове С су свакодневно оштро и без цензуре нападали његов режим

Ако се по јутру познаје дан, историја политичких разочарања и заблуда се наставља. Победа такозване Студентске листе (СЛ) и пратећих неформалних пленума дочекана је у делу јавности с религијским патосом о доласку царства небеског. Људима је обећано, а део је поверовао, да долази време духовног и емотивног прочишћења, правде, свеобухватне и неселективне борбе против корупције и повратка владавине закона. Међутим, само две недеље било је потребно да се обриси сурове реалности помоле из магле „револуционарних“ обећања. Све што је до сада виђено супротно је обећаном, а растурање институција и медијски притисци до сада нису забележени.

Терор мањине организоване у такозване зборове над легалним институцијама супротан је свему што је обећано. Уместо наводне владавине права и стручних људи, овај терор наговештава владавину агресивних и нестрпљивих. Политичко управљање се спроводи путем налога на друштвеним мрежама преко којих се оглашавају такозвани пленуми. Све то подсећа на команде „великог брата“ који се с времена на време оглашава дајући упутства и задатке у истоименом ријалити програму. Управо је то модел друштва који је постао нова реалност. Невидљиви велики брат, за кога нико не зна ко иза њега стоји, даје упутства и ветира оне за које сматра да нису успешно обавили задатак.

Прогласити Информер за „фабрику лажи” је опасан преседан. Ако данас пленуми одлучују који медији нарушавају „људско достојанство“, ко гарантује да сутра било који независни новинар који постави непријатно питање неће бити елиминисан ка „кочничар реформи“?

Све то је могуће јер се легитимитет новог поретка заснива на обмани о такозваној „хоризонталној демократији“. Она је сама по себи негација институција јер подразумева самоорганизовање које може да функционише само у друштвеним покретима и малим радним колективима, али не и на нивоу државе. Укратко, држава и хоризонтална демократија су неспојиви појмови. Држава подразумева бирократију и хијерархију, а хоризонтална демократија се базира на децентрализацији, масовној партиципацији, консензусу и одсуству трајних вођа. Овај модел подразумева негацију или, како се некада говорило, одумирање државе. С обзиром на то да смо на овим просторима већ имали експеримент са одумирањем државе кроз самоуправљање, постоје емпиријски докази да се такав модел показао као економски неефикасан, политички ли-

цемеран, а у крајњој линији довео је до распада државе по линијама децентрализације.

Политичко лицемерје састоји се у томе што у масовним друштвима пленуме чине организоване мањине које намећу своју вољу пасивној већини. Те мањине себе проглашавају за врховни морални и политички ауторитет и покушавају да се наметну као неформални комитети јавног спаса. Усвајањем интерних правилника којима се забрањује учешће свима који не деле њихове идеолошке вредности, пленуми су још током формирања студентске листе спровели класичну унутрашњу чистку. Ветирање кандидата, претње академском одмаздом и креирање атмосфере у којој се свако преиспитивање одлука етикетира као „реакција“ и „шпијунажа“, неодољиво подсећају на ране фазе бољшевичких комитета и активност Народног фронта из 1945.

Најочигледнији доказ недемократског модела владавине огледа се у бруталним јуришима кроз медијски простор. Тај стампедо се у режимским наративима студентске листе цинично назива „увођење реда“. Нема сумње да јавни сервиси као што су РТС и РТВ ни до сада нису објективно преносиле политичке догађаје, али се бар покушавао одржати привид објективности, а директори и уредници су бирани на процедуралан начин. Нова власт се хвали како никога није сменила, али шта се крије иза таласа напрасних оставки Мање Грчић, Горана Караџића и врхунских професионалаца? Крије се страх од институционалног линча. Отворена писма која покрет „Студенти у блокади“ упућује управним одборима нису правни поднесци, већ политичке оптужнице са позиције голе силе.

Када се Јавни сервис данас савија пред људима чији је једини легитимитет то што се налазе на СЛ, а медијски простор се уступа искључиво

Терор мањине организоване у такозване зборове над легалним институцијама супротан је свему што је обећано

новој већини – то није тријумф медијских слобода. То је доказ да је РТС остао заробљена институција у којој је страх само променио адресу. Новинари се не воде професионалним кодексом, већ инстинктом за преживљавање и напредовање. Још драстичнији пример затирања медијског плурализма јесте оркестрирани и добро организовани напад на ТВ Информер. Из позиције либералне демократије и слободе говора, активности усмерене на укидање неког медија, ма колико он био компромитован у очима дела јавности, представљају увод у диктатуру. Током четрнаест година Вучићеве владавине, канали попут Н1 и Нове С су свакодневно оштро и без цензуре нападали његов режим. Упркос томе што су га приказивали као аутократу и диктатора, Вучић никада није ни помислио да угаси ове медије. Нова власт, међутим, не трпи ни критику једне опозиционе кабловске телевизије. Покретањем хитних седница Савета РЕМ-а и претњама одузимањем лиценци спроводи се класична политичка одмазда. Прогласити Информер за „фабрику лажи” је опасан преседан. Ако данас пленуми одлучују који медији нарушавају „људско достојанство“, ко гарантује да сутра било који независни новинар који постави непријатно питање неће бити елиминисан као „кочничар реформи“?

Идеја хоризонталне демократије подразумева дебату и консензуално доношење одлука о најважнијим питањима као што су спољна политика, евроинтеграције и регионални односи. Ни о једном од тих питања, међутим, нема дебате, већ са различитих платформи представници СЛ дају изјаве које немају демократску потврду. На пример, питање је да ли ће СЛ наставити политику ослањања на четири стуба или ће доћи до радикалних промена које нико није помињао у кампањи? Ако остане стара политика, да ли постоје људи с дипломатском вештином да се, попут Вучића, провлаче кроз Сциле и Харибде великих сила? Да ли ће на та питања да одговоре посланици или пленуми, за које се не зна ко их чини, али се зна да их саветују различити „пријатељи студената”.

Потпуно расуло најбоље илуструју неодговорни наступи представника СЛ који се тичу различитих тема па и буџета за Војску Србије. Да ли су та питања разматрана на пленумима или свако износи мишљење у име СЛ како му падне на памет? Коначни слом идеализма ове власти видеће се у кадровској политици. Суочени са дефицитом стручних људи који имају искуства у вођењу државе – јер је одсуство тог искуства био услов за листу – пленуми су пред дилемом да ли да посегну за рециклираним кадровима Демократске странке и ДОС-а или да кандидују потпуне аматере.

Уколико се врате стари кадрови, биће то јавно признање да је „демократски експеримент” капитулирао пред технократском реалношћу. Ако се руковођење препусти аматерима, довешће се у питање обећање „ми знамо како!“. У сваком случају, изаћи ће на видело обмана грађана који су гласали за радикалне промене, а добијају рестаурацију поретка пре 2012. године – истих оних кадрова који симболизују пропале приватизације, партократију и институционални слом који је и довео до победе СНС. ■

ЈАХАЧИ НА ДУГЕ СТАЗЕ

ДРАГОСЛАВ БОКАН председник Института за националну стратегију

Они који су после рата идеолошке противнике сводили на животиње били су уверени у своју моралну супериорност. Осам деценија касније, исту бруталност показују они који јавно обећавају идеалну будућност

У

У првој години вишестраначја појавила се одједном опскурна прича о младом сталињисти и скојевцу (а каснијем професору универзитета и председнику Демократске странке), Драгољубу Мићуновићу. По њој је он лично „јахао православног свештеника“ као идеолошког непријатеља и тиме (наводно) учествовао у мучењу и малтретирању главних идеолошких непријатеља Титових „ослободилаца“.

Тако се поново вратила у српску јавност (макар и у овом очигледно претераном и вероватно нетачном облику) у суштини истинита повест о језивом колективном малтретирању српског свештенства, али и других наших интелектуалаца, официра, трговаца, државних службеника, индустријалаца, задужбинара и других представника светосавски оријентисаног погледа на свет. О тортури, батинању, претњама, бичевању, пребијању, гажењу цокулама, уцењивању, одузимању људског достојанства, породичне имовине и грађанских права - са све повременим јахањем (на типично усташки начин) и не тако ретким егзекуцијама: метком у потиљак. Без икаквог суђења, чак и оног лажног и импровизованог...

У суровим временима је у српском делу Југославије завладао најстрашнији терор, много гори него у другим земљама, како Источне, тако и Западне Европе. Нигде није у краћем времену испуњено толико „књига стрељаних“ и толико јама и плитко ископаних масовних гробница као свуда по већ застрашеној, занемелој од бола, ужасно пострадалој Србији.

Нечији олако уперен прст је, без провере, свакодневно прескакао границу између нечијег живота и смрти, на преко 200 тајних масовних гробница

Након посебно сурових стрељања (100 Срба за једног погинулог немачког војника и 50 Срба за сваког рањеног припадника Вермахта), хапшења по Јајинцима и Бањици, герилских упада наоружаних партизана који непрестано провоцирају казнене експедиције, након усташког одвођења српских цивила из њихових села и градова у којима су до тада мирно живели, системског државног геноцида почињеног над Србима у Независној држави Хрватској, логора смрти организованих свуд унутар Павелићеве монстр-државе, након слободног лова на обесправљене људе, наше сународнике, упали смо у нови вртлог страха и насиља, још првих дана такозваног „ослобођења“.

У Србији бомбардованој и од Немаца и од Енглеза и од Американаца, порушеној и увелико истребљеној, испуњеној, уздуж и попреко, обележеним и (још више) необележеним гробовима њених непребројних страдалника, кренуо је, у јесен 1944. године, нови талас проливања крви и ликвидације остатака нашег десеткованог народа.

Државне комисије су признале не мање од 55.000 убијених грађана Србије, често

без икакве кривице и увек без суђења или по инстант смртним пресудама такозваних „преких судова“. А од тих 55.000 је чак њих око 35.000 ликвидирано током тајних ноћних стрељања, без сведока и адвоката.

Нечији олако уперен прст је, без провере, свакодневно прескакао границу између нечијег живота и смрти, на преко 200 тајних масовних гробница (крај путева, испод стадиона, по парковима, у јамама и по другим стратиштима по Србији). Убијања су се одвијала и по унапред припремљеним квотама, где је свака локална организација злогласне ОЗНЕ морала да уклони из списка живих одређени проценат „класних непријатеља“ и тако „очисти ситуацију“.

Тиме се аутоматски решавао проблем унутрашњих противника и (стрељањем) стварао простор за организовање нове, идеолошки осветшћене интелектуалне елите. А она се доказивала, пре свега, немилосрдношћу према дојучерашњим суграђанима, често пријатељима и рођацима.

И тада се појавила осветничка и осветољубива мисао о преузимању јахачких ритуала понижавања из усташке садистичке митологије: „До јуче сте ви јахали на грбачи радничке класе, а сада ћемо ми јахати вас“.

Нова друштвена пирамида се стварала показним рушењем старог поретка, уз бучне псовке и отровни бес клетви и претњи руље која је сладострасно вршила од Партије одобрени и пожељни линч.

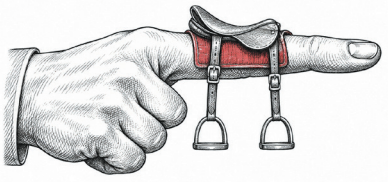
Један од полубогова новог поретка изговорио је и овакве речи, ношен осећањем (лажне) моралне супериорности: „Нисмо имали милости, били смо окрутни јер смо чистили смеће. То је тада било као да сам Бог лично“.

Ништа их није могло успорити, а камоли зауставити у њиховом „праведном гневу“...

Нова друштвена пирамида се стварала показним рушењем старог поретка, уз бучне псовке и отровни бес клетви и претњи руље која је сладострасно вршила од Партије одобрени и пожељни линч

Њих смо једва преживели, а како је све то изгледало показали су романи и дневнички записи Слободана Селенића, Бориславa Пекића и других страдалника и преживелих сведока ове епохе претварања чврсте стене српског духовног отпора у мекани и податни пластелин расутог стада, усмераван (изнутра) блокадама и страхом немоћног народа и (споља) гвозденом вољом новокомпонованог маршала у белој униформи, белим ципелама и белим рукавицама.

Да, било је тада и јахања српских домаћина и духовника, грађана и солунских бораца кроз симболични ритуал јавног понижавања од стране Титових „ослободилаца“. Коришћени су право седло, узде и штапови за све који су „то заслужили“ ма каквим својим учествовањем у животу и предратном постојању Краљевине Југославије. Па је тако и такозвана „антропохипија“ (свођење човека на коња) убрала свој данак у понижењу и сузама немоћног беса оних који су се нашли под

седлом Титових јахача Апокалипсе.

Забележени су и случајеви преживелих страдалника усташког иживљавања који су поново малтретирани од стране својих сународника у кожним мантилима. Па се тако формирала и вампиролика чета историјских „јахача на дуге стазе“, који су доспели, као времeпловом, и у нашу обезглављену епоху.

Ко год је читао о страдању српских цивила у првој књизи „Молитве“ Вука Драшковића, никада неће заборавити крике и закрвављене очи усташких мучитеља у принудном галопу њихових жртава прашњавим сеоским херцеговачким друмовима. Готово оргазмички занос мржњом распаљених Ејуба Поњаве, велечасног Илије Томбаса и Фрање Бега их обузима, док јашу осамарене Србе у којима не виде ништа друго до чисто зло „владавине политичког Београда“. Не више људе, дојучерашње пријатеље и комшије, већ агенте српског зла „које заслужује да буде збрисано са лица земље“.

И, ето, поново се појављују потомци ових људождерских коњаника здружене титоистичко-павелићевске србофобије од пре осамдесетак година. Трагају за неистомишљеницима са коњском главом, којима ће одређи људско достојанство и зајахати их у бесном трку.

Једини проблем је у томе што се тиме дефинитивно потврђује револуционарни, те протоусташки модел ових модерних јахача. Он их дефинише на начин који им се никако не допада.

А то је баш оно што ови младолики („студенти“?) не прихватају, оно што их увек изнова љути и притиска. Јер никако да ускладе своју јавну утопијску, бајколику понуду идеалне будућности са овако показаном бруталношћу својих опредељења.

Или си робовласник или борац против ропства.

Не може и једно и друго. ■

У НЕДЕЉУ У 21:30 ЧАСОВА СВИ СУ ПОСТАЛИ СУ ПОДРЖАВАОЦИ СТУДЕНТСКЕ ЛИСТЕ

„Типични наш менталитет који...Знате да у Црној Гори нисте могли пре 2020. године да нађете човека који каже 'ја гласам за ДПС', а ДПС је увек имао 40 одсто и више на изборима и добијао изборе 30 година. Много сте тешко могли да нађете човека који ће то јавно да каже. После 2020. године дошле су промене и одједном су сви људи постали 'црквењаци'. И људи који никад у животу били у цркву, никад ништа, одједном су они постали религиозни. Зашто? Само зато што виде да одређена маса иде у неком одређеном правцу и људи хватају оне позиције као у 'Формули', једноставно гурају се ко ће бољу стартну позицију да има. И сада у Србији исто. Сад су сви са студентима иако им се није могао чути глас до те ноћи избора. Постали су подржаваоци Студентске листе у недељу у 21:30 након што је Александар Вучић сам признао пораз и објавио да је изгубио изборе...То је менталитет такав, верујте и овај ПЕС кад буде пао, нећете моћи да нађете човека који ће да каже 'ја сам пре две или три године или пре годину био у ПЕС-у'. То је тако“, испричао је Дритан Абазовић (URA) за Adria TV.

„ПОШТО, СЕКО, МЛЕКО?“ ИЛИ О ПОЛИТИЧКОЈ (НЕ)КУЛТУРИ

ГОРДАНА ЧОМИЋ политичарка и физичарка

Децу учимо да правила игре важе једнако за све и да се не мењају у току игре. Кад одрастемо, често радимо управо супротно, у нади да правила ипак неће важити баш за нас

Део наслова је дечја игра, може да се игра напољу или унутра, треба непаран број деце, једно дете се разбрајалицама изабере за купца, остала деца се поделе у парове и направе круг, сваки пар представља „продавца“, а ток игре је:

Купац кружи около и прилази неком пару са питањем: „Пошто, секо, млеко?“ Продавац одговара и наставља се кратак разговор/ценкање, након чега продавац или купац даје знак за трчање или продавац одбија да прода млеко, након чега настаје трка у брзини. Чланови тог пара и купац крећу да трче око круга са циљем да заузму празно место. Онај ко остане без места постаје нови купац у следећем кругу.

Зашто ова игра може да буде сјајна метафора за политичку (не)културу неког друштва? Зато што одрасли који децу уче овој игри упуте децу: нема мењања правила игре у току игре, морају се научити правила преговарања, мора се бити спреман на промене активности током игре (од преговарања до трчања), мора се разумети да је забавно да неко остане без места, а да је то и једини разлог да се игра настави и једнако добро забави сву децу.

Метафором игре: све исто као кад одрасли у истом том друштву учествују у „својим друштвеним нишама“ радећи за било шта чиме се у тој ниши баве – од приватног бизниса, преко организације јавног сектора и организационих култура свега у најширем смислу, до начина како људи у вишеспратним зградама организују бригу о заједничким проблемима... игра има правила, мора бити стицања вештина и мењања структура активности, игра има победнике и губитнике и – игра нема крај... Која је разлика у томе кад такву игру играју деца и одрасли који их тој игри уче? Одрасли крше правила, варају и лажу, радећи често све супротно од онога што игром уче децу, са жељом да из ње нешто науче и да им помогне да се развијају и расту. Прихватљивост свим одраслима да се тако ради, с правилима „једно важи за децу, а друго за нас одрасле“, чини основ политичке (не)културе једног друштва. У Риму су ономад то свели на пословицу „Quod licet Iovi, non licet bovi“ – једно исто је једнима дозвољено, а другима није, а ко о томе одлучује? Они који одлучују сами о себи ШТА им је дозвољено, слично као кад би неки пар деце у игри успео да одлучи о правилима која важе само за друге, а никад за њих, и то током игре... Последица? Па нема игре, није забавно, оду деца... нађу неку другу игру.

Зашто одрасли уче децу једно, а сами раде друго и зашто од тога граде политичку (не)културу сопственог друштва, а протеком времена неки од њих се понашају баш као и деца кад напусте игру која им се не свиђа, па траже промену такве политичке (не)културе на разне начине, а мање-више по истим правилима којима уче децу да би се играла „Пошто, секо, млеко?“ Зато што се уочи да се кршењем правила стварају само губитници игре, а да се задовољство победника игре тиме осипа, па измишљају нова правила као замену за промену политичке (не)културе којом се и са новим правилима наставља „Што важи за мене, не важи за тебе, ’ајд сад да се играмо.“ То разни људи који разумеју и игру и одрасле назову „правила служе нама“, дочим децу за игру уче „правила служе једнако свима“.

Зато што се остаје привржен нади да „правила неће важити баш за мене“. Зато што мењање политичке (не)културе захтева време и лични напор одраслих који се играју својих игара, зато што носи неизвесност да се важењем правила једнако за све никад неће бити победник и зато што је у људској природи да се противи променама, као у опасци оног паметног који је за скидање слика разних важних који нису марили за правила рекао: „Аман, извадите ексер!“ Тај ексер је темељ политичке (не) културе којом сами себе спречавамо да се мењамо на боље, колико год то трајало и напорно било... а одлагању тог процеса се радује само чекић који укуцава онај ексер. Јер кад си чекић – све ти личи на ексер, а онда игра постаје „Пошто, секо, чекић?“, а у њој нема дијалога о цени политичке (не)културе, има само заблуда да јој се цена и не може одредити. Може.■

Фото: Компас илустрација

РАСПАД ПОЛИТИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

ФИЛИП ГРБИЋ
филозоф

Оно што се данас у Србији догађа није далеко од комунизма. Не треба да се заваравамо како су српски студенти донели неку нечувену демократску новину. Све је ово већ виђено и много пута историјски тестирано. Увек се завршавало на исти начин. Бедом, репресијом и несрећом

Политичка заједница распада се онда када вредносне супротности унутар ње постану морално и психички неподношљиве. Ишчезава пређутна сагласност у погледу значења појмова добра и зла. Људи настављају да живе у истом физичком простору, али у паралелним моралним световима. Прекомерни шумови у комуникацији доводе до прекида пријатељских и родбинских веза. Мотивација неистомишљеника најпре делује несхватљиво, затим недобронамерно, а на крају као чиста злоба.

Пре готово две и по хиљаде година, Тукидид је описао једну од најупечатљивијих епизода из историје Пелопонеског рата. Реч је о грађанском сукобу на Коркири, данашњем Крфу. Оно што Тукидидово приповедање чини потресним нису само сведочанства о убиствима, реваншизму и суровости које су завађене стране чиниле једна другој. Тукидид, за кога је Ниче у Сумраку идола рекао да је храбар пред реалношћу, уочио је у грађанском рату на Коркири нешто дубље и самим тим опасније: распад заједничког моралног света без којег ниједна политичка заједница не може да опстане.

Уобичајено вредновање поступака, запажа Тукидид, изопачило се и подредило произвољним страначким интересима. Бескрупулозна дрскост постала је доказ храбрости и оданости, промишљени опрез кукавичлук, умереност слабост, а способност да се ствари сагледају у ширем контексту – неспособност за деловање. Страначка припадност је по свом значају надмашила чак и крвно сродство. Учествовање у заједничком злочиначком подухвату постало је чвршћа гаранција лојалности од свете заклетве. Простодушност и честитост биле су исмеване, а препреденост поштована као знак мудрости. Тукидид хоће да каже да су у грађанском рату на Коркири политички интереси и страначка припадност постали мерило моралног вредновања људских поступака. Другим речима, исти поступак је хвале вредан када га почини „наш човек", а срамотан када га почини супарник.

За разлику од српских националиста који настављају да лажу себе како је родољубива омладина у Србији оборила криминалну власт, активисти са левице не могу довољно да се начуде свом неочекиваном успеху

Прича о распаду Коркире упозорава нас на то колико је танка линија која дели цивилизацију од дивљаштва. Нису људи постали свесно зли, него су страначке страсти толико овладале њиховим расуђивањем да се изопачио

уобичајени начин моралног вредновања онога што се сматрало врлином и преступом. Политичка заједница не почива само на писаним законима и институцијама. Она претпоставља заједнички језик моралног расуђивања, минимум узајамног поверења и способност да се у неистомишљенику препозна човек који такође може да говори истину и да жели добро. Када све то нестане, грађански рат је, у извесном смислу, већ почео. Чак и ако још увек нема уличних борби. Не постоји горе зло за један народ од грађанског рата. Демократија има много мана, али има једну драгоцену врлину – мирољубиву смену власти.

У тексту Револуција без вође, објављеном неколико дана после избора на порталу Пешчаник, аутор Александар Матковић, у својој анализи изборног успеха Студентске листе, уложио је напор да се уздржи од, како сам каже, „узбуђења и емоција". Матковић признаје да није непристрасни посматрач, већ активни учесник, штавише, тврди да је био кандидат студентског покрета на изборима и да је држао предавања на блокираним факултетима током 2024. и 2025. године. Матковић пише да је Студентска листа, победом на изборима, постала „популарнија од десничарске власти" и да је „разбила монопол политичких странака". Невероватно је колико се ретко јавно говори о томе да је победа Студентске листе најубедљивији успех екстремне левице у Европи још од пада Берлинског зида. Није, дакле, побеђена само десничарска власт, побеђена је парламентарна демократија. Грађани Србије су својим гласовима власт у републици предали пленумима. Историја још није забележила случај у ком се ова врста политичког авантуризма завршила у нечему што није сиромаштво, репресија и свеопшта мизерија.

Уобичајено вредновање поступака, запажа Тукидид, изопачило се и подредило произвољним страначким интересима. Бескрупулозна дрскост постала је доказ храбрости и оданости, промишљени опрез кукавичлук, умереност слабост, а способност да се ствари сагледају у ширем контексту – неспособност за деловање

За разлику од српских националиста који настављају да лажу себе како је родољубива омладина у Србији оборила криминалну власт, активисти са левице не могу довољно да се начуде свом неочекиваном успеху. Матковић пише: „Недељна изборна победа онога што је постало Студентска листа проистекла је, дакле, из једне нове политичке културе: покрета без вође, заснованог на колективном самоуправљању и политичком образовању, какав на политичкој сцени Србије није виђен од распада Југославије". Матковић није глуп и спретно избегава да употреби озлоглашену реч – комунизам, јер зна да та реч изазива гађење међу најмање четири петине бирача Студентске листе. Али право говорећи, оно што се данас у Србији догађа није далеко од комунизма. Не треба да се заваравамо како су српски студенти донели неку нечувену демократску новину. Све је ово већ виђено и много пута историјски тестирано. Увек се завршавало на исти начин. Бедом, репресијом и несрећом. ■

ИЗМЕЂУ ЛЕГАЛИЗМА, РЕВАНШИЗМА И СТАТУСА КВО

Пратећи друштвене мреже на којима доминира хистерична реторика, рекло би се да је друштво на ивици отвореног реваншизма. Међутим, наши подаци, који укључују и мишљење тихе већине, показују потпуно другачију слику

ВЛАДИМИР ВУЛЕТИЋ И ЗОРАН КРСТИЋ

Фото: Компас Илустрација

Свака смена власти отвара осетљиво питање утврђивања одговорности претходног режима. Кључна дилема, пред којом се налазе демократска друштва, јесте како да утврђивање одговорности не склизне у произвољни реваншизам и политички линч. Наше истраживање, спроведено на узорку од 100 испитаника крајем октобра и почетком новембра ове године дотакло се и ове теме.

Резултати анкете, у најкраћем, разбијају стереотип о „урођеној“ склоности нашег народа ка преким решењима и показују да грађани у значајној већини захтевају институционалну активност која би свеобухватно преиспитала одговорност припадника целокупне политичке елите у протекле три деценије. Другим речима, већина грађана садашње промене види као прилику да се структурно и темељно раскине са злоупотребом власти која има дубок историјски корен.

ГРАФИКОН 1:
КАЖЊАВАЊЕ ПОЈЕДИНЦА ИЗ ПРЕТХОДНЕ ВЛАСТИ

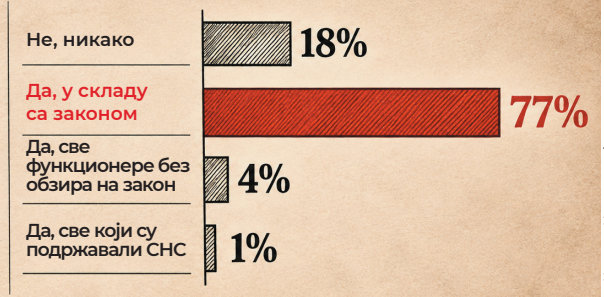
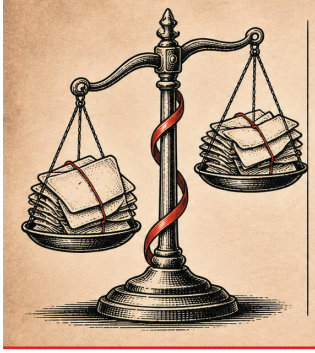

Фото: Компас Илустрација

ГРАФИКОН 2:
НА КОГА БИ ТРЕБАЛО ДА СЕ ОДНОСИ ЛУСТРАЦИЈА

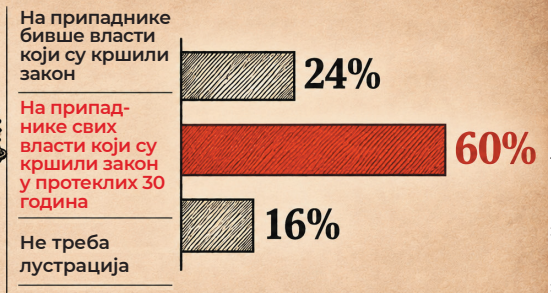

Фото: Компас Илустрација

ПРАВДА, А НЕ ОСВЕТА

Пратећи друштвене мреже на којима доминира хистерична реторика, рекло би се да је друштво на ивици отвореног реваншизма. Међутим, наши подаци, који укључују и мишљење тихе већине, показују потпуно другачију слику. На питање да ли треба казнити појединце повезане са бившом влашћу огромна већина је одговорила потврдно, али уз кључну ограду - искључиво у складу са законом (Графикон 1). Ова чињеница сведочи о високој опредељености наших грађана за владавину права, а не револуционарног терора. То потврђују и подаци да крајње опције - које подразумевају кажњавање без суда, само зато што је неко био функционер (4%) у претходној власти или је ту власт подржавао (1%) - немају, односно имају тек маргинално упориште у јавности. Треба, истовремено, истаћи да малу подршку (18%) има и став да уопште не треба процесуирати ни кажњавати претходну власт, највероватније због бојазни би то покренуло спиралу непрестаног политичког прогона и друштвених сукоба.

ВИШЕДЕЦЕНИЈСКИ ГРЕХ

Наше истраживање везано за одговорност и с њом повезану лустрацију показало је још једну битну ствар. Велики број грађана (60%) од актуелних промена очекује не само утврђивање одговорности бивше власти, него и припадника свих власти током последњих тридесет година. (Графикон 2) Другим речима, наши испитаници верују да је сада прилика да се раскине са вишедеценијском праксом коришћења јавних функција за личну добит. Јавност, колико год се чинило супротно, не заборавља грехе претходних власти. Очигледно да мит о кипарским парама, односно новцу који је током Милошевићеве владавине изнет из земље на кипарске рачуне, а који, наводно, никада није пронађен и даље живи у свести људи. Ови налази представљају јасан индикатор дубоког неповерења у целокупну политичку елиту која је продефиловала политичком сценом од почетка вишестраначја до данас. Другим речима, проблем корупције не посматра се као изолован инцидент претходне политичке гарнитуре већ као хронична болест нашег друштва и политичког система. Биће зато интересантна реакција јавности ако се у новим структурама политичке моћи појаве лица из прошлости упркос томе што су обећања СЛ за која су људи гласали била супротна. Са таквим решењем би било задовољно свега 16% испитаника који сматрају да би лустрација требало да се односи искључиво на припаднике претходне власти који

ГРАФИКОН 3: СТАВ ПРЕМА КАЖЊАВАЊУ И ОБУХВАТУ КАЖЊАВАЊА

	Само бивша власт	Све претходне власти	Никога	Укупно
Не, никако	2,0%	4,0%	12%	18,0%
Да, по закону	12%	53%	12%	77,0%
Да, ван закона	2,0%	3%	0,0%	5%
Укупно	16,0%	60,0%	24,0%	100,0%

Фото: Компас Илустрација

су се огрешили о закон. Ипак, на крају треба забележити и да се четвртина грађана (24%) противи било каквој лустрацији јер се тај поступак увек политички злоупотребљава. Наше истраживање није могло да одговори на питање да ли је ту реч о искуству да је правда на овим просторима увек селективна, или о историјском замору и сумњи да је правда уопште достижна.

КО ПОДРЖАВА ТРАНЗИЦИОНУ ПРАВДУ

С обзиром на то да о кључним питањима овога истраживања која се односе на кажњавање и обухват кажњавања припадника политичких елита постоји висок степен сагласности међу испитаницима тешко је очекивати статистички значајне разлике у погледу социодемографских карактеристика. Па ипак одређени дескриптивни увиди сведоче да мушкарци (86%) чешће него жене (68%) подржавају законске санкције, а да жене (26%) чешће од мушкараца (10%) не подржавају никакве казнене мере. Слично се може констатовати и у погледу односа према обухвату санкција. Преко две трећине мушкараца (68%) се залаже за свеобухватну истрагу док то подржава тек половина жена (52%). Став да ни према коме не треба примењивати казне заговора дупло више жена (32%) него мушкараца (16%). Да ли то значи да су жене склоније избегавању политичких потреса и очувању друштвене стабилности, или су напросто интуитивније остаје да се види.

Када је реч о погледу на ова питања старост испитаника не прави значајну разлику. Ипак, вреди забележити неколико индикативних налаза. Први и највише забрињавајући је да у групи млађих (16.7%) има више оних који се залажу за "ванинституционалну" правду у односу на групе средовечних (1.9%) и старијих (3.6%) испитаника. Насупрот томе, у групи средовечних (85.2%) увелико доминирају они који се залажу за кажњавање по закону, док је тај удео нешто мањи међу млађим (61.1%) и старијим (71.4%) грађанима. Најзад, старији се у односу на остале издвајају по томе што у најмањем проценту тек нешто више од половине (53.6%) подржавају свеобухватну истрагу, док је у осталим групама тај проценат изнад 60%.

Анализа поменутих питања према образовној структури показује да су ту најмање разлике. Једино што треба истаћи је да они са основном школом (27.3%) чешће него други сматрају да не треба никога кажњавати. У тој образовној групи, такође, има релативно највише и оних (27.3%) који сматрају да би кажњавање требало да буде ограничено искључиво на претходну власт.

Укратко, мада је реч о малим разликама, постоји блага тенденција да се старије жене с основном школом највише противе лустрацији, да средовечни мушкарци високог образовања највише подржавају законске санкције, а да млади вишег образовања без обзира на пол више од других подржавају ванинституционалне мере.

ОДНОС ПРЕМА ТРАНЗИЦИОНОЈ ПРАВДИ

Социодемографски профил, као што смо видели, не даје могућност за чврсте и недвосмислене закључке. Међусобно укрштање два основна питања, међутим, помаже да се изведу одређенији увиди, пре свега у вези односа грађана према транзиционој правди.

Више од половине грађана (53%) се залаже за законску истрагу одговорности свих припадника политичких елита за које се сумња да су у последње три деценије прекршиле закон (Графикон 4). Ова доминантна група очигледно има укорењено неповерење према целокупној политичкој елити. Они се не залажу за политичку освету већ траже системску правду и трајно успостављање владавине права. Укратко, то су они који о политичарима генерално немају високо мишљење и када су за кажњавање сматрају да их треба казнити све да би се успоставила правда. Очигледно је да су поруке СЛ везане за темељни обрачун са корупцијом свих бивших и садашњих политичара наишле на одобравање ове групе.

Насупрот овим институционалним чистунцима могуће је уочити још три релативно јединствене групе. Прву чине

реваншисти који се залажу за кажњавање по закону, али искључиво припадника бивше власти. Ту групу чини 12% испитаника који, из различитих разлога, гаје снажно непријатељство према тој власти и који траже брзу и персонализовану одговорност. У друштвеним медијима се могу препознати по високом степену емотивности када се залажу за кажњавање "оних који су нас уништили".

Наредну, подједнако бројну (12%) групу чине чувари статуса кво. Противе се било каквом облику кажњавања, било зато што се плаше да би то отворило Пандорину кутију лустрације и довело до дестабилизације земље, било зато што су идеолошки и интересно повезани са бившом влашћу. Њих ћемо назвати страначки лојалисти јер се залажу за стабилност, помирење, јединство и прагматичан поглед у будућност.

Најзад, маргиналну, али лако препознатљиву групу чини 5% радикалних „револуционара" који се залажу за ванинституционалну правду. Они гаје антисистемски став и неповерењеу институције. На мрежама их карактерише бес и зловоља. Преостали део узорка од 18 посто чине они испитаници који нису давали конзистенте одговоре. Међу њима има оних који су против кажњавања, али би ипак кажњавали све који су се огрешили о закон у последњих 30 година и томе слично.

На основу наведених података могуће је направити провизорну типологију грађана према транзиционој правди (Табела 1).

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Када поменуте бројке повежемо са социолошком маштом и животним искуством намеће се један општи закључак. Мада чистунци чине доминантну групу која је одлучујуће допринела победи нове власти па би могла да јој пружи и стартну подршку они су и највећи изазов за сваку власт јер је веома тешко, ако не и немогуће, испунити њихова очекивања. Истрага великог мноштва различитих афера током протеклих тридесет година чак и технички би била немогућа. У том смислу, јасно је да ће правда бити селективна и да многи случајеви неће бити процесуирани као што то чистунци очекују. С обзиром на то да су на њихово опредељење утицали, пре свега, обећања о неселективној правди разочарење ће довести до тога да се део поново повуче у апстиненцију или у опозицију. С обзиром да чистунци нису страначке војске, односно да нису слепи пратиоци ниједне политичке групе они ће брзо окренути леђа ономе ко их је изневерио. У том смислу новим властима неће помоћи ни правдање да свеобухватну правду није ни технички могуће спровести. То ће се, с правом, тумачити као недостатак политичке воље. Поред тога, примери нетранспарентне примене закона додатно ће побудити сумњу чистунаца да се ништа није променило и да су њихова очекивања изневерена. Ово се посебно односи на оне за које је обрачун са корупцијом најважнији задатак, а њих је највише. Укратко, ова тиха већина којој је владавина права битна друштвена вредност истовремено је извор незадовољства јер њихове високе захтеве не може да задовољи ни једна власт, бар не на Балкану. ■

ТАБЕЛА 1: СОЦИОДЕМОГРАФСКЕ РАЗЛИКЕ У ОДНОСУ НА ПИТАЊА КАЗНЕ И ОБУХВАТА ЛУСТРАЦИЈЕ

Варијабла	Категорија	Не, никако	Да, по закону	Да, мимо закона	Само на бившу власт	На све власти	Ни на кога
Пол	Мушки	10,0%	86,0%	4,0%	16,0%	68,0%	16,0%
	Женски	26,0%	68,0%	6,0%	16,0%	52,0%	32,0%
Старост	-30	22,2%	61,1%	16,7%	16,7%	61,1%	22,2%
	31–60	13,0%	85,2%	1,9%	14,8%	63,0%	22,2%
	61	25,0%	71,4%	3,6%	17,9%	53,6%	28,6%
Образовање	Основно	27,3%	72,7%	0,0%	27,3%	54,5%	18,2%
	Средње	19,0%	75,9%	5,2%	13,8%	62,1%	24,1%
	Високо	12,9%	80,6%	6,5%	16,1%	58,1%	25,8%

Фото: Компас Илустрација

ТАБЕЛА 2: ТИПОЛОГИЈА ГРАЂАНА У ОДНОСУ НА ТРАНЗИЦИОНУ ПРАВДУ

Тип грађана	Удео	Карактеристике	Мотиви / ставови
Правни принципијелисти	53%	Залажу се за кажњавање по закону и на све претходне власти	Правда, владавина права, одговорност без изузетка
Селективни заговорници	12%	Подржавају кажњавање, али само бивше власти	Кажњавање пре свега актуелних носилаца власти
Радикални заговорници	5%	Подржавају кажњавање и ван закона	Јака потреба за обрачуном и брзим резултатима
Скептици	12%	Противе се кажњавању и лустрацији	Страх од политичке злоупотребе, нових подела и реваншизма
Неодлучни	18%	Немају јасан став или су неодлучни	Недовољно информација, неповерење у институције

Фото: Компас Илустрација

„СТУДЕНТИ“ И ЕУ: СВЕ БЛИЖА ЗАЈЕДНИЦА

ФИЛИП ХАМОНД професор новинарства

Брисел ће понудити новац и обећања, али ће заузврат тражити све већи утицај на политички, економски и друштвени живот Србије. Нова власт, ослоњена на „стручњаке“ и европску бирократију, могла би да прихватање туђих интереса представи као напредак, а одрицање од самосталног одлучивања о Косову, Русији и сопственој економији као неопходан корак ка чланству

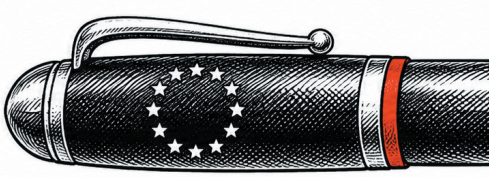
Након што су се бициклом возили до Стразбура и штафетом трчали до Брисела током својих предизборних протеста, није било изненађење што је у року од неколико дана од избора Студентска листа послала званичну (иако анонимну) делегацију у ЕУ. Главни приоритет новоизабране владе биће тежња ближим односима са Европском унијом, упркос очигледним препрекама за чланство, мало вероватној награди и катастрофалним последицама по српски национални суверенитет.

Из моје перспективе, ЕУ и СЛ изгледају као да су иста екипа, и мислим да ће то постајати само очигледније како време буде пролазило. Као што је представник Студентске листе објаснио у јануару, на студентским демонстрацијама није било застава ЕУ из страха да не отуђе људе, али покрет је био „не само српски, већ и европски“, делећи „вредности“ ЕУ. Чак су и њихови стилови комуникације слични, са преференцијом за издавање безличних саопштења и директива.

Главна сличност, међутим, није у стилу или нејасним „вредностима“, већ у карактеру и суштини. И Студентска листа и ЕУ персонификују глобалистички оријентисану технократију. Обе обећавају владавину „стручњака“ (150 доктора наука!). Обе отелотворују бирократију професионалне менаџерске класе која се придржава процеса. Упркос ономе што се може рекламирати супротно (као што је огроман транспарент са речју „ДЕМОКРАТИЈА“ на седишту Европске комисије), ЕУ има антиполитички, фундаментално антидемократски приступ управљању који држи демос што даље од јавних послова.

Нема сумње да ће ЕУ, желећи да охрабри нови режим, понудити краткорочни новац и дугорочна обећања, али условљеност ће остати неумољива, као и пропаганда

Ово ће се вероватно показати као неопходан приступ и за СЛ док покушава да приближи земљу интеграцијама у ЕУ. Након што су избегли јавну дебату о спорним међународним питањима током предизборне кампање, чини се вероватним да ће се ова питања и

даље индиректно решавати. У постизборним интервјуима, на пример, портпароли СЛ су изјавили да немају намеру да уведу санкције Русији. Па ипак, затварање Алта банке је у року од неколико дана учинило управо то. Слично томе, изјаве да нове власти неће признати независност Косова праћене су прекидом веза са изабраним српским представницима на Косову и разговорима о новим споразумима и будућим референдумима.

Пре једне деценије, уочи референдума о Брегзиту, један британски политичар је чувено изјавио да је „народу у овој земљи доста стручњака". Његова опаска је била широко исмевана и осуђена као филистарство од стране средње класе, али је добро ухватила расположење земље. Многима је заиста било доста тога да их покровитељски подучава и да им држи предавања самоважна класа са акредитивима која мисли да најбоље зна. Можда ће људи овде почети да се осећају исто.

У сваком случају, бојим се да ће поларизацију српског друштва бити тешко излечити. Британија је такође имала „ћације": наша реч је била „гамон" — буквално врста сланине, али метафорички начин да се људи називају свињама. Свако ко није ценио мудрост стручњака естаблишмента био је исмеван као необразован, некултуран, неинформисан, превише глуп и превише пун предрасуда да би био важан. Чак и данас, Британија остаје подељена по истим линијама.

Нема сумње да ће ЕУ, желећи да охрабри нови режим, понудити краткорочни новац и дугорочна обећања, али ускраћеност ће остати неумољива, као и пропаганда. И упркос народном противљењу захтевима ЕУ – посебно према Русији и Косову – постоји широко распрострањена претпоставка да је чланство у ЕУ позитивна тежња. Али да ли је ико обратио пажњу на стварност ЕУ? Зар нико не примећује насилне немире широм Француске и Италије, вртоглав раст цена енергије и економско превирање у Немачкој, појачане припреме за рат? Зашто би онда неко чланство у томе сматрао најсигурнијим путем ка миру и просперитету?

Ако ЕУ не верује Србији да сопствену децу научи њиховој историји, колико је вероватно да би поверила Србији да о економској политици одлучује у корист својих грађана

Следећа фаза процеса приступања била би отварање „кластера 3", који обухвата образовање, културу и медије, као и фундаменталне области политике као што су опорезивање, запошљавање и индустријска политика. Индиректне и неформалне мере су већ постигле значајан напредак ка врсти медија коју би ЕУ одобрила, санкционишући опозиционе медије и претећи им, док се истовремено елиминише свако у јавном сервису за кога се сумња да је превише наклоњен претходној влади. Европска комисија је такође сигнализирала какву би образовну политику желела да види, противећи се идеји да Србија треба да производи сопствене уџбенике историје и географије.

Ако ЕУ не верује Србији да сопствену децу научи њиховој историји, колико је вероватно да би поверила Србији да о економској политици одлучује у корист својих грађана? Можда је превише очигледно да би се помињало, али као да многи нису застали да размисле о следећем: не жели ЕУ да се меша у сваки аспект политичког, друштвеног и економског живота Србије из алтруизма и жеље да побољша животе обичних људи. ЕУ се руководи страним, а не српским интересима. Њене акције су у корист страних интереса, а не српских.

Део кривице за промовисање идеје о „европском путу" Србије мора се приписати претходној влади, мада она, реално гледано, није имала много избора осим да, бар реторички, удовољи ЕУ. Чувено „балансирање" Александра Вучића у спољној политици било је начин — можда и једини практичан начин у тешким околностима — да се покуша остварити национални суверенитет. Бојим се да је земља сада кренула у супротном смеру. Што више влада „стручњака" сарађује са бирократама из ЕУ, то ће ти технократе више гушити државни суверенитет Србије. И зваће то напретком. ■

На страни бр. 54 прочитајте:

ТРАМП НА ПОЛОВИНИ ПОСЛЕДЊЕГ МАНДАТА

Пише: **Милан Божић**

ГОСПОДИН МИЈУШКО ПО ДРУГИ ПУТ У СРБИЈИ

Тужна прича о српским тићима који су поново сами себи почупали перје

ЗОРАН ЂИРЈАКОВИЋ

Некада не морамо много да кажемо да бисмо рекли оно што мислимо да је корисно рећи. Цитираћу, нашироко, опис проте Матије Ненадовића, коментар Владете Јеротића, који је користан али, нажалост, не и лековит, и повезано тумачење Милана Матића, једног од углавном заборављених ауторитета у политичким наукама у Србији, о нечему што се десило 1788. године – и поновило 25. октобра 2026.

Кренућу од сведочанства проте Матије, које је поучно колико и дивно написано, плус садржи илустрацију моћи српског културног обрасца и његове постојаности. Кнез Александар Ненадовић нам се у наставку обраћа из пера проте Матије, његовог сина:

„Доцније дође један официр к нама и запита: ‚Ко је ту кнез Алекса?' и Арса му одговори: ‚Ово је' и пружи руку на мене. ‚Хајде' вели, ‚зове те цар!' — Кад рече: ‚зове те цар', прођоше ме мрави од пете до перчина. Паде ми на ум што су ми Турци приповедали: да се цар не може видити, и који га год види, мора му од стрâ доња усна препући. Но одма помислим: ја видо' цара у авлији и усна ми не препуче, а и није страшнији ни од једног београдског везира. Хајде, па што Бог да."

„Каза ми Арса, да не ваља у скут љубити као везира, но само се гологлав поклонити. Кад уђем к цару, ја тако и учиним. Код њега стојао је толмач. Пита ме: ‚Јесте ли ви Алекса, кнез ваљевски?' — Ја му кажем да јесам. — ‚Па шта сте тамо радили; и како с Турцима стојите?' — Ја кажем да смо све добро радили, да смо Турке све отерали из Палежа и Уба и да смо Ваљево и Чачак попалили. — ‚А ко вас на то све наговори и подиже?' — упита цар преко толмача. — ‚Господин Мијушко!' — одговорим ја. — ‚Који је то г. Мијушко?' — Ја кажем да је он прешао и подигао нас у име царево, и да је сада и он овде."

„Цар спусти обрве на очи, и пошто мало поћути, рече нешто немачки једном официру, који одма отрча напоље. Цар се разговарао са својим толмачем не знам о чему. — ја ћутећи тако мислио сам: ‚Мој господин Мијушко, наопако ти било, ти си међер нас преварио те смо као тићи без перја врло рано излетили из гњизда на лапавицу.' И ја се тек сада уверим о ономе, о чем сам често сумњао, тј. да је то лажа нека; а ја сам мислио да је он најпре с царем вечерао, па онда међ нас прешао: тако је умео лепо лагати."

Али, илузије о недостигнутом и прекомерном идентитету су лице и наличје исте „медаље": чињенице да нас наши највиши ауторитети самеравају са западним, са оним што нисмо и што никада не можемо постати

„Утом дође с оним официром и Мијушко. Пита га цар: тко је он и шта је тамо радио и ко га је на то послао. — Замуца мој г. Мијушко: ‚Ваше Величество... Ваше Величество... ја сам шнајдер! — па сам видно војску где се спрема на Турке, па сам узео нешто барута и један добош и отишао сам кнезу Алекси те кренуо народ и Турке растерали.' Цар нешто рече немачки — а он се поклони па оде."

„Потом цар Јосиф окрете се к мени и упита: ‚Кад сте истерали Турке из Палежа, Уба, Чачка и Ваљева, куда сте и' отерали?' Ја му на то одговорим сасвим весело, да смо и' отерали чак у Соко и Ужице, а неке чак преко Дрине. — ‚Гут!' одговори цар смешећи се, ‚а колико је до Ужице, Сокола и до Дрине од ваши' места?' — Кажем му ја, да од наше нахије до Сокола има 4 сата, до Ужица 7, а до Дрине 8 сати. — ‚А где су њине жене и деца?' упита даље цар. Ја му кажем да су са собом одвели. ‚А где су ваше жене и деца?' питао је даље, и ја одговорим, да наше жене и деца седе код своји' кућа. — ‚А кад Турци', почне цар мало узвишенијим гласом, ‚сместе и осигурају тамо своје жене и децу, пак онда узјашу на своје хатове и на вас ударе, куда ће онда ваше жене и деца?' На то му нисам ништа умео одговорити, до само слегнем раменима."

„Цар примети на мени ту забуну и бригу, пак после неког кратког ћутања рече ми сасвим благим гласом: ‚Мој драги кнеже, ја се од вас и од тога народа уздам и надам да ћете ви помоћи мојој војсци, мога и вашега непријатеља прогнати. Али то што сте сада чинили и бунили се да сте тек после годину дана, кад би моја војска прешла и вас и ваше фамилије себи за леђима оставила! Ја сам спремио 300000 војске, и хоћу, и мислим да ваше отечество од Турчина очистим, но хоће ли Бог дати, то не знам. Већ сад идите и чувајте народ и уклањајте га у планини да се не пороби, а моја ће брига бити за вас' — и даде ми сто дуката." „Тај исти дан зовне ме Михаљевић на вечеру, с којим сам се познавао и добро живио. При растанку с њиме рече ми: ‚Идите одма у Ваљево и чету скупљајте и држите у скупу; ја ћу вам послати једнога фендрика с неколико фрајкора и чувајте народ, да се не пороби, а и мене ће скоро цар послати, да на Забрежју шанац начиним и топове превезем, но треба, кад време буде, да и ви људе пошљете да шанац помажу копати'."

НЕШТО БАРУТА И ЈЕДАН ДОБОШ

У другој књизи огледа објављених под насловом „Дарови наших рођака", Владета Јеротић пише о непромишље-

ним, стихијским, „рекли бисмо, модерним речником, партизанским“, нападима на Турке, и наводи „трагикомичну улогу у подбуњивању народа и његових кнезова“ коју је одиграо извесни господин Мијушко, „који је прешао са аустријске стране у Србију“ доносећи нешто барута и један добош.

„Брзо се испоставило да је ‘господин Мијушко’ обичан лажов... који је, вероватно гоњен жељом за влашћу и славом, успео да ‘барутом и добошем’ превари кнеза Александра обећавајући му немогуће,“ пише Јеротић и додаје да су „кнез Алекса и остали Срби посрамљени што су му поверовали“ – и напали Турке без да „осигурају своје жене и децу“.

„Откуд, заиста, паметним и храбрим Србима толико наивности и лаковерности од 1788–1988, па и данас? Колико је за ово време било и колико још треба да дође белосветских варалица и преваранта, као што су Шћепан Мали и ‘господин Мијушко’ да би српски народ стекао минимум рационалне сумње и способности тачног разликовања пријатеља од непријатеља?“, пита се Јеротић. „Коме је требало да верују сироти Срби у прошлости, а коме и данас да верују?“

У спој инфантилизованог стварног и пожељног изједначеног са инфантилним сместила се и победа студентистичког култа. Њена друштвена и политичка потка стаје у паралишућу тензију између, наводно, „незреле сумње“ и њене супротности, коју би, следећи Јеротића, могли да назовемо незрелом самоувереношћу

Јеротић је склоност да паднемо на „господина Мијушка“, који се овде „појављивао“ у различитим пречанским и „србијанским“ инкарнацијама, везао за спој презаштићене деце, неотпорне и меке, и малих побуњеника, „вечно непомирљивих и сумњичавих бораца, мада не увек копаља окренутих према правом непријатељу“. Он нам поручује да смо склони, заслепљени чудом које нам се привиђа, да останемо народ слеп за стварност.

Проблем је, по Јеротићу, у одраслима у које овде израстају из такве деце – или паралишуће плашљиве или милитантно антипротивне. „Једном речи, нема много одраслих људи који су расли, постепено правилно сазревали, и успели тако да стекну ону најдрагоценију психичку особину која се зове самосвест, или свест о сопственој вредности, самоповерење, дакле, најпре, веру [у] себе, своје моћи и способности.“

Овде постоји жалосни мањак зрелих људи, наставља Јеротић, оних које одликује „толеранција и егзистенцијална отвореност према људима, који се онда процењују реално, без прецењивања и потцењивања“. Уместо њих, каже, имамо „фанатизам круте вере, опасне и у политици у религији“. У њега се сместила и фантомска „Студентска листа“, која, за разлику од политичког оригинала из 1788, не лаже о себи – она је лаж сама.

Фундаменталистичка црта, која је поново метастазирала током претходне две године, не познаје ни идеолошке ни било које друге границе. Једни би да силују Александра Вучића, други Бресквицу и Андреу Јовановић – и јавно се поносе својим поривом да силују. А он, нисам изненађен (дехуманизација је пречесто друго име наших неслагања), има, рекао бих, имплицитну али јасну, сладострасну подршку феминисткиња као што је Јелена Ризнић.

Ко не жели да силује, тај је ћаци, могао би да буде слоган нове феминистичке стварности.

САМО ДЕЦА СПАСАВАЈУ СРБИЈУ ИНФАНТИЛНОСТИ

Јеротић нам помаже да препознамо да се није много променило у протекла два века, од времена када, речима проте Матије, „у свакој башти

можеш набрати по пуну торбу учени' какви' хоћеш, само ако можеш распознати који је сладак и полезан, а који ли горак и шкодљив". Нажалост, ту негде је крај политичке употребљивости Јеротићевих заводљивих увида. Они су, и када су и корисни и оригинални, у крајњој инстанци умртвљујући.

Јеротић нашу унутаревропску различитост види као инфантилност, нешто што се, привидно, може прерасти и постати „одрастао" – што значи постати онакав какав је Запад. Та илузија није бенигна. Као ни сродна грађанистичка илузија да је реч о болести, која је (не) излечива. Уосталом, не чуди да и код Јеротића „инфантилно" лако проклизава у „болесно".

Он цитира речи Милована Данојлића: „Срби незрео, детињаст народ: стално се у некога разочаравамо". Када каже да смо, као народ, „као неки поводљиви адолесцент кога је лако завести лепим речима", Јеротић нам не помаже да распетљамо самопоражавајући галиматијас идеолошких омама и њихових унутрашњих ослонаца, оклеветане различитости која нас боли. Зато он, као и Латинка или Ломпар, затамњује и док осветљава.

Бојим се да је српски чвор постао неразмрсив. Ми не идемо напред само упркос ударницима онаученог самопорицања као што је Жарко Корач већ и најпоноснијим припадницима елите, као што је Владета Јеротић – генијални човек чија је заводљива мисао спутана паралишућим веровањем да је исправно, зрело и одрасло једнако западно.

Не волим када се наша различитост угурава у инфантилност. То ствара зачарани круг из кога не може бити излаза – без обзира на то да ли га траже Данојлић и Јеротић, или син Дарка Танасковића и Јелена Ризнић замишљају да је већ пронађен, па нам говоре да су Мамина Сунца открила еликсир који омогућава да српство одрасте и сазри – и постане западнолико.

постати. У том непристајању на нашу различитост срећу се људи који нас одлично познају, као што су Јеротић и Матић, и они који самоуверено халуцинирају, као син Дарка Танасковића, љутити пумпославац, и Јелена Ризнић, још љућа феминисткиња.

У споју инфантилизованог стварног и пожељног изједначеног са инфантилним сместила се и победа студентистичког култа. Њена друштвена и политичка потка стаје у паралишућу тензију између, наводно, „незреле сумње" и њене супротности, коју би, следећи Јеротића, могли да назовемо незрелом самоувереношћу.

Не свиђа ми се то Јеротићево „незрела" – које је одраз елитног (само)разумевања у које стају (скоро) сви порази српства и српског национализма. Он нашу наводну незрелост види и као „болесну свест о својој моћи и довољности". Мени се чини да ту отровну илузију о „болести" производи неспособност и неспремност наше елите да препозна природу наше различитости, и чињеницу да нас она чини

Има нечег жалосног, не само антиполитичког већ и поражавајуће алхемијског, у инфантилном веровању да ће нас из наше замишљене инфантилности избавити деца.

УСПАВАНКА ЗА ОДРАСЛЕ

Када говори о српском народу, Јеротић га посматра и као човека, па каже: „Човек који није постигао идентитет, што ће рећи онај који није довољно укорењен у својој вери и националности, мора остати збуњен целог живота“. Милан Матић је, пак, један од аутора који код нас виде „вишак идентитета“.

Али, илузије о недостигнутом и прекомерном идентитету су лице и наличје исте „медаље“: чињенице да нас наши највиши ауторитети самеравају са западним, са оним што нисмо и што никада не можемо неуклопивим у западноцентрично схватање „зрелости“ – која вришти из Јеротићевих важних али фатално ограничавајућих увида.

И код њега је препознатљива миопија која је сахранила Коштуничину агенду и потенцијале српског национализма. Ако у свом народу видите децу, нећете моћи нигде да га поведете. Могли бисте да га васпитавате – да то већ не раде ваши грађанистички политички непријатељи. Зато је и Јеротићева моћна мисао политички и друштвени бенседин. Успаванка за одрасле.

Јеротић извор проблема види у недовољној укорењености у вери и преуско, идентитетски схваћеној нацији. Грађанистичке путовође студентистичког култа га пак виде у превеликој укорењености у вери и подједнако уско схваћеној нацији. Бојим се да резултанта ова два веровања не може да надиђе политички простор омеђен залуђивањем, самопрезиром и самозаљубљеношћу. Унутар њега ће остати и могући домети режима такозване Студентске листе. Нажалост, Јеротићева мисао је ту само користан путоказ – не и водич.

Када поверујете да је ваш народ инфантилан, не чуди да ће се ваша анализа (оригиналног) господина Мијушка завршити Јеротићевим ламентом над оним што бити не може и задовољством што није још горе: „Чак и у Срба агностичара и атеиста, у народу и код школованих, треба да је учвршћен темељан став поштовања према српској Цркви. Подсетимо се и ових истинитих речи протиних (и не само његових): ‘Треба нашим калуђерима благодарити, што су нама манастире сачували, где се наше свештенство учило, и нашу веру и обичаје сачували, те се нисмо истурчили или пошокчили као у Босни’“.

Треба нашој елити благодарити што нам се октобра 2026. вратио господин Мијуш-

ко. Кажу да је могло горе, али не гледам на Запад па можда зато не видим шта. Чињеница да се у Србији нисмо „истурчили“ и „пошокчили“ остала је у дубокој сенци чињенице да су се наше елите озападњачиле – саме, пошто никада нисмо били колонија Запада. Ту нема битне разлике између левих и десних. Наше су али изнад нас, кажу инфантилних и болесних.

СНОВИ О ИСКЛИЗАВАЊУ ИЗ ИСКЛИЗНУЋА

Милан Матић истиче српске „заблуде и самообмане“ које су довеле до „губитака, расејања, самоотуђења и раздуховљења Срба“. У књизи „О српском политичком обрасцу“ он каже да је „не мали удео у овом распућу (из традиције и историје у разисторију) имала и српска лаковерност“. И Матић као пример лаковерја натопљеног заблудама наводи Мијушка.

Он пише да лаковерност обично „иде под руку са смопрецењивањем и херојском еуфоријом“, али и неодмереношћу. Долази до „неконтролисаних излива дуго потискиваних негативних осећања“. Оно што постоји бива не толико разрушено колико самлевено у име новог почетка заснованог не на искуствима из прошлости, већ на њеној негацији.

Али, то није, како сугерише Матић, нека „разисторија“ или „удаљавање из историје“ већ замајац српске историје. Само његово уважавање може дати конструктивне резултате и породити мисао која се неће сводити на ламент над оним што не можемо да будемо. Ако га нема, ако оно што јесмо посматрамо као исклизнуће из онога што наводно јесмо, онда смо препуштени стихији која уме да буде милосрднија него што волимо да верујемо. Нарочито ако сте, као Србија данас, у ситуацији да нема много тога што можете да изгубите.

Нажалост, ни Матић не може да пристане на нас какви јесмо па оно какви јесмо уоквирава као одступање од онога што, наводно, стварно јесмо, и говори о „недовољно артикулисаном менталитету“ и „запуштеном културном обрасцу“. А та наводна „неартикулисаност“ и „запуштеност“ представљају само другачији начин да се изрази наводна „инфантилност“ и „оболелост“ српског народа у Србији.

Јеротић нашу унутаревропску различитост види као инфантилност, нешто што се, привидно, може прерасти и постати „одрастао“ – што значи постати онакав какав је Запад. Та илузија није бенигна. Као ни сродна грађанистичка илузија да је реч о болести, која је (не) излечива

У позадини патологизације маскиране као ученост и високоумље крије се схватање „историјског напретка“ и „сазревања“ као дубинског позападњачења: не самеравања нас са западним, већ самопоништавања нас у западном – што је неизводиво колико и бенасто. Ми смо, ако већ морамо да говоримо о Србима у Србији као о деци и бебама, тићи који себе периодично почупају перје верујући да ће сигурно израсти неко другачије.

И код Јеротића и код Матића се прелива понос српством, али осиромашеним, сведеним на идентитетске котве, па не чуди да обојица завршавају у самопорицању – порицању дубина српства које се не могу свести на лично ни угурати у преокупације икона западног канона.

А то дубоко, истовремено самопорекнуто и неспознато, чини и да нам се реално постојећа демократија и стварни дијалог гаде, и да су нам пречице једна од највећих љубави. Направимо их одмах у сваком новом паркићу, као некада на ливади поред куће.

Кад можемо, непогрешиво бирамо опсене, па не чуди да смо их изабрали 25. октобра и одбацили не само странке већ и могућност да супротстављање буде артикулисано без да буде унапред стигматизовано. Без да буде, поражавајуће буквално, силовано.

Матић, који, као и Јеротић, одлично види, чак и хипнотисан сликом западности као наше једине добре будућности, наше зрелости и коначне дестинације наше „исправне“ историчности, поручује нам да ћемо се, пре или касније, „осетити изиграним, обманутим или напуштеним, па и изданим од оних којима смо олако поклањали своје поверење“.

Надам се да греши. Зато све што могу да нам пожелим овог новембра је срећна нова 1789. Можда исклизнемо из исклизнућа у коме верујемо да живимо и можда нам овај пут израсте неко другачије перје. Лепо је надати се. ■

ЧЕТИРИ СТУБА

ЧЕДОМИР АНТИЋ историчар и професор Филозофског факултета

У очима оних који су изазвали Рат у Украјини Србија је непријатељ, а свака њена самостална политика, каква год била, препозната је као доказ лоших намера

Колико год деловала разједињено, српска политика се пре безмало двадесет година споразумела и дефинисала „четири стуба“ спољне политике. Реч је о усмерењу спољне политике према свим најважнијим глобалним силама савременог света – САД, ЕУ, Руској Федерацији и НР Кини. Ово усмерење је сасвим разумно и поштено. Оно је било такво 2009. и није се променило до данас. Наиме, у условима глобализације светске политике, све веће упућености привреда једне на другу, посебно у условима убрзања процеса неколико технолошких револуција и еколошких тешкоћа, свака независна држава у свету, која није војна и економска сила, морала би да настоји да на сваки начин прошири број привреда са којима сурађује и пријатеља на чију политичку солидарност може да рачуна. То је посебно случај са државама каква је Србија, које су током деценија изложене неправди и насиљу једне од набројаних. Ни током текуће две године дуготрајне кризе нисмо чули, посебно не од листе која је победила на изборима, предлог некакве друге и другачије политике. Наравно, они који су ту листу у земљи политички подржавали и споља је на разне начине помагали, јасно су нам стављали до знања да је неутралност, нарочито војна каква је дефинисана једним практично националним консензусом давне 2007. године, у будућности немогућа. У очима оних који су изазвали Рат у Украјини – и сада иако суочени са великим унутрашњим тешкоћама и свесни неопходности све мање могућих опсежних темељних реформи без којих ће пропасти, спремају за светски сукоб, уверени да ће га тако избећи - Србија је непријатељ, а свака њена самостална политика, каква год била, препозната је као доказ лоших намера.

У хрватским забитима током карневала сељани већ годинама пале лутке два уместо једног негативца – Путина, ради Европе и Вучића, ваљда ради човечанства. Доћи ће та култура и у Србију, нема сумње. Уз наду да у име „вредности“ које нам намећу код нас неће спаљивати и људе

У очекивању формирања нове владе у Србији читамо текст г. Жељка Пантелића, еурофилног новинара који је дуго времена писао за националистички црногорски дневник Вијести корећи странке српског народа у Црној Гори због тога што не одбацују идентитетска питања и не придруже се заслепљеном еуроблоку. Он тражи напуштање политике „четири стуба“ спољне политике. То је, наравно, легитимно са становишта слободе мишљења појединца или интелектуалног става. Ипак, Пантелићево образложење је више него занимљиво и уверен сам да ћемо слична објашњења читати и слушати у наредним месецима

и годинама. Он тврди како је досадашња политика нарушавала стабилност Балкана и угрожавала суседне државе! Дакле, да ствари поставимо прецизно: одлучност Србије - државе којој су Немачка и Британија, ЕУ и НАТО, после 2001. наметнули један неправедан, тежак и понижавајућ „пунски“ мир, током четврт века омогућиле и подстицале њен распад (безусловну дисолуцију савезне државе, отимање Косова и Метохије, постепено одвајање Војводине, Рашке и Прешева), сарадњу са Хашким трибуналом коју никоме другом нису све док се испоставило да тамо није осуђен нити један убица Срба, законска решења за питања од људскоправашких преко еколошких, до устројства судова и цивилног друштва која се у својим друштвима не усуђују ни да пробају... - да ипак не прихвати спољнополитичке империјалне хирове и суицидну политику својих невољних окупатора, због чега је наша отаџбина 2022. била једина европска држава која није под неким санкцијама, представља не само грешку већ је она и окарактерисана као непријатељски чин према суседима!

Када сагледамо српску политику током протеклих четврт века, коментатори слични споменутом, непрекидно говоре о некаквој агресивности Србије. Србија је агресивна када је, мимо свих међународних закона и споразума санкционишу и блокирају јој границе албанске власти на Косову и Метохији и Хрватска, она је агресивна када тражи своја права, она је агресивна када не прихвата, агресивна је када ћути зато што се не суочава, када се суочава а непријатељима не плаћа због својих злочина она је разуме се агресивна, агресивна је када се сећа... Пре двадесет година, у Медија центру који се налазио на београдском Тргу републике, македонски новинар је приликом једне јавне дискусије за

У очекивању формирања нове владе у Србији читамо текст г. Жељка Пантелића, еурофилног новинара који је дуго времена писао за националистички црногорски дневник Вијести корећи странке српског народа у Црној Гори због тога што не одбацују идентитетска питања и не придруже се заслепљеном еуроблоку. Он тражи напуштање политике „четири стуба“ спољне политике

тешкоће ондашњег Балкана јасно и непосредно, по имену, пронашао кривца у тадашњем председнику српске владе др Војиславу Коштуници. Изненађење је било велико, па је чак и новинар ТВ Б92 - у то време претече онога што данас српским установама, какве год оне биле, раде Н1, Нова и из иностранства финансирана и омогућена дигитална кампања – са чуђењем тражио образложење овог нетачног и безочног става. Коштуница је, наиме, био премијер мањинске владе, реформске у мери да ни пре ни после Србија није донела толико од ЕУ препоручених закона, управо у време његове владе трајали су преговори о Косову и Метохији где је Србија попуштала око свега осим око формалног статуса, и онда је овај премијер малог ауторитета испао балкански проблем. Македонац је прилично нервозно објаснио да Коштуница не признаје независност Косова, па тиме угрожава стабилност читавог полуострва. Европска унија није усагласила своју политику према Србији – и даље постоје чланице које не признају албанску парадржаву на Косову. У Недељнику, новини која г. Пантелићу даје највећи значај, читали смо пре неколико година како је Србија у незавидном положају пошто мора да пружи ваљана уверевања државама каква је Шпанија, те да би њихово признање косовске лажне државе био јединствен изузетак, а све у циљу „спасоносних“ еуроинтеграција. Биће да је време недељниковског мазохизма стигло.

Мало тога се у међувремену променило. У хрватским забитима током карневала сељани већ годинама пале лутке два уместо једног негативца – Путина, ради Европе и Вучића, ваљда ради човечанства. Доћи ће та култура и у Србију, нема сумње. Уз наду да у име „вредности“ које нам намећу код нас неће спаљивати и људе. ■

НОСТАЛГИЈА НА ЧЕТИРИ ТОЧКА

Љубитељи класичних аутомобила и олдтајмера окупили су се на традиционалном такмичењу код рудника шкриљаца Хонистер у долини Бороудејл у Великој Британији. Ова јединствена манифестација привлачи власнике и ентузијасте старих четвороточкаша који на захтевним и блатњавим брдским стазама тестирају издржљивост и поузданост својих ретких машина из прошлих епоха, пружајући посетиоцима прави празник аутомобилске традиције.

„НЕ ПЛАНИРАМ ДА ЕСКАЛИРАМ РАТ СА ИРАНОМ“

Амерички председник Доналд Трамп изјавио је да не планира да ескалира рат са Ираном, након што су завршени средњорочни избори у Сједињеним Америчким Државама, као и да не планира да смени министра одбране Пита Хегсета.На питање да ли министар одбране Пит Хегсет треба да остане на тој функцији након избора, с обзиром на то да се оцењује да су републиканци изгубили средњорочне изборе због рата са Ираном, Трамп је казао да има поверења у Хегсета и успротивио се позивима демократа да се шеф Пентагона смени.

„Желе да га смене. Веома неправедно. Имали смо два рата, добили смо оба. Победили смо у Венецуели, победили смо у Ирану“, истакао је Трамп.

На питање да ли би променио одлуку да нападне Иран да је знао какве ће то последице имати за републиканце на изборима, и да ли би то поново урадио, Трамп је одговорио „недвосмислено да“, наводећи да је због америчког напада иранска конвенционална војска ослабљена и да је њихов нуклеарни програм уназађен.

„Мислим да ће, историјски гледано, ово бити веома добра одлука. Да ли је то добра одлука за данас и сутра? Можда не? Али морам да се држим онога што је исправно за нашу земљу. Ако би стекли нуклеарно оружје током мог мандата, био бих много горе осуђен него што се догодило. Чињеница да сам одузео нуклеарно оружје Ирану неће бити добра, краткорочно. Али дугорочно, мислим да ће бити веома важна“, истакао је Трамп.

РИЗИК ОД ПОГРЕШНЕ ПРОЦЕНЕ

Британија преферира да има додатне канале комуникације са Русијом, посебно на војном нивоу како би се смањио ризик од погрешне процене, изјавио је министар одбране Велике Британије Вес Стритинг.

„Имамо амбасаду у Москви. То је важан канал. Али много бих више волео да постоје и додатни канали, посебно на војном нивоу. Увек постоји ризик од погрешне процене и зато је важно имати ту директну комуникацију“, рекао је Стритинг, а преноси Financial Times.

МЕРЦОВО ПИСМО

Немачки канцелар Фридрих Мерц запретио је да ће блокирати усвајање наредног седмогодишњег буџета Европске уније уколико се све државе чланице не обавежу да ће учествовати у финансијској подршци Украјини током 2027. године и у наредном периоду. У писму упућеном председнику Европског савета Антонију Кошти, у које је увид имао Financial Times, Мерц је немачку подршку буџету ЕУ за период од 2028. до 2034. године условио договором о заједничком финансирању Кијева. Украјина би, према проценама, наредне године могла да се суочи са мањком од 70 милијарди евра.

ПРЕГОВОРИ У АБУ ДАБИЈУ

Док Вашингтон најављује могућност скорог мировног споразума између Русије и Украјине, европске земље инсистирају да не могу бити изостављене из разговора о будућности континента. Представници Москве, Кијева и Вашингтона састали су се у Абу Дабију, на дводневним преговорима о окончању рата у Украјини, а у средишту разговора биле су безбедносне гаранције, територијална питања и будући односи Русије и Запада. Француски министар спољних послова Жан-Ноел Баро потврдио је да су европске земље заступљене на разговорима у Абу Дабију, наглашавајући да Француска неће дозволити да се о будућности европског континента одлучује без ње.

„Европљани ће бити добро заступљени, а Француска ће бити у Абу Дабију и учествовати у овим разговорима“, претходно је изјавио Баро. ■

Фото: REUTERS/Lee Smith

ТРАМП НА ПОЛОВИНИ ПОСЛЕДЊЕГ МАНДАТА

МИЛАН БОЖИЋ професор

Републиканци су изгубили већину у оба дома Конгреса, али Трампов пораз није историјски изузетак. Питање је колико су на исход утицали раст цена и рат са Ираном и које ће од последица овог пораза осећати до следећих председничких избора

Прошлог уторка, 3. новембра, у Сједињеним Државама су одржани међуизбори (*midterm elections*), које је, по смислу, на српском најпрецизније звати „избори на половини председничког мандата“, али је то некако рогобатно, те је назив „међуизбори“ краћи, ефикаснији.

Да поновимо градиво, сваки први уторак у новембру парне године који следи иза понедељка који мора бити такође у новембру јесте изборни дан. Тог дана се бирају многи федерални функционери, функционери савезних држава, гувернери, градоначелници и јавни правобранитељи. Бирају се и још понеки функционери, рецимо шерифи мањих градова и области, ако је то законом предвиђено. Америка је комплексна федерација и прописи су различити од савезне државе до савезне државе.

Сваког претходно описаног уторка парне године амерички бирач је затрпан гласачким листићима или екранима софтвера за гласање, и то се разликује од државе до државе.

Оно што на међуизборима највише привлачи пажњу јесу избори за Конгрес, федерални, наравно. Конгрес се састоји од Сената (100 сенатора, по два из сваке савезне државе, са мандатом од шест година) и Представничког дома (*House of Representatives*), који има 435 чланова са мандатом од две године. Конгреси се броје по промени састава, тако да ће чланови Конгреса који се после ових избора састану у јануару 2027. године чинити 120. Конгрес – Сједињене Државе су основане пре 250 година. Ови избори за Конгрес – а када се каже међуизбори (*midterm*), мисли се пре свега на њих – и једини су велики тест за председника пре следећих председничких избора. „Падну“, што би српски народски језик рекао, на пола његовог мандата и покажу какво је мишљење, односно утисак бирача о председниковим првим двема годинама мандата.

Са аспекта чисте изборне аритметике, републиканци су претрпели тежак пораз. Колико је тежак, питање је које ће испунити следеће две године до председничких избора

То је познато.

Оно што је већ мање познато јесте да скоро сваки други председник „добије пацке“, односно изневери – можда не баш своју политику и обећања – али очекивања бирачког тела свакако.

То незадовољство бирача се пре свега одрази кроз пад броја чланова Конгреса његове странке. Како је Сенат „дуговечан“ јер су мандати сенатора по шест година, на њему се промена расположења бирачког тела мање одрази јер се бира само трећина чланова Сената. Но, Представнички дом се бира цео сваке две године.

Трамп се, према очекивањима, лоше провео. У претходном, 119. Конгресу, републиканци су имали тесну већину, али ипак већину, са 220 конгресмена, док су демократе имале 215, према резултатима избора из 2024. године. Сада резултати показују да су демократе освојиле најмање 254, а републиканци 165 места (збир није 435 јер је у још 16 изборних округа исход неодлучен). Такође, и Сенат је променио састав, те демократе, заједно са независним сенаторима који са њима гласају, имају 54 места, републиканци 44, док су два места још неодлучена. У претходном саставу републиканци су имали већину од 53 сенатора.

Са аспекта чисте изборне аритметике, републиканци су претрпели тежак пораз.

Колико је тежак, питање је које ће испунити следеће две године до председничких избора.

Прво, поређено са 2024. годином, када су освојили такозвану трифекту – и председника и оба дома Конгреса – пад је суров. Сада ће председник имати већински опозициона оба дома и свака одлука ће бити предмет дуготрајних преговора у том троуглу.

Из угла историје америчког федералног врха, догађај није особито редак. Већ Обама се током последње две године свог мандата, од 2015. до 2017, носио са истим проблемом, јер су републиканци имали већину у оба дома Конгреса. Више пута је доношење буџета било предмет дуготрајних спорова који су претили прекидом рада значајних федералних служби, па и угрожавањем националне безбедности.

Друго, републикански губитак од око 42 конгресмена, према досадашњим резултатима, далеко је од „националног рекорда“.

У 19. веку је Грувер Кливленд имао губитак од чак 125 посланика. У 20. веку је сам Френклин Делано Рузвелт, једини амерички председник који је освојио четири мандата и изазвао уставну промену која је максималан број мандата ограничила на два, 1938. изгубио чак 72 конгресмена. Председници попут Трумана и Ајзенхауера су губили на међуизборима, али са мањом „гол-разликом“. Једини се, крајем 20. века, „истакао“ Клинтон са резултатом од -54. Дакле, Трамп је више у категорији „изгубио је Конгрес као и већина председника у мидтерму“ него у категорији историјских катастрофа.

Трамп је више у категорији „изгубио је Конгрес као и већина председника у мидтерму“ него у категорији историјских катастрофа

Без обзира на ове околности, одјек овог пораза је у америчкој јавности, а донекле и у светској, велики.

Наравно, значајан део тог одјека је медијско преувеличавање либералних медија. По логици ствари се на фронту Шорош – „Њујорк тајмс“, који је идеолошки мотор Демократске странке, подиже највећа могућа медијска бука како би се либерална линија и промовисала, али и охрабрила за следеће изборе, и у Америци и у Европи, где има успеха у офанзиви против суверениста, на пример, Вучић и Орбан, овде и у комшилуку, али и у низу источно и западно европских земаља које наши медији слабо прате.

Чак и када се уклони пропагандни слој, остају јасна питања.

Трамп је, истина, са тесном већином, али је у Америци 21. века то већ постао стандард, добио изборе на – сада ћу избећи израз „суверенисти“ и промовисати нови – „трансакционој“ политичкој платформи.

Шта би била трансакциона политичка платформа? Па, рецимо, и крајње упрошћено, Трамп се обраћа бирачу и тражи гласове, а заузврат нуди боље услове живота. Он је, на неки начин, „старински политичар“. Либерално-глобалистичка политичка платформа наступа из позиције „ми знамо најбоље“. Дакле, они бирачу ни не нуде бољи живот. Бољи живот ће, па и то можда, припасти некој генерацији бирачевих потомака, већ га тера да се суочи са реалношћу коју ова платформа тврди да напросто најбоље познаје.

Трамп је изборе 2024. добио на слабости либерала, ове године их је изгубио на слабости која можда није само његова и то је оно што треба да брине. Не само Америку него читав свет.

Наиме, 2024. је, исто као и 2016. и 2020, понудио трансакциони модел и два пута је добио, а једном изгубио.

Трансакциони модел је осетљив на многе ствари, заправо, и иронично, осетљив је на све.

Јер бирача, неретко, не занима да ли су општи показатељи економије добри, њега занима да ли је то добро за њега лично. То је први параметар на коме модел може да се оклизне.

Остали параметри су у различитим категоријама, али доста блиско повезаним, и све се своди на финансијски систем.

Ако смањите порезе са циљем да помогнете и привреди и појединцу, одједном ће вам нестати пара за стратешке пројекте који не дају резултате на кратке стазе, али без којих се високоразвијено друштво попут америчког не може замислити. Трамп је, тако, почео повлачење државе из високотехнолошког сектора са идејом да га препусти приватној иницијативи. Парадигма тога је Илон Маск.

То је директно погодило врхунске универзитете и истраживачке центре и смањило интерес студената из иностранства. По први пут у познатој историји амерички научници одлазе у иностранство јер је држава престала да финансира њихове, истина скупе, али јединствене у свету истраживачке пројекте.

Ове мере, намењене смањењу јавних трошкова, још дуго ће бити повод за озбиљне расправе међу експертима, али се, са правом, можемо питати како то дотиче обичног бирача?

Дотиче га на њему невидљив начин. Преусмерава капитал, рецимо, из сектора некретнина у технолошки сектор. Одједном станови и куће постају скупљи јер паре иду тамо где „оне мисле“ да ће се боље оплодити.

Парадоксално.

На то се, а сада је то бирач осетио директно по свом џепу, наслања скок цена енергената због рата са Ираном.

Тај, много видљивији за сваког, Трампов потез је директно померио вољу бирача. Ако се предвиђало да ће изгубити двадесетак чланова Конгреса, ових око 42 које су, према досадашњим резултатима, изгубили, дакле више него двоструко од очекивања, непосредно му је однео тај рат.

Рат је посебно необичан за трансакционог политичара. У првом мандату се Трамп рата клонио „као ђаво крста“. И овај мандат је почео састанком са Путином и покушајем да украјински рат оконча. Но, ако је подухват окончавања украјинског рата тежак и тражи време, и даље ће остати мистерија зашто се подухватио рата на Блиском истоку? Стратешка питања и питања безбедности бираче мало занимају, али цена бензина их итекако дотиче.

Трансакциони модел је осетљив на многе ствари, заправо, и иронично, осетљив је на све. Јер бирача, неретко, не занима да ли су општи показатељи економије добри, њега занима да ли је то добро за њега лично

Дакле, неки потези Трампове администрације као што је приватизација технолошког сектора били су концептуалног карактера, али је рат остао или случајан или нама недокучив феномен.

Демократе су се свакако обрадовале овом исходу који је пре пола године деловао као мало невероватан. Али, да ли ће за две године ефекти овог пораза републиканаца моћи да се експлоатишу или ће бити напросто заборављени?

Обе странке имају проблем председничког кандидата. Трамп не може више да се кандидује, а Венс и Рубио не делују убедљиво. Демократе још немају свог кандидата, а чека их конфликт социјалистичке струје са центристичком.

Слика светске економије се мало побољшала после првих удараца које је нанела нафтна криза током пролећа и лета. Наравно, то не значи да се неће појавити поремећаји. На пример, немамо никакву слику какви ће бити ефекти великог инвестирања у вештачку интелигенцију. Можда нас чека нова криза превеликог инвестирања као 2008. године?

У сваком случају, све што се догоди у Америци не може да остане без утицаја на остатак света. ■

Фото: REUTERS/Toby Melville

БРИТАНИЈА ИЗМЕЂУ ДВЕ КРАЈНОСТИ

Временске прилике су се драстично промениле у Уједињеном Краљевству. Након периода великих врућина и недостатка падавина, Британију су захватили киша и снажни ветрови. Колико је промена времена изражена, сведоче и призори из Њухејвена, где су током олује Остин (Storm Austen) снажни таласи заплускивали светионик на обали.

ФРАНЦУСКА СВЕ БЛИЖА ЕРИ МАРИН ЛЕ ПЕН

Док Француску потресају економска криза и талас протеста, најновије анкете показују да би Марин Ле Пен после три неуспешна покушаја коначно могла да се домогне председничког мандата

МИХАИЛО ПАУНОВИЋ

Фото: REUTERS/Stephanie Lecocq

Француска се суочава са једним од најизазовнијих периода у новијој историји, оптерећена низом криза. Док је с једне стране притиска талас протеста, с друге се суочава са све већим проблемима у јавним финансијама и све израженијом политичком нестабилношћу, која би могла да се додатно продуби како се председнички избори буду приближавали.

У атмосфери у којој се чини да се све урушава, политичка позиција Марин Ле Пен последњих месеци постаје све стабилнија, док се њено име све чешће доводи у везу са могућим почетком нове ере у Француској. То потврђују и најновија истраживања јавног мњења према којима је лидерка Националног окупљања за стопу ближа Јелисејској палати у односу на преостале кандидате.

Према истраживању агенције Toluna Harris Interactive спроведеном од 3. до 5. новембра, Марин Ле Пен се предвиђа између 34 и 36 одсто гласова, у зависности од разматраних сценарија, док јој највећу конкуренцију представља Жан-Лик Меланшон који ужива подршку од 18 до 19 одсто гласача, зависно од сценарија. Истраживања исто тако указују на то да би Ле Пен у другом кругу гласања, који се очекује почетком маја, убедљиво победила Меланшона.

Чак 48 одсто Француза верује да ће Марин Ле Пен победити на председничким изборима, док 17 одсто сматра да ће победити Жан-Лик Меланшон.

ЖИВОТНИ СТАНДАРД КАО ОКИДАЧ НЕЗАДОВОЉСТВА

Међутим, још прецизнији увид у расположење бирача пружају подаци о томе који фактори највише утичу на њихово изборно опредељење. Чак 58 одсто испитаника навело је куповну моћ као један од пресудних фактора, што је далеко више од безбедности, коју је поменуло 26 одсто анкетираних.

Да је животни стандард једно од централних питања која муче Французе показују и дешавања на улицама. Протести који су почели као израз незадовољства средњошколаца стањем у школама, убрзо су се проширили на остале слојеве друштва. Синдикати су се придружили средњошколцима и студентима изражавајући незадовољство због раста трошкова живота и поскупљења горива, захтевајући веће плате.

Према истраживању агенције Toluna Harris Interactive спроведеном од 3. до 5. новембра, Марин Ле Пен се предвиђа између 34 и 36 одсто гласова, у зависности од разматраних сценарија

Протести, који су почели у септембру и чији су призори насиља обишли свет, не јењавају ни данас, па је тако седмог новембра на улице француских градова изашло више десетина хиљада људи. Док подаци Министарства унутрашњих послова показују да је демонстрирало 146.000 људи, од тога 46.000 у Паризу, са друге стране савез омладинских организација и синдиката тврди да је широм земље на улице изашло око 250.000 људи, док је у главном граду било 75.000 људи.

Министар рада Жан-Пјер Фаранду најавио је да ће Француска од првог децембра повећати минималну нето зараду за 1,6 одсто на око 1.502 евра месечно, што је повећање приближно 24 евра, али су синдикати ову меру означили као незадовољавајућу, позивајући запослене, пензионере и младе на нове штрајкове и протесте 17. новембра.

Размере економских изазова са којима се Француска суочава видљиве су и у њеним финансијама: јавни дуг је достигао приближно 119 одсто БДП-а, док буџетски дефицит износи 5,4 одсто БДП-а.

УЛИЦА ПОЛИТИЧКА ПОЗОРНИЦА

Француске улице ове јесени не представљају само сцену за изражавање незадовољства већ и својеврсну позорницу за политичаре који користе моменат за стицање политичког капитала пред будуће председничке изборе заказане за април наредне године.

Лидер левице Жан-Лик Меланшон од почетка протеста препознат је као неко ко се максимално труди да политички профитира од таласа незадовољства који влада међу Французима, а у колико мери је у томе успео показују анкете према којима се позиционирао као једини озбиљни изазивач Марин Ле Пен и потенцијални учесник другог круга председничких избора.

Због тога не треба да чуди што је Меланшон у председничку кампању званично ушао баш митингом у париском предграђу Ле Бурже пред око 20.000 присталица.

Он је том приликом оптужио председника Француске Емануела Макрона да управља „мрачним крајем своје владавине“.

„Имамо само један разуман и умерен предлог: све мора да се мења“, поручио је лидер левице који покушава да се наметне као политички представник младих, социјално угрожених и незадовољних грађана.

Меланшон је искористио прилику да поткачи и Марин Ле Пен за коју је рекао да „нема никакву другу идеју осим расизма“ и нагласио да неће ублажити своју реторику нити правити компромисе како би

био мање контроверзан.

„Борићемо се до последње секунде и на крају ћемо победити“, поручио је он.

За разлику од Меланшона који се труди да мобилише незадовољне грађане, Марин Ле Пен има другачији однос према протестима. Док многи протесте повезују са крајњом левицом, Ле Пенова покушава да се представи као политичарка која може да успостави ред и безбедност.

Она је своје прво предизборно обраћање одржала у Орлеану, граду Јованке Орлеанке, ратне хероине из 15. века, коју националисти поштују као симбол патриотизма и националног суверенитета.

Обраћајући се окупљеним присталицама, Ле Пен је обећала политику „нулте толеранције“ према криминалу и истакла да је успостављање безбедности прва дужност државе.

Док најављује оштар приступ питању миграција и обрачун са криминалним бандама и трговцима дроге, Марин Ле Пен у својим предизборним обраћањима показује и да разуме шта поручује глас улице.

Тако је када је реч о економији обећала ограничавање јавне потрошње, смањење пореза за привреду, административно растерећење, као и подршку индустрији, иновацијама и вештачкој интелигенцији, док је истовремено одбацила могућност даљег подизања старосне границе за одлазак у пензију.

Такође, у интервјуу за ЦБС је рекла да неће дозволити да се Француска назива екстремистичком земљом због тога што је у последње време повећана популарност њене странке, наводећи да је сада дошао крај света „изграђеног на неограниченој глобализацији“.

„Када примите превише имиграната, стварате услове за дестабилизацију свог друштва“, рекла је Ле Пен и указала да је већа вероватноћа да ће имигранти бити незапослени него француски држављани и да као резултат тога Француска „више не може да увози незапослене људе“.

„Ројтерс“ у једном од својих текстова истиче да су немири на улицама допринели расту подршке Ле Пен, подсећајући на истраживање јавног мњења по којем је далеко испред најближег ривала Меланшона.

„То указује на то да бирачи напуштају традиционалне политичке странке и све више се окрећу политичким опцијама на крајњим деловима идеолошког спектра“, пише „Ројтерс“.

Француске улице ове јесени не представљају само сцену за изражавање незадовољства већ и својеврсну позорницу за политичаре који користе моменат за стицање политичког капитала пред будуће председничке изборе

Девети талас истраживања агенције Toluna Harris Interactive показао је управо то. Едуар Филип, кандидат десног центра и бивши премијер из времена Емануела Макрона, у сценарију у којем је једини представник центра осваја 14 одсто гласова, што је за два процента мање у односу на претходно истраживање. Управо то слабљење политичког центра иде на руку пре свега Мрин Ле Пен и Жан-Лику Меланшону.

ЧЕКАЈУЋИ КОНАЧНУ ПОБЕДУ

Марин Ле Пен од 2011. године покушава да трансформише странку коју је наследила од свог оца Жан-Мари Ле Пена. У настојању да ублажи имиџ странке коју је наследила и прошири круг својих присталица, морала је да прибегне одређеним козметичким, али и суштинским променама.

Само четири године након што је од оца преузела вођство странке, Марин Ле Пен га је искључила из ње, након његових спорних изјава којима је умањивао и оспоравао злочине у Другом светском рату. У једном интервјуу је рекла да јој је та одлука једна од најтежих у животу и да то себи никада неће опростити. Такође, 2018. године Национални фронт је променио Национално окупљање.

Како су године пролазиле њен политички утицај је само растао. На првим председничким изборима на којима је учествовала 2012. године освојила је 17,9 одсто гласова у првом кругу. Пет година касније у другом кругу је изгубила од Емануела Макрона освојивши 33,9 одсто гласова, да би 2022. године такође изгубила од актуелног председника Француске са освојених 41,45 одсто гласова.

Председнички избори заказани за април 2027. године биће њени четврти по реду и за сада је према анкетама апсолутни фаворит да се домогне коначне победе.

Питање које се намеће јесте ко се за ових 15 година више променио и допринео томе да Ле Пенова буде тако близу победе: Француска или сама лидерка Националног окупљања? Најпоштенији одговор би био - обе.

Поред тога што се трудила да се дистанцира од политичког наслеђа свог оца морала је да ублажи и своје ставове. За разлику од неких прошлих година када се снажно залагала за излазак Француске из еврозоне, па чак и за референдум о чланству у ЕУ, данас се залаже за ограничавање утицаја Брисела и стављање националних интереса на прво место.

Позната је по својим нападима на председницу Европске комисије Урсулу фон дер Лајен

На страни бр. 92 прочитајте:

УГЛЕДНЕ БРИТАНСКЕ ЛЕКАРКЕ У СРБИЈИ 1914-1918.

Пише: **Александар Растовић**

Током протеста у Паризу дошло је до сукоба демонстраната и полиције, која је интервенисала сузавцем и привела више особа

Фото: Anadolu via Reuters Connect

коју је више пута оптуживала да прекорачује овлашћења.

„Француска више неће прихватати да Комисија врши дипломатске надлежности, а још мање војне или обавештајне“, рекла је недавно Марин Ле Пен.

У ком смеру би могла да се креће Француска спољна политика може се закључити и на основу недавних изјава званичника Националног окупљања за „Политико“, када су истакли да би смањење институција ЕУ укључивало и одсецање крила Европској служби за спољне послове, на чијем је челу Каја Калас.

„Реалност је да је корисност (Калас) веома ограничена и да она дуплира дипломатију држава чланица. Нико не признаје њен легитимитет, посебно не Сједињене Државе, нити Кина“, рекао је саветник председника Националног окупљања Џордана Бардела, Шарл-Анри Галоа.

Док се мењала Ле Пенова мењала се и Француска. Традиционалне странке су са годинама изгубиле део некадашњег политичког утицаја, док су теме попут миграције, безбедности и националног идентитета добиле додатну тежину... Француска се мењала упоредо са Европом, делећи са њом бројне патње и изазове. Промене које се дешавају на европском континенту постало је немогуће игнорисати и јасно је да ће, вероватно, нека будућа времена обележити десничарске и евроскептичне партије. А, ако више не можемо да говоримо о истој Европи, онда ни Француска, као један од њених најважнијих делова, не може остати иста. ■

Током протеста у Паризу 7. новембра 2026. дошло је до сукоба демонстраната и полиције, која је употребила сузавац и ухапсила више особа

Фото: Anadolu via Reuters Connect

Фото: REUTERS/Christian Mang

МОЖЕ ЛИ НЕМАЧКА ДА ЗАБРАНИ СТРАНКУ КОЈУ ПОДРЖАВА ТРЕЋИНА ГРАЂАНА

Филип Гашпер (АФД) у разговору за наш недељник објашњава зашто би приче о забрани Алтернативе за Немачку могле да произведу супротан ефекат и додатно продубе неповерење грађана у политички систем

МИХАИЛО ПАУНОВИЋ

Немачка политичка сцена суочава се са својеврсним парадоксом. Док Алтернатива за Немачку бележи све већу подршку и према појединим анкетама ужива поверење чак 29 одсто бирача, у јавности се поново актуелизује идеја о забрани ове странке.

Њу је покренула немачка министарка правде Штефани Хубиг изјавом да њено министарство проверава да ли постоје разлози за забрану Алтернативе за Немачку.

„Уверена сам да сада морамо озбиљно и сис тематски испитати да ли постоје предуслови за поступак забране“, рекла је Хубиг у интервјуу за лист Neue Osnabrücker Zeitung наводећи да планира да оснује посебну радну групу за прикупљање и процену релевантних доказа.

„На основу тога, требало би донети политичку и правну одлуку о забрани те партије“, рекла је она.

Може ли се у име одбране демократије ограничити политичко деловање странке коју подржава скоро трећина бирача, да ли је реч о легитимној заштити уставног поретка од екстремизма или покушају да се заустави јачање суверенистичких снага које доводе у питање досадашњи политички курс, питања су која су поново отворена у Немачкој. О овим дилемама, али и о томе како немачка јавност реагује на приче о забрани АфД-а и колико је ова идеја близу добијања институционалне подршке, разговарали смо са политичким саветником и чланом АфД-а Филипом Гашпером.

Гашпер у разговору за Српски недељник Компас исти-

че да га изјаве немачке министарке правде Штефани Хубиг више не изненађују, али да га забрињава колико су постале уобичајене.

„О забрани велике опозиционе странке говори се као о још једној могућој мери из владиног програма. То показује колико се политичка атмосфера променила. Уместо да се прво постави питање зашто грађани напуштају традиционалне странке, све чешће се расправља о томе шта урадити са странком којој ти грађани одлазе. Ја ову изјаву читам и као знак политичке немоћи. Када имате уверљиву политику, способне људе и резултате које грађанин осећа у свакодневном животу, онда с опозицијом улазите у расправу прилично самоуверено. Када тога нема, расте искушење да се политички проблем премести у правну сферу. За мене је управо то најважнији контекст ове расправе. Не тврдим да свако ко подржава проверу има исте мотиве. Неко заиста верује да тиме штити уставни поредак. Али политичке последице такве иницијативе не зависе само од личних намера њених заговорника. Када министарка правде отвори питање забране, она политичком противнику намеће потребу да стално објашњава зашто уопште сме да постоји. Тиме се и садржај јавне расправе мења. Уместо да власт одговара на питања о својим резултатима, опозиција поново одговара на питања о властитој легитимности“, каже Гашпар.

Додаје и да министарка правде има право да разматра уставна питања, али да њена функција захтева посебну уздржаност према политичким противницима.

„Она мора јасно разликовати сумњу, политичку оцену и доказ. Када говори о могућој забрани, њене речи имају последице много пре било какве судске одлуке. Оне утичу на то како се третирају чланови странке, њени кандидати и људи који је јавно подржавају. Управо зато државна функција не сме постати појачало страначког обрачуна“, поручује наш саговорник.

ИЗМЕЂУ БОРБЕ ПРОТИВ ЕКСТРЕМИЗМА И ПОЛИТИЧКОГ ОБРАЧУНА

Гашпер наглашава да се често превиђа да бирачи не прилазе Алтернативи за Немачку зато што им недостаје још једно предавање о томе шта треба да мисле, већ да имају конкретне разлоге за незадовољство.

Када министарка правде отвори питање забране, она политичком противнику намеће потребу да стално објашњава зашто уопште сме да постоји

„Некога највише брине миграција, некога сигурност, некога привреда, а некога осећај да се важне одлуке доносе без стварне могућности да на њих утиче. Можете сматрати да су понуђени одговори АфД-а погрешни. Онда објасните зашто су погрешни и понудите боље. Чак и када би АфД сутра нестао, ниједан од тих проблема не би тиме био решен. Не бисте добили способнију администрацију, уверљивију енергетску политику или веће поверење у владу. Зато ми је ова опседнутост противником политички веома знаковита. Она омогућава да се разговор о одговорности власти стално одгађа. Мене много више занима способност власти да управља државом него њена способност да упозорава на опозицију. Грађанин није изабрао владу да му читав мандат објашњава колико би нека друга влада била опасна. Изабрао ју је да нешто уради. Та обавеза не нестаје зато што АфД расте. Када власт почне да тражи начин да забрани најјачу опозициону странку, очигледно јој понестаје идеја како да је победи“, сматра Гашпер.

Одговарајући на питање где је, по његовом мишљењу, граница између легитимне борбе државе против екстремизма и политичког обрачуна са странком која има значајну подршку грађана, Гашпар каже да та граница мора да буде одређена доказима и уставним правилима, односно да не може да зависи од тога колико нека странка узнемирава постојеће односе моћи.

„Демократска држава има право да се брани од оних који желе да укину слободне изборе, погазе људско достојанство или разоре правни поредак. Али из тога не произлази право владајућих странака да сваку озбиљну алтернативу својој политици представљају као напад на државу. Влада, држава и демократија нису синоним. Смена једне владе може бити веома добра вест за демократију, чак и када је веома лоша вест за министре. У овој расправи често се мешају ствари које би морале остати раздвојене. Желите строжу контролу миграције, а морате објашњавати да нисте против људских права. Тражите да национални парламент одлучује о већем броју питања, а одговарате на оптужбу да сте против Европе. Критикујете одређену енергетску политику, а расправа се одмах пребацује на ваше наводне моралне недостатке. Тако се избегава разговор о садржају конкретних предлога“, каже наш саговорник.

КОЛИКО ЈЕ НЕМАЧКА ДАЛЕКО ОД ЗАБРАНЕ АФД-А

Он објашњава да немачки уставни систем поставља високе препреке забрани странке и коначну одлуку поверава Савезном уставном суду. Такође, истиче да сама политичка одбојност или радикалност неког става нису довољне, већ се мора доказати да су испуњени строги уставни услови.

„То подразумева и озбиљан однос према доказима. Не може се једноставно сакупити све што је неко сматрао скандалозним и претпоставити да количина материјала аутоматски представља правни квалитет. Морају се утврдити садржај, контекст и значај изјава, њихова приписивост странци и однос према њеном стварном деловању. Озбиљан правни поступак мора издржати

и озбиљно оспоравање. Није довољно да оптужба звучи уверљиво људима који су већ политички сагласни с њом“, објашњава Гашпер и наглашава да он лично не тражи никакав посебан третман за АфД, већ да тражи да се политички спор не пресуђује унапред зато што се једном његовом учеснику не допада смер у којем се креће бирачко расположење.

„Онај ко се позива на правну државу мора прихватити и њена ограничења. Посебно када му та ограничења отежавају обрачун с противником. Устав треба да штити грађане од самовоље власти, а не влас од политичке конкуренције“, додаје он.

Иако је забрана деловања Алтернативе за Немачку засад само у домену спекулација отвара се легитимно питање о томе колике су шансе да таква иницијатива добије институционалну подршку. Да ли би евентуална политичка подршка могла да се претоči у конкретне институционалне потезе и колико су политички актери заиста спремни да преузму одговорност за такав процес. Филип Гашпер у разговору за наш недељник каже да је институционална подршка за даљу проверу сасвим могуће.

„Ја је не бих потцењивао. Када о некој теми говоре људи на високим државним функцијама, она више није само предмет телевизијске расправе. Али много је лакше политички подржати проверу него преузети одговорност за поступак чији је исход неизвестан. Ту треба посматрати и интересе самих заговорника. Позив на на нову радну групу или прикупљање материјала омогућава политичару да покаже одлучност пред својим бирачима. Још није морао да изложи читав случај судској провери, а већ може рећи да нешто предузима. Зато очекујем да ће се подршка таквим међукорацима лакше окупљати него сагласнсот о конкретном захтеву за забрану. Постоји велика разлика између онога што добро звучи у политичком наступу и онога што сте спремни да потпишете као формални захтев. У првом случају можете говорити широко, наглашавати опасност и позивати се на одговорност. У другом морате показати на којим чињеницама заснивате закључак и зашто сматрате да оне задовољавају одговарајуће правне критеријуме. Тада престаје да буде довољно што се ваша публика слаже с вама. Према последњим јавним изјавама, савезна влада нема усаглашен став о покретању поступка. Захтев могу поднети и Бундестаг или Бундесрат, па сагласност у влади сама по себи не затвара све могућности. О основаности би, међутим, одлучивао Савезни уставни суд“, каже Гашпер.

Стално окупљање против АфД-а може тој странци дати оно што сама тешко може постићи: изглед јединог противника читавог постојећег политичког поретка

Посебно истиче ризик од неуспеха.

„Ако годинама јавности објашњавате да је забрана готово саморазумљива, а затим не успете пред судом, морате објаснити тај раскорак. АфД би такав исход вероватно политички искористио. Судска одлука којом се забрана одбија не би значила да је свака изјава неког странчког функционера прихватљива, али у јавној расправи та разлика лако може остати у другом плану. Моја процена је да ће се притисак наставити, док ће се стварна спремност за покретање поступка мерити много опрезније него што сугеришу јавни наступи. Не бих прихватио ни тврдњу да је забрана непосредно пред вра-

Бирачи АФД-а неће нестати. Неће нестати ни њихово незадовољство

Фото: IMAGO/IPON via Reuters Connect

тима ни уверење да је потпуно незамислива. Треба гледати конкретне институционалне кораке, квалитет образложења и спремност иницијатора да за своје тврдње преузму одговорност. Уставни суд није сервис за поправљање лоших изборних резултата“, сматра наш саговорник.

СУПРОТАН ЕФЕКАТ

За разумевање ширег контекста ове теме, али и политичких последица потенцијалне забране АфД-а, важно је истаћи да је ова странка тренутно најпопуларнија у Немачкој. Према истраживању агенције INSA од седмог новембра ове године, њу подржава 29 одсто бирача на националном нивоу, што је 10 процената више од коалиције хришћанско-демократске уније и Хришћанско-социјалне уније.

Гашпар сматра да би, у политичком смислу, уклањање странке којој милиони грађана дају поверење представљало огроман захват у њихову могућност да буду представљени.

„Зато одбијам тај готово канцеларијски начин размишљања: забранићемо АфД, затворити предмет и наставити даље. Са чим наставити даље? С истом политиком због које су ти људи уопште почели да траже алтернативу?

Ти бирачи неће нестати. Неће нестати ни њихово незадовољство. Човек који мисли да држава не контролише миграцију неће променити мишљење зато што је забрањена странка која то говори. Предузетник који сматра да га прописи и трошкови гуше неће одједном постати задовољан. Родитељ забринут за сигурност свог детета неће се осећати сигурније зато што је добио краћи гласачки листић. Највише ме иритира потцењивање тих људи. О њима се често говори као о становништву које треба политички преваспитати. Као да не могу сами да упореде обећања с резултатима. Као да су способни да раде, плаћају порезе и одгоје децу, али одједном нису способни да процене коме желе да дају глас. Можда су управо то проценили. Можда се некоме не допада њихов закључак“, каже Гашпер и додаје:

„Када власт почне да тражи начин да забрани најјачу опозициону странку, очигледно јој понестаје идеја како да је победи“, рекао је Гашпер

Фото: Приватна архива

„Бирач који је окренуо леђа власти није тиме окренуо леђа демократији и не значи да је грађанин суверен само док гласа по укусу власти“.

Не треба занемарити чињеницу да се Алтернатива за Немачку годинама суочавала са такозваним „политичким зидом“, будући да су традиционалне странке одбијале сарадњу са њом након избора. Према појединим оценама аналитичара, таква стратегија политичке изолације није ослабила АфД, већ ју је, напротив, додатно ојачала. Зато се данас поставља питање да ли би инсистирање на њеној забрани могло да произведе сличан ефекат. Гашпер сматра да може, нарочито међу људима који већ сматрају да политички систем не жели озбиљно да чује њихове примедбе.

„За таквог бирача најава забране лако постаје потврда његовог постојећег неповерења. Он не чује само правну расправу. Чује да се разматра уклањање странке преко које покушава да оствари промену. Покушајте да се ставите у његов положај. Најпре му кау да су његове бриге претеране. Затим да нуди погрешне одговоре. Када настави да гласа за исту странку, почну да објашњавају да је она толико опасна да можда не би смела ни да учествује у политичком животу. У таквом разговору тешко ћете га вратиит на своју страну, јер се он уопште не осећа као саговорник. Постоји и друга последица. Стално окупљање против АфД-а може тој странци дати оно што сама тешко може постићи: изглед јединог противника читавог постојећег политичког поретка. Ако се представници веома различитих странака слажу првенствено око тога да АфД мора остати изван власти, незадовољан бирач може закључити да управо зато треба да га подржи. Његови противници тако могу додатно нагласити његову посебност.

Не тврдим да ће сваки бирач реаговати на исти начин. Неке људе расправа о забрани може удаљити од АфД-а. Али политички је веома непромишљено занемаривати могућност супротног ефекта, нарочито када већ постоји дубоко неповерење према традиционалним странкама. Од свих начина да се АфД ослаби, најтежи је вероватно и најделотворнији: озбиљно поправити функционисање државе. Спровести оно што сте обећали“, закључује Гашпер. ■

БАЛТИЧКИ ТРОУГАО

Уласком Финске и Шведске у НАТО, Алијанса је стекла повољнију позицију на северу Европе, али не и потпуну контролу над Балтичким морем. Калињинград, Готланд и Фински залив остају три стратешке тачке у којима се укрштају интереси и ограничења две стране, док највећа опасност није планирани рат, већ ненамерна ескалација у сивој зони

ВАЊА ГЛИШИН

Фото: REUTERS/Annegret Hilse

Од почетка руско-украјинског сукоба у фебруару 2022. године Балтички појас постао је зона све интензивнијег америчког утицаја, пре свега преко НАТО савеза. Идеја ширења атлантизма ка границама Русије интензивно се развија најмање један век, а посебно долази до изражаја након завршетка Хладног рата. Од деведесетих година прошлог века јасно можемо пратити два битна правца ширења НАТО-а. Први правац је ка средњој и источној Европи, односно ка границама Русије, а други ка југоисточној Европи и Балкану. У томе се јасно очитава атлантистичка потреба за контролом зоне Римленда како би се на дужи временски период Русија држала под контролом.

Због тога је Балтик важан за САД. Од девет прибалтичких држава осам је у НАТО. Финска је приступила 2023. године, а Шведска 2024. године, чиме је направљен значајан искорак ка руским границама, те сада Русија у Балтичком мору готово са свих страна има суседе из Алијансе. Тиме је руско-финска граница дуга око 1340 километара постала граница са НАТО-ом. Уколико се осврнемо на период пре почетка сукоба, дакле на 2021. годину, увидећемо да је тадашњи британски премијер Борис Џонсон најавио да ће се Велика Британија активирати у наведеним регионима надомак Русије. У британској Стратегији модернизације оружаних снага, Русија је означена као највећа војна и нуклеарна претња по европску безбедност. У документу се наводи како Русија има способност да реализује веома прецизне ударе на великим растојањима, као и да има ефикасне ПВО системе који могу да онемогуће слободно деловање Британији и њеним савезницима. Тако моћна Русија може да угрози британске интересе у Европи, источном Средоземљу и на Блиском истоку, због чега се у Стратегији истиче будуће све чвршће повезивање НАТО земаља – Румуније, Бугарске, Турске и Грчке – у црноморском региону, одржавање безбедности у Литванији, Летонији и Естонији, као и помоћ Украјини да изгради отпорност на континуиране притиске Русије. Када је реч о милитаризацији источне Европе, она траје више од једне деценије, а интензивирана је последњих неколико година. У том циљу, према запажању Џорџа Фридмана, САД убрзано наоружавају Пољску, Бугарску и прибалтичке земље, као

Геоекономски посматрано, залив је изузетно значајан за Русију, будући да кроз њега пролази око 40 одсто руског поморског извоза нафте. Међутим, показало се да је тај пролаз безбедносно веома осетљив

и Украјину. Тиме је фактички најављено све интензивније војно присуство надомак руских граница, као и сукоб који је уследио годину дана касније. У том контексту треба имати у виду да су Русији на Балтику остали само источни део Финског залива са Санкт Петербургом, Кронштатом и лукама Приморск и Уст-Луга, као и Калињинградска област. Осим црвене линије која је повучена у погледу Украјине, Русија има јасне црвене линије на северу, због чега је одговорила на тренутну ситуацију обновом Лењинградског војног округа, формално успостављеног указом од фебруара 2024. године, што је председник Владимир Путин повезао са финским чланством у НАТО. Идеја која се појавила на Западу у тренутку када су Финска и Шведска поднеле захтев за пријем у НАТО означавала је Балтик као „НАТО језеро“, сматрајући да се овим проширењем успоставља потпуна контрола на северу. Међутим, не смемо занемарити три стратешке тачке које су од изузетног значаја: Калињинград, Готланд и Фински залив.

КАЛИЊИНГРАД КАО ТВРЂАВА

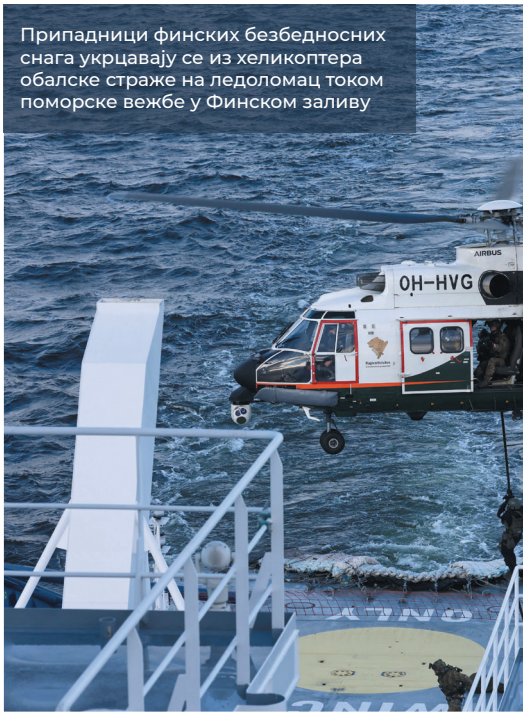
Калињинград је руска област са око милион становника, смештена између Пољске и Литваније и без копнене везе са остатком Русије. Област је једини руски излаз на Балтик који не мрзне током зимских месеци, због чега је од посебног значаја. Такође, у Балтијску се налази главна база Балтичке флоте и распоређени су системи противваздушне одбране С-400 и ракете Искандер-М. Ти капацитети омогућавају Русији да у потенцијалним кризним околностима угрози ваздушни и поморски простор јужног Балтика, као и Сувалки коридор, који је копнени појас дуг око 65 километара између Калињинграда и Белорусије. Уједно, то је једини копнени коридор који везује балтичке државе са остатком НАТО савеза.

Посматрајући геостратешки положај Калињинграда, можемо увидети његову двоструку улогу. Прво, реч је о истуреном крилу преко ког Москва може да пројектује силу дубоко у северну и средњу Европу. Друго, Калињинград је окружен територијом НАТО-а, што значи да би његово снабдевање и одбрана у рату били изузетно тешки. Управо та рањивост калињинградске области објашњава оштрину руских реакција током 2026. године. Сетимо се да је литвански министар спољних послова изјавио у мају 2026. године да НАТО мора показати способност да продре у „малу тврђаву“ изграђену у Калињинграду. Све-

Руски војни бродови Балтичке флоте испловљавају из луке Балтијск, у Калињинградској области, током војне вежбе

Фото: REUTERS/Vitaly Nevar

Припадници финских безбедносних снага укрцавају се из хеликоптера обалске страже на ледоломац током поморске вежбе у Финском заливу

га неколико месеци касније, у августу, десетине авиона држава чланица НАТО учествовало је у ненајављеној операцији којом је демонстрирана способност да се у сукобу прекину радио, радарске и противваздушне везе Калињинграда. Москва је 30. септембра упутила дипломатску ноту у којој је тврдила да НАТО припрема ваздушну и поморску блокаду Калињинграда и упозорила да би у том случају била спремна да употреби читав свој арсенал, укључујући и нуклеарно оружје. Тиме је Москва указала на црвену линију у вези са Калињинградом, те сматрам да би заиста била спремна да употреби разорна оружја уколико би дошло до угрожавања руске калињинградске области.

Стабилност на Балтику зависиће од обе стране, тачније од НАТО-а (САД) и Русије и њихове процене реалних стратешких ограничења на северу. Са једне стране, Москва тешко може да брани Калињинград без отвореног Финског залива и слободне пловидбе, док НАТО не може да брани балтичке државе без сигурног Готланда и проходног Сувалки коридора

ЗНАЧАЈ ОСТРВА ГОТЛАНД

Острво Готланд се налази у средишњем делу мора, око 100 километара од шведског копна и око 160 километара од летонске обале, због чега се у војној литератури често описује као непотопиви носач авиона. Ко контролише Готланд, тај надзире поморске и ваздушне комуникације између јужног и северног Балтика, као и правце којима би се снабдевале Естонија, Летонија и Литванија. Уколико то сведем на два потенцијална сценарија, било би нам јасно зашто је острво толико значајно. Први сценарио је распоређивање противваздушне одбране и ракетних система НАТО на острву, што би значило стварање стратешке тачке са које би се ограничио маневарски простор Балтичке флоте из Калињинграда. Други сценарио, у ком би Русија контролисала острво, директно би се тицао безбедности балтичких држава, будући да би се пресекла савезничка веза морем и ваздухом. Иако је први сценарио, уласком Шведске у НАТО, постао известан, не смемо занемарити чињеницу да је Русија почетком 19. века запосела Готланд.

Данас је Готланд логистичко чвориште НАТО-а, што је показала и вежба „Аурора 26“ одржана од 27. априла до 13. маја 2026. године, у којој је учествовало више од 16.000 шведских војника са јединицама из 11 савезничких држава и Украјине.

ФИНСКИ ЗАЛИВ

Фински залив представља геополитички и безбедносно најосетљивију тачку у овом делу Европе, формирајући са Готландом део ширег балтичког одбрамбеног и поморског прстена. На том релативно малом простору налазе се Санкт Петербург, Хелсинки и Талин, као и једна од најгушћих пловних рута у Европи и мрежа

Фото: REUTERS/Tom Little

Шведски противбродски ракетни систем РБС-15 на војном полигону Тофта, на острву Готланд у Балтичком мору

Фото: REUTERS/Tom Little

подводних каблова и гасовода.

Геоекономски посматрано, залив је изузетно значајан за Русију, будући да кроз њега пролази око 40 одсто руског поморског извоза нафте. Међутим, показало се да је тај пролаз безбедносно веома осетљив. Украјински напади дроновима на Приморск и Уст-Лугу крајем марта 2026. године изазвали су пад извоза нафте за око 1,75 милиона барела дневно. Самим тим, то је погодан простор за хибридне активности и наношење штете ширих размера, што се више пута показало од почетка сукоба. Томе треба додати и планове естонских оружаних снага од 2024. године према којима постоји идеја да се затвори залив за руске бродове у случају опасности. То би био директан одговор у случају да Русија блокира Сувалки коридор.

Осим наведеног, иако НАТО има бољу позицију на северу након уласка Финске и Шведске у савез, треба имати у виду да Русија има упориште у Калињинграду и контролише источни део Финског залива, те има капацитет да ограничи маневарски простор

Посматрајући геостратешки положај Калињинграда, можемо увидети његову двоструку улогу. Прво, реч је о истуреном крилу преко ког Москва може да пројектује силу дубоко у северну и средњу Европу. Друго, окружен је територијом НАТО-а, што значи да би његово снабдевање и одбрана у рату били изузетно тешки

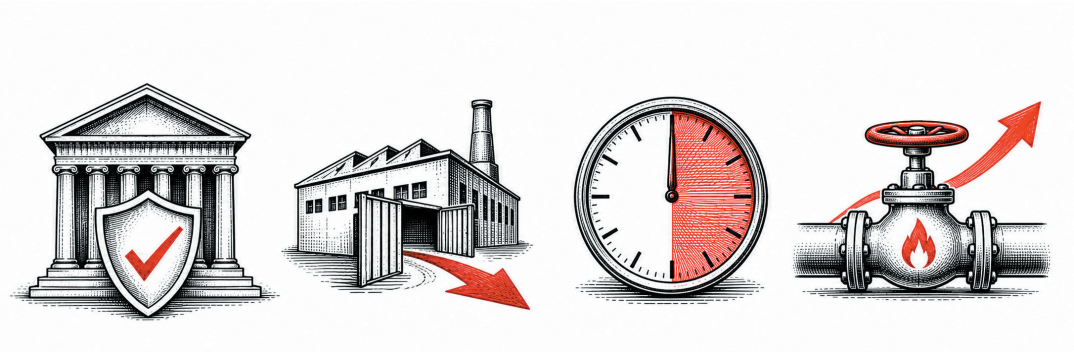
балтичким државама. Такође, трговачки саобраћај и међународно поморско право, пре свега слобода пловидбе, ограничавају маневарски простор обема страна, будући да су балтичке луке за Русију виталне за извоз енергије, док су за Финску и балтичке државе неизостална поморска веза. Због тога сматрам да Фински залив и Калињинград функционишу као повезани судови и могу изазвати домино ефекат контрамера на обе стране. Мишљења сам да балтичку дилему најбоље осветљава Џулијан Корбет, који је почетком прошлог века упозоравао да нормално стање на мору није превласт једне стране, већ неизвесност у погледу контроле. Балтик после проширења НАТО-а управо је такав простор, будући да је море под доминацијом Алијансе, али не и под њеном потпуном контролом. Самим тим, највећа опасност није планирани рат, већ ненамерна ескалација у сивој зони, где мањи инцидент може прерасти у кризу коју нико не жели.

Напослетку, стабилност на Балтику зависиће од обе стране, тачније од НАТО-а (САД) и Русије и њихове процене реалних стратешких ограничења на северу. Са једне стране, Москва тешко може да брани Калињинград без отвореног Финског залива и слободне пловидбе, док НАТО не може да брани балтичке државе без сигурног Готланда и проходног Сувалки коридора. Отуда потреба да се балтичка геополитичка загонетка или, како сам је назвао, балтички троугао, реши без ескалације која би продубила кризу и учинила сукоб ширих размера неизбежним. ■

АФЕРА КОЈА ЈЕ УЗДРМАЛА ВОЛСТРИТ

Слика на којој су извршни директор компаније Нвидиа Џенсен Хуанг и висока званичница партнерске фирме Алис Хуанг, снимљени у тајванском бару јуна 2024. године, ових дана је изазвала финансијски потрес и покренула хитну истрагу ФБИ-ја и америчких обавештајних служби због сумњи у индустријску шпијунажу и угрожавање осетљивих технологија. Избијање ове безбедносне и личне афере обрисало је милијарде долара са тржишне капитализације Нвидије, изазвало оштар пад акција и озбиљно уздрмало Волстрит. Док независна истрага компанијског одбора испитује безбедносне ризике у ланцу снабдевања полупроводницима, Хуангово јавно признање афере отворило је крупна питања о корпоративном управљању и геополитичкој стабилности водећег технолошког гиганта.

ПОШТАНСКА ШТЕДИОНИЦА ЈЕ ЛИКВИДНА

Говорећи о Банци Поштанска штедионица, бивши гувернер, професор Економског факултета и представник Студентске листе Дејан Шошкић нагласио је да се њено пословање не може поредити са ситуацијом у Алта банци. Објаснио је да је основна разлика у власничкој структури, јер је држава власник Поштанске штедионице и располаже механизмима којима може да обезбеди додатни капитал и ликвидност, уколико то буде потребно.

„Прва ствар коју треба да имамо у виду јесте да су Алта банка и Поштанска штедионица апсолутно различите. Једно је мала банка приватног власника, а овде је држава власник. Држава може да докапитализује банку, може да дода ликвидност ако је потребно“, објаснио је Шошкић.

Истакао је да тренутно нема потребе за таквим мерама, јер је Поштанска штедионица ликвидна.

„До тога неће доћи. Ситуација је стабилна. Нема потребе за тиме, али треба грађанство да зна да и то може да се реализује. Банка је ликвидна, дакле Поштанска штедионица је ликвидна. Активирани су инструменти подршке ликвидности. Нема разлога за било какву врсту панике“, поручио је Шошкић.

Навео је и да чињеница да је држава власник банке представља додатни фактор сигурности.

„Држава је власник, па самим тим на неки начин и гарант те институције“, рекао је Шошкић.

ОДЛАЗАК СТРАНИХ ИНВЕСТИТОРА

Лидер опозиције Александар Вучић Александар Вучић упозорио је на потенцијални „егзодус“ и одлазак страних инвеститора из Србије, тврдећи да долази до отпуштања стотина и хиљада радника и оптужујући нову политичку динамику у земљи за притиске и рекетирање домаћих и страних фирми.

С друге стране, члан Фискалног савета Слободан Минић рекао је за РТС да је досадашњи модел привлачења страних инвестиција практично исцрпљен и неопходно је створити услове за снажнији развој домаће привреде. Он каже да су раст просечних и минималних зарада, повећање трошкова рада и реално јачање евра довели до тога да Србија више није конкурентна у појединим радно интензивним делатностима. Минић указује и да су на одлазак појединих компанија утицале и неповољне међународне околности, пре свега криза у европској аутомобилској индустрији, која је погодила и домаће фабрике из тог сектора.

РАДНИ ДАН ОД 12 САТИ У НЕМАЧКОЈ

Немачки канцелар Фридрих Мерц залаже се за промену закона о раду која би омогућила радни дан од 12 сати. Његов предлог предвиђа прелазак са дневног на недељно ограничење радног времена, чиме би послодавци добили већу флексибилност у организацији рада. Мерц сматра да би овакав модел могао да повећа продуктивност и одговори потребама привреде. Предлог је, међутим, изазвао противљење синдиката, који упозоравају на могуће последице по здравље и права запослених.

ПОСКУПЉУЈЕ ЦЕНА ГАСА У ФРАНЦУСКОЈ

Референтна цена природног гаса за домаћинства у Француској биће повећана од 1. децембра за 5,8 одсто, што је четврто узастопно месечно поскупљење, саопштила је француска Комисија за регулацију енергетике (CRE). Просечна референтна цена гаса износиће 206,26 евра по мегават-сату са урачунатим порезима, у поређењу са 194,90 евра у новембру, пренео је BFM. Регулатор процењује да ће ово повећање домаћинствима чији су уговори везани за референтну цену донети просечно 16 евра веће рачуне за гас у децембру. ■

Фото: Via Reuters

Фото: Зоран Петровић / REUTERS/Marko Djurica

СРБИЈА ИМА РЕЗЕРВЕ НАФТЕ, АЛИ ИМА ЛИ РЕЗЕРВНИ ПЛАН

Хаварија на ЈАНАФ-овом нафтоводу оголила је проблеме. Бивша потпредседница Владе Србије и министарка енергетике Зорана Михајловић у разговору за Српски недељник Компас каже да непостојање плана развоја економије и енергетике нове власти указује да нам следи тежак период

МАРИЈА Р. ИЛИЋ

Србија је поново открила колико је енергетска сигурност релативна. Довољно је да се затвори један вентил у суседној земљи па да се отвори питање стабилности снабдевања код куће. Хаварија на ЈАНАФ-овом нафтоводу, због које је 6. новембра обустављен транспорт сирове нафте ка панчевачкој рафинерији, за сада није изазвала поремећаје на тржишту деривата. НИС тврди да горива има довољно, али између редовног снабдевања и сигурне будућности постоји разлика коју не треба занемарити. Посебно када се не зна колико ће застој трајати. Хрватски оператер не даје рок за поновно успостављање транспорта, а сваки додатни дан без дотока сирове нафте повећава значај резерви на које би НИС могао да буде приморан да се ослони. Проблем није само у томе када ће нафта поново потећи, већ и у томе колико је српски енергетски систем спреман за прекид правца од којег толико зависи. За нову власт у Србији ово је истовремено и озбиљан тест. Питање није само како спречити евентуалне поремећаје на бензинским пумпама, већ и како управљати енергетском зависношћу која се у кризним тренуцима претвара у политички и економски проблем.

„СВЕ ЈЕ ПОД КОНТРОЛОМ“

Како је саопштено, до хаварије на Јадранском нафтоводу дошло је на деоници између Сиска и Славонског Брода током

ШОШКИЋ: ТРИ МОГУЋНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПИТАЊА НИС-А

Бивши гувернер, професор Економског факултета и представник Студентске листе Дејан Шошкић изјавио је да Србија има три могућности када је реч о решавању питања руског власништва у НИС-у – коришћење права прече куповине, директне преговоре са руским власником о делимичном или потпуном преузимању већинског пакета акција и национализацију.

„Ја лично мислим да право прече куповине има пуно смисла, као и директни преговори са руском страном, јер мислим да постоје врло јаки аргументи за битно промењене околности пословања НИС-а у односу на оне у којима су се руски партнери јавили као купци и касније доминантни власници“, рекао је Шошкић за РТС.

Оценио је да промењене геополитичке и пословне околности представљају основ за отварање разговора о власничкој структури НИС-а.

На питање да ли би национализација могла да угрози снабдевање Србије руским гасом, Шошкић је нагласио да се не залаже за такав приступ.

„Национализација је нешто што ја не заговарам. Ја сам то јавно и рекао, мислим да то није добра ствар. То не само да је лоша порука према руском партнеру, то је генерално лоша порука према страним инвеститорима“, истакао је Шошкић.

Објаснио је да Србија не би требало да ствара слику земље која прибегава драстичним мерама пре него што исцрпи могућности за договор.

радова на ревитализацији када је део машине пао и оштетио цеви. Истекло је око 500.000 литара нафте и у ЈАНАФ-у су одмах завртнули вентиле како би санирали еколошке последице.

Транспорт наведеном деоницом привремено је обустављен, а на месту оштећења нафтовода прикупљена је сва истекла нафта која је цистернама отпремљена на ЈАНАФ-ове терминале и враћена у систем нафтовода.

„Надам се да ћемо то санирати у наредних неколико дана. Имамо уговор са Нафтном индустријом Србије, они жељно ишчекују поправак“, рекао је директор Сектора за сигурност и заштиту у ЈАНАФ-у Иван Цвитановић.

Из НИС-а поручују да прате ситуацију и да су у сталној комуникацији са хрватским партнером око прекида транспорта сирове нафте у Србију.

„У овом тренутку НИС располаже довољним залихама горива и тржиште је уредно снабдевено свим врстама нафтних деривата. Актуелне околности за сада не утичу на смањење обима прераде сирове нафте у Рафинерији Панчево који се одвија у складу са планираном динамиком. НИС ће наставити да пажљиво прати развој ситуације и предузима све потребне активности како би очувао уредно снабдевање тржишта“, саопштено је из НИС-а.

РАЗГОВОРИ КАО ХИТАН КОРАК

Важно је да НИС редовно добија сирову нафту, а резерве чува јер подсетимо: обе лиценце америчке администрације - НИС-у за рад, а ЈАНАФ-у за испоруке нафте Јадранским нафтоводом истичу 11. децембра.

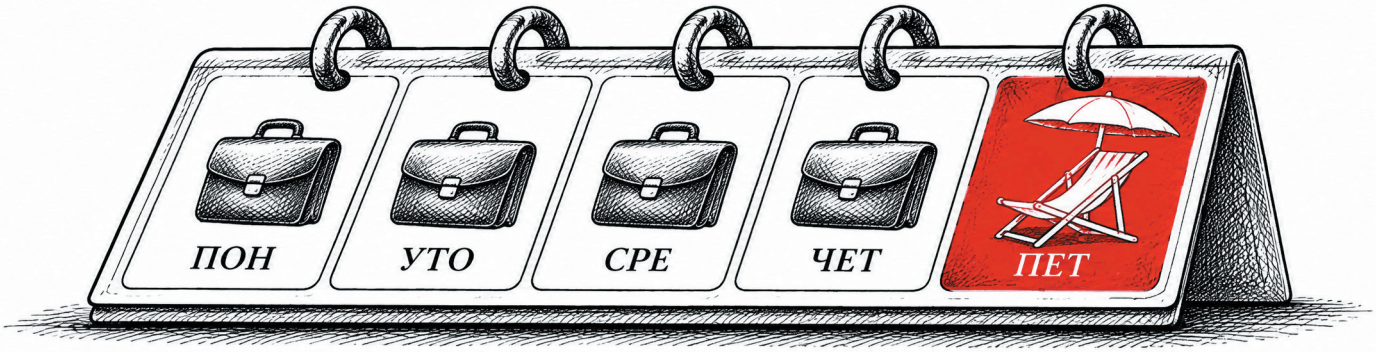
Прекид испоруке сирове нафте разоткрива једну од кључних слабости српског енергетског система – зависност од једног доминантног правца снабдевања. За нову власт то је проблем који не може да се решава само праћењем стања резерви. Разговори са ЈАНАФ-ом намећу се као хитан корак, али и као подсетник да енергетска сигурност Србије у великој мери зависи од инфраструктуре и одлука које нису под њеном контролом, поручује у разговору за Српски недељник Компас бивша потпредседница Владе и министарка енергетике Зорана Михајловић.

„Стопирање испоруке сирове нафте је критична тачка у снабдевању нафтом Србије, и нове власти су морале већ да ступе у контакт са Хрватском и са Јанафом. Сирова нафта је најопаснија за извођење радова. Кажу да је до хаварије дошло због радова на ревитализацији. Не улазећи у тачност - да ли је замена антикорозивне заштите, или копање око цевовода, или је пао неки део опреме. Да би то решили постоји јасна процедура и потребно је време оквирно десет дана. Количина нафте коју су морали скупити није мала - 500.000 литара или 500 м^3. У сваком случају у Србији у једном периоду - кад су успостављене америчке санкције на руски капитал, Рафинерија у Панчеву није радила готово два месеца и нико то није осетио. Господа из нове власти уместо што најављују рестрикције електричне енергије и поскупљење горива, могли би мало да се заинтересују за снабдевање нафтом“, каже наша саговорница.

О ОДГОВОРНОСТИ

Застој на ЈАНАФ-овом нафтоводу отворио је и питање одговорности за енергетску политику Србије, али се оцене о њеном досадашњем вођењу и будућем правцу знатно разликују. Док се чека наставак испорука сирове нафте, у први план излазе и питања стручности, стратешког планирања и способности нове власти да управља сектором у којем се грешке брзо претварају у економски ризик. Зорана Михајловић, међутим, не очекује много од промене власти и сматра да се претходних 14 година, упркос свим изазовима, показало да систем може да одржи континуитет снабдевања.

„Нажалост, ја не видим ни трунку светла у будућој енергетској политици нове власти јер они не само да су површни, него нису спремни ни да се упознају са основним стратешким документима, а немају ни знање како да управљају сектором. За време власти Вучића 14 година ова земља није имала никакве рестрикције, а упркос санкцијама за НИС, нико у овој земљи није осетио несташицу. Уништавање банкарског сектора, слабљење динара, раст инфлације, непостојање плана развоја економије и енергетике, само нам указује да улазимо у енергетску кризу“, закључује наша саговорница.

ЧЕТИРИ ДАНА РАДА, ПЕТ ДАНА ЕКОНОМСКИХ ПИТАЊА

Четвородневна радна недеља звучи као привлачна погодба: иста плата, мање рада и више времена за живот. Студентска листа жели да ту идеју уведе у расправу. Проблем је што слободан петак не производи аутоматски и већу продуктивност, као ни богатију земљу

Постоји нешто готово неодољиво у идеји да се радна недеља заврши у четвртак. Петак би поново постао дан за породицу, пријатеље, путовања или, за оне мање романтичне, обављање свих послова које иначе покушавају да угурају између два радна дана. Викенд би трајао три дана, плата би остала иста, а запослени би, према обећању заговорника реформе, били одморнији, задовољнији и ефикаснији. Мало је политичких предлога који у једној реченици успевају да понуде толико слободног времена.

Управо на тој привлачној рачуници почива предлог Студентске листе да се у Србији омогући четвородневна радна недеља, односно 32 радна сата уз задржавање пуне зараде. Идеја је део ширег програма о раду и социјалним питањима, који предвиђа и строжију заштиту запослених, ограничавање рада на одређено време, веће накнаде за поједине облике рада и право на искључење након завршетка радног времена.

Важна појединост, која се у политичкој расправи лако изгуби, јесте да предлог не подразумева обавезно увођење четвородневне недеље код свих послодаваца. Реч је о могућности коју би могли да користе они који процене да таква организација рада одговара њиховом пословању. Ипак, чак и као могућност, она отвара питање које је много озбиљније од распореда викенда: колико је Србија продуктивна да би могла да ради мање, а зарађује исто?

Заговорници краће радне недеље полазе од претпоставке да дуже присуство на послу није исто што и већи учинак. Запослени који проводи осам сати у канцеларији не мора нужно да произведе више од колеге који исти посао заврши за шест. Састанци који су могли бити имејлови, администрација која се понавља, нејасна подела одговорности и стална доступност путем телефона често стварају привид рада, а не његов резултат. Ако се такви губици уклоне, тврде заговорници, део изгубљеног времена може да се претвори у слободан дан без смањења производње.

То није само утопија из политичког програма. Искуства из других земаља показују да краћа радна недеља може да донесе опипљиве користи. Истраживање објављено 2025. у часопису Nature Human Behaviour, које је обухватило 2.896 запослених у 141 организацији у шест земаља, забележило је побољшања у задовољству послом, менталном и физичком здрављу, као и смањење сагоревања на послу. Учесници су радили краће без смањења зараде, али тек након што су њихове организације претходно промениле начин рада.

ПРОДУКТИВНОСТ

Исланд је такође спровео велика испитивања краћег радног времена, у којима је учествовало око 2.500 запослених. Продуктивност и квалитет јавних услуга углавном су остали исти или су се побољшали, док је задовољство запослених порасло. Португалски пилот-пројекат, у којем је учествовала 41 компанија, дао је сличне охрабрујуће резултате.

То су, међутим, искуства која показују шта је могуће у одређеним околностима, а не доказ да ће иста формула функционисати у свакој земљи и сваком сектору.
Ту почиње српски проблем.

Србија није Исланд, нити је свака домаћа компанија организована као технолошка фирма у којој се састанци могу скратити, а посао преуредити без великих последица. Привреда обухвата фабрике које раде у сменама, трговине које морају бити отворене, угоститеље којима гости не долазе само четири дана недељно, болнице којима пацијенти не могу да закажу болест према распореду запослених и мале предузетнике којима одсуство једног радника може да поремети читав посао.

За такве послодавце четвородневна радна недеља није само питање бољег управљања временом. Ако радник ради 32 уместо 40 сати, а прима исту плату, цена једног радног сата расте за четвртину, под претпоставком да се продуктивност по сату не промени. Послодавац тада мора да пронађе начин да надокнади изгубљене сате: запошљавањем додатних људи, реорганизацијом смена, инвестирањем у технологију или већим учинком постојећих запослених. Ниједна од тих могућности није бесплатна.

Критичари предлога зато упозоравају да би његово шире увођење могло да повећа трошкове пословања, смањи конкурентност и отежа привлачење страних инвестиција. Њихов аргумент није без основа. Инвеститор који бира између две земље не посматра само цену рада, већ и колико робе или услуга може да добије за тај новац. Ако трошак запосленог расте, а производња остаје иста, инвестициона рачуница постаје мање привлачна. У индустрији у којој се конкуренција одвија на основу цене и рокова испоруке, таква промена може бити значајна.

Али ни тврдња да ће страни инвеститори напустити Србију због четвородневне радне недеље није нарочито убедљива без додатних доказа. Компаније не доносе одлуке о локацији производње на основу једног податка из радног законодавства. Важни су и инфраструктура, доступност квалификованих радника, стабилност прописа, порези, логистика, добављачи и приступ тржиштима. Краће радно време може бити трошак, али задовољни и искусни запослени, мања флуктуација и ниже одсуствовање могу бити предност. Инвеститорима није нужно најважније да радници буду што дуже у фабрици; важно је да фабрика испоручује оно што је обећала.

Управо је продуктивност слаба тачка српске расправе. Према подацима Међународног монетарног фонда (ММФ), продуктивност рада у Србији и даље заостаје за већином упоредивих земаља централне и источне Европе. То је важније од самог броја радних дана. Земља која жели да достигне богатије европске економије не може трајно да се ослања на јефтинији рад, субвенције инвеститорима и дуже радно време. Мора да производи више вредности по запосленом.

Србија није Исланд, нити је свака домаћа компанија организована као технолошка фирма у којој се састанци могу скратити, а посао преуредити без великих последица

Ту се две стране расправе, заправо, приближавају више него што изгледа. Заговорници краће радне недеље тврде да запослени не треба да буду потрошни материјал економског раста. Критичари одговарају да без раста продуктивности нема ни одрживог повећања плата ни више слободног времена. Обе тврдње могу бити тачне. Проблем настаје када се претпостави да ће се једно аутоматски догодити зато што је друго пожељно.

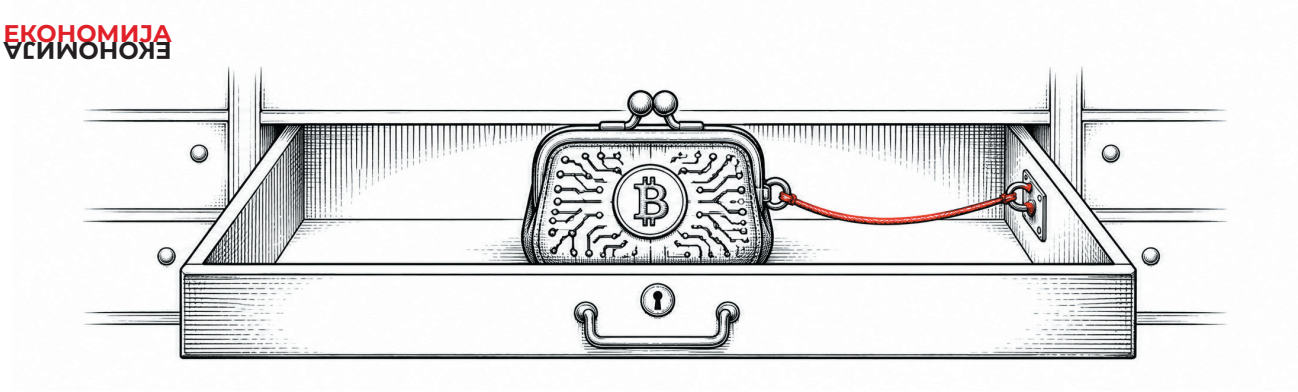
Четвородневна радна недеља може да буде подстицај за модернизацију пословања. Компанија која жели да задржи запослене уз краће радно време мораће да размисли о аутоматизацији, бољој организацији процеса и уклањању непотребне администрације. У том смислу, реформа би могла да натера део привреде да се ослободи пословних навика које су одавно изгубиле економску оправданост. Међутим, постоји и друга могућност: да послодавци покушају да исти обим посла угурају у мање сати, повећају интензитет рада и тако од четвородневне недеље направе петодневни умор сабијен у четири дана.

ПИТАЊЕ НЕЈЕДНАКОСТИ

Не треба занемарити ни питање неједнакости. Запослени у ИТ сектору или консултантским компанијама можда могу да заврше посао за четири дана, али медицинска сестра, продавац, радник на производној линији или возач не могу једноставно да оставе радно место празним три дана недељно. Ако би се реформа примењивала само у секторима у којима је најлакше организовати краће радно време, постоји опасност да додатни слободан дан постане привилегија образованијих и боље плаћених запослених. Остали би могли да добију само још један разлог да се питају зашто се напредак увек догађа негде другде.

Зато би било погрешно и да се предлог одбаци само зато што Србија још није довољно богата. Таква логика би могла да постане згодно оправдање да се постојећи модел рада никада не промени. Ако је продуктивност ниска, одговор не може заувек бити да запослени треба да раде дуже. Потребни су боља технологија, образовање, квалитетнији менаџмент, улагања у истраживање и развој и већа конкуренција међу компанијама. Слабије продуктивна привреда не постаје аутоматски продуктивнија тиме што јој се продужи радно време.

Ипак, између политичког обећања и економске реформе постоји једна важна разлика: обећање говори о резултату, а реформа мора да објасни како ће до њега доћи. Ако се 32 радна сата уз пуну плату понуде као универзално решење, без процене трошкова, секторских разлика и начина финансирања, рачун ће пре или касније стићи на наплату. Платиће га или послодавци кроз ниже марже, запослени кроз интензивнији рад, потрошачи кроз више цене или држава кроз додатну подршку. Могуће је и да га плате сви помало.

НОВАЦ БЕЗ ГАЗДЕ

Ни крађа дигиталне имовине вредне 6,3 милијарде долара није натерала већину корисника да напусти највећу светску криптоберзу. Испоставило се да људи, чак и када могу сами да чувају своју имовину, радије тај посао препуштају неком другом

Једном програмеру највеће светске берзе криптовалута јавили су се људи који су му понудили бољи посао. Разговарао је са представницима фирме, а затим и са њеним наводним директором. Све је изгледало уобичајено. За следећи круг разговора добио је задатак да преузме програмски код и покаже шта зна. Код је преузео, не знајући да је заражен. Фирма није постојала, директор није био директор, а неколико недеља касније са берзе на којој је радио украдена је дигитална имовина вредна 6,3 милијарде долара.

Без маске, пиштоља и разваљеног сефа, новца нема.

Напад на Бајненс припреман је месецима. Хакери су дошли до рачунара тројице запослених, а преко њих и до система из којег се управљало дигиталним новчаницима. Када је 29. октобра почела крађа, берза није успела одмах да је заустави. Највећи део новца однет је у првих двадесетак минута, али је крађа настављена још готово четири сата.

Амерички ФБИ за напад је оптужио хакерску групу повезану са Северном Корејом, која је те оптужбе одбацила. Берза је зауставила исплате, обећала да ће надокнадити губитке и покушала да смири кориснике.

Када је после више од два дана поново омогућено подизање новца, корисници су повукли 4,7 милијарди долара више него што су уплатили. Огроман износ, али то је било свега око три одсто имовине на платформи. Највећи део новца остао је на берзи.

Тридесетдеветогодишњи Рајан Тан није ни намеравао да жури. После пропасти криптоберзе FTX, четири године раније, одлучио је да већину имовине чува у сопственом дигиталном новчанику. На берзи је остављао само оно што му је било потребно за трговање.

Испоставило се да ни крађа ових размера није била довољна да већина корисника напусти Бајненс. А читав смисао криптовалута био је да људима омогуће да свој новац не морају никоме да поверавају.

НОВАЦ КОЈИ НИКО НЕ МОЖЕ ДА ШТАМПА

Биткоин је настао 2009. године, после велике светске финансијске кризе. Банке су пропадале, државе су их спасавале новцем пореских обвезника, а милиони људи остајали без посла и уштеђевине. Није било тешко пронаћи људе којима је било доста да њихов новац зависи од банака и држава.

У Србији је за разумевање таквог расположења довољно сетити се деведесетих. Људи су тада имали новац, неки и читаву животну уштеђевину, а гледали су како од њега из дана у дан могу да купе све мање. И не можете им после таквог искуства много замерити ако више не верују банка,а.

Биткоин је понудио нешто што обичан новац не може. Његова количина ограничена је на 21 милион. Нико не може да одлучи да их од сутра буде двоструко више. Власник може сам да чува приступ свом новцу и да га пошаље другом човеку без одобрења банке.

Али то што нико не може да наштампа нове биткоине не значи да ће они сутра вредети више. Може да их буде колико год хоћете мало, ако нема ко да их купи. Њихова цена може да се преполови, а да систем настави да ради потпуно исто.

Они који су биткоин купили пре петнаест година могли су да се обогате. Ко га је куповао на врхунцу цене, могао је да остане

без доброг дела уложеног новца. Већину купаца, уосталом, не занима много како све то ради. Купују зато што очекују да ће сутра бити скупље.

Показало се и да људи баш и не желе да буду сопствени банкари. Треба чувати приступне кључеве, пазити да не пошаљеш новац на погрешну адресу или да те неко не превари. Ако нешто погрешиш, немаш коме да се жалиш. Много је лакше отворити налог на берзи, уплатити новац и гледати шта се дешава.

Тако смо поново добили посредника. Само се више не зове банка.

БАЛОН КОЈИ НИКАКО ДА ПУКНЕ

Почетком новембра, док су америчке берзе падале, поново се повела расправа о томе колико заиста вреде акције компанија које развијају вештачку интелигенцију. Економиста Питер Шиф, дугогодишњи противник биткоина, сматра да инвеститори гледају у погрешан балон. Вештачка интелигенција, каже, бар има стварну употребну вредност. Биткоин је, по њему, нема.

Шиф верује и да је победа демократа на америчким изборима за Конгрес лоша вест за биткоин. Трамп му је својом политичком подршком помогао, а слабљење Трампа могло би да обори и његову цену. Биткоин је тих дана заиста пао са више од 81.000 на мање од 76.000 долара. Само што су падале и технолошке акције, па је тешко тврдити да су за све криви избори.

Шиф, додуше, биткоин сахрањује већ годинама. И до сада се показало да није лако предвидети када ће му доћи крај. То не значи да није у праву када упозорава на опасност од огромног пада цене. Ограничена количина није гаранција вредности, као што ни чињеница да биткоин купују велики инвестициони фондови не значи да они знају нешто што остали не знају.

Али није баш ни да биткоин не служи ничему. Можете га послати на други крај света, без банке и без питања било кога за дозволу. Није то мала ствар. Да ли због тога један биткоин треба да вреди десет, педесет или сто хиљада долара, сасвим је друго питање.

КАДА СЛОБОДУ ЧУВА НЕКО ДРУГИ

Биткоин су у међувремену почели да купују управо они од којих је требало да буде независан. Велики инвестициони фондови нуде га својим клијентима, банке улазе у послове са дигиталном имовином, а државе доносе законе којима уређују трговину.

Показало се и да људи баш и не желе да буду сопствени банкари. Треба чувати приступне кључеве, пазити да не пошаљеш новац на погрешну адресу или да те неко не превари

Доналд Трамп је 2025. године основао америчку стратешку резерву биткоина. Иронија је прилично очигледна. Људи који су годинама говорили да не верују држави сада се радују када држава купује њихов новац. Што га више купује, то боље.

Крађа на Бајненсу показала је још нешто. Део украденог новца налазио се у криптовалутама чија је вредност везана за долар. Компаније које их издају могле су да замрзну део тих средстава, па хакери нису могли да располажу свим што су украли.

Када су у питању лопови, нико се због тога много не буни. Али није лоше знати да таква могућност постоји. Да неко у компанији може да одлучи да одређени новац више не може да се користи. Са самим биткоином то не може да се уради на исти начин, али са појединим другим криптовалутама може.

Бајненс је обећао да ће губитке покрити из сопствених средстава. Почетком новембра саопштио је да је већ надокнадио готово сву погођену имовину. Није, дакле, реч о томе да су хакери вратили украдено. Компанија је својим новцем куповала криптовалуте како би попунила мањак.

За кориснике је то одлично. Али шта би било да Бајненс није имао новца да покрије губитак? Или да је проценио да му се више исплати да прогласи банкрот? Ништа слично се није догодило, али није баш да таквих примера у историји криптовалута нема.

Овде треба бити поштен и према самом биткоину. Његов систем није био проваљен. Проваљена је берза која је чувала туђ новац. Човек који сам држи биткоин у свом новчанику није изложен таквој врсти ризика. Али тај исти човек, ако изгуби приступ новчанику или погреши адресу приликом слања, уопште нема коме да се обрати.

Зато није сасвим чудно што људи и даље радије депонују новац на берзама. Навикли су да постоји неко ко ће да се јави на телефон, неко коме могу да напишу жалбу и неко ко би, ако се догоди крађа, требало да им надокнади штету. То не значи да ће се тај неко заиста и појавити кад затреба.

Криптовалуте нису укинуле банке, државе и велике играче. Напротив, како је у њих улазило све више новца, тако је растао и број оних који желе да од тог новца зараде, да га чувају, контролишу или опорезују. То не значи да је првобитна идеја била бесмислена. Могућност да човек сам располаже својом имовином, без туђег одобрења, и даље постоји. Само што та могућност носи и одговорност коју већина људи не жели да преузме.

Можда зато највећа противречност криптовалута није у томе што им цена толико расте и пада, нити у томе што их хакери краду. Противречност је што смо направили новац да не бисмо морали никоме да верујемо, а онда смо га поново дали другима на чување. ■

КАКО ИНВЕСТИТОРИ ПРОЦЕЊУЈУ РИЗИК СРБИЈЕ

НЕМАЊА Б. АНТИЋ економиста и предузетник

Да бисмо разумели како институционални капитал заиста посматра Србију на глобалној мапи дуга, морамо ући дубље у математику која стоји иза међународног тржишта капитала

Када се у јавности говори о јавном дугу Србије, дебата се скоро увек сведе на симплификовану политику и народна поређења: „колико је задужен сваки становник" или „да ли нам је удео дуга у БДП-у прешао 50 или 60 процената". Међутим, на међународном финансијском тржишту – у стакленим солитерима Лондона, Франкфурта и Њујорка – трговци и портфолио менаџери не читају политичка саопштења нити слушају демагогију.

Из угла брокера и институционалног инвеститора, држава је ништа друго до емитер хартија од вредности. Процена ризичности Србије не доноси се на основу утиска, већ кроз сурову анализу приноса на еврообвезнице (Eurobonds), кредитног рејтинга, ликвидности касе и макроекономске отпорности на шокове.

Да бисмо разумели како институционални капитал заиста посматра Србију на глобалној мапи дуга, морамо ући дубље у математику која стоји иза међународног тржишта капитала.

1. МЕРНА ЈЕДИНИЦА ПОВЕРЕЊА: КРЕДИТНИ РЕЈТИНГ И ИНВЕСТМЕНТ ГРЕЈД

Први и кључни филтер кроз који сваки озбиљан инвестициони фонд пропушта неку државу јесте кредитни рејтинг који додељују три водеће агенције: *Standard & Poor's*, *Fitch* и *Moody's*.

За лаике, ове оцене изгледају као слова на школском сведочанству (ББББ-, ББ+, Ba1), али за токове капитала она представљају границу између две потпуно различите реалности: шпекулативног ранга (*junk*) и инвестиционог ранга (*Investment Grade*).

Годинама се Србија налазила на самом врху шпекулативног ранга. Улазак у Инвестмент Грејд није само дипломатија или „признање"; то је сува промена структуре инвеститора који смеју да купе наш дуг. Огромни глобални пензиони фондови, конзервативна осигуравајућа друштва и врхунски инвестициони фондови по својим интерним статутима имају строгу забрану да купују обвезнице земаља које су означене као junk (јако лоше).

Оног момента када земља прескочи ту магичну границу и добије инвестициони рејтинг (ранг ББББ- или виши):

- База инвеститора се драматично шири: Прилива се новац конзервативних фондова који располажу билионима долара.
- Цена задуживања пада: Смањује се такозвани кредитни спред – премија на ризик коју држава мора да плати преко основне стопе западних централних банака или приноса на немачке државне обвезнице (Bunds).

Када агенције процењују да ли Србија заслужује и задржава тај статус, оне не гледају само у тренутни ниво јавног дуга. Оне примењују вишедимензионалну матрицу у којој анализирају: фискалну консолидацију (способност државе

да држи буџетски дефицит под контролом), структуру дуга (у којој је валути дуг изражен и када доспева на наплату), покривеност увоза девизним резервама и политичко-геополитички ризик окружења.

2. МАТЕМАТИКА ПРИНОСА (ЈИЕЛД) И РАСПОНА (СПРИД)

Свака држава која изађе на међународно тржиште и емитује обвезницу у еврима или доларима добија своју цену. Та цена се не одреди на декрету из Министарства финансија, већ је диктира понуда и потражња на берзи.

Принос на државну обвезницу (*Yield to Maturity*) директно одражава перципирани ризик. Правило је једноставно и сурово: што је ризик државе већи, инвеститори траже већи принос како би пристали да јој позајме новац.

Ако немачка десетогодишња обвезница носи принос од 2,5%, а српска обвезница исте рочности носи принос од, на пример, 5,5%, разлика од 300 базних поена (3 процентна поена) представља земљишни ризик Србије (ризик државе у коју се улаже). То је цена коју држава и сви њени грађани плаћају за географску позицију, историјску нестабилност, правну несигурност и променљиве економске перформансе.

Управљање јавним дугом (*Debt Management*) у ери скупог новца захтева математичку хирургију. Када су централне банке (ФЕД и ЕЦБ) држале каматне стопе на нули, задуживање је било јефтино и за лошије емитере. Данас, у окружењу где су референтне стопе високе, рефинансирање старих дугова ствара огромно оптерећење.

Ако држави на наплату доспева обвезница издата пре пет година са каматом од 2%, а нову обвезницу мора да емитује по стопи од 6%, трошак сервисирања само тог једног дуга утростручује се унутар буџета. Тај новац онда не иде у путеве, болнице или образовање, већ директно на исплату камата страним кредиторима.

Ако држави на наплату доспева обвезница издата пре пет година са каматом од 2%, а нову обвезницу мора да емитује по стопи од 6%, трошак сервисирања само тог једног дуга утростручује се унутар буџета. Тај новац онда не иде у путеве, болнице или образовање, већ директно на исплату камата страним кредиторима

3. КАКО ГЛОБАЛНИ КАПИТАЛ МЕРИ СТАБИЛНОСТ СРПСКЕ КАСЕ?

Када аналитичар из лондонског Ситија рашчлани билансе Управе за јавни дуг Србије, он тражи одговоре на три кључна питања:

• Валутни ризик (односи се на динаре): Колики проценат дуга је у еврима и доларима, а колики у динарима? Пошто држава порезе сакупља у динарима, а знатна дуговања мора да враћа у девизама, сваки поремећај девизног курса може драматично повећати удео дуга у БДП-у преко ноћи. Зато је политика стабилног курса НБС нераскидиво повезана са ценом задуживања државе.

• Профил рочности: Да ли држави у једној години доспева огроман зид дуга на наплату или су обавезе равномерно распоређене по годинама? Добро управљање дугом подразумева да се обавезе „развуку" на 10, 12 или 20 година, чиме се избегава криза ликвидности у једној кризној години.

• Диверсификација извора: Да ли се држава ослања само на обвезнице на отвореним берзама, или комбинује билатералне кредите са повољнијим каматним стопама (кредите страних влада и међународних финансијских институција попут ММФ-а и Светске банке)? Присуство ММФ-а у земљи на међународном тржишту се традиционално посматра као „полиса осигурања" која гарантује да држава неће скренути у неодрживу потрошњу.

ЗАКЉУЧАК: ОДНОСИ НА БЕРЗИ НЕ ТРПЕ ИМПРОВИЗАЦИЈУ

Тржиште међународних обвезница је најобјективнији полиграф сваке националне економије. Док домаћи политичари могу правити наратив о успеху или пропасти, принос на обвезнице је непристрасна, хладна оцена реалног стања ствари.

За Србију, одржавање добре позиције на међународном тржишту капитала није ствар престижа, већ голог преживљавања у глобализованом свету. Што је процена ризика Србије боља, то су јефтинији кредити не само за државу, већ посредно и за домаће банке, привреду и грађане.

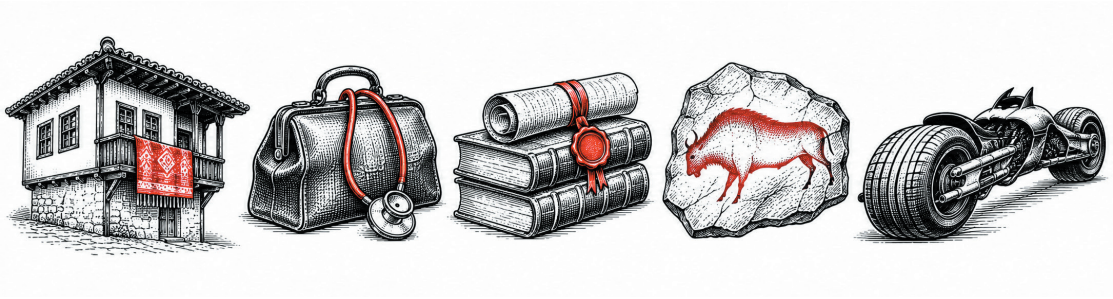
Озбиљно управљање јавним дугом захтева да се свака одлука доноси са погледом на берзански екран. Капитал је страшљив и иде тамо где је безбедан, а бежи одавде где препозна несигурност. Србија не мора бити најбогатија економија Европе да би имала јефтин новац, али мора бити најдисциплинованија у поштовању финансијске математике и транспарентности према онима од којих новац позајмљује. ■

ЖИВОТ ПРЕ НЕГО ШТО ЈЕ ВЕЗУВ ЕРУПТИРАО

Крилати амулет у облику ципеле, стар готово 2.000 година, пронађен је током археолошких ископавања у Помпеји, у остацима древног ормара. Откриће је представљено јавности 29. октобра 2026. године, а у ормару су пронађени и предмети из свакодневног живота, сачувани још од пре ерупције Везува 79. године нове ере.

ПОРТРЕТ НЕДЕЉЕ - КУЛТУРА

МАНАКОВА КУЋА ЧУВА ДУХ ПРОШЛИХ ВРЕМЕНА

Ове године у Манаковој кући која је под окриљем Етнографског музеја у Београду обележава се 58 година бриге о етнографској спомен-збирци српског сликара и народног истраживача Христифора Црниловића. Манакова кућа је заштићени споменик културе која представља један од ретких сачуваних примерака старе балканске архитектуре. Прва стална поставка је отворена 17. новембра 1968. године, и приказује основне елементе Црниловићевог етнографско-истраживачког рада на терену, претежно у јужној Србији, на Косову и Метохији и у Македонији.

ВЕК ОД СМРТИ ХРАБРЕ ДОКТОРКЕ

Навршило се сто година од смрти докторке Драге Љочић. Била је прва жена са звањем доктора медицине у Србији и међу првих десет у Европи. Драга је и данас инспирација новим генерацијама лекара, нарочито женама за чија се права борила. Сећање на њу чува и родни Шабац. Портрет др Драге Љочић заузима посебно место у атељеу вајара из Шапца проф. Ђорђа Зечевића. За њега није било дилеме да суграђанку уврсти међу 16 најзначајнијих жена, на изложби „Знамените српске мајке“. Лечила је у чак пет ратова, али са колегама није била равноправна. Борила се за права жена на образовање и да постану лекари, у времену када је то било незамисливо.

БИБЛИОТЕКА ЧУВА БЛАГО СТАРО 1.500 ГОДИНА

Неколико корака од катедрале у Верони, у срцу историјског центра, налази се место за које мало туриста зна а које чува изузетан део европске културне баштине. Капитуларна библиотека споља не изгледа нарочито упечатљиво: нема монументалну фасаду нити ишта што би пролазнику наговестило шта се крије иза зидова. Ипак у њеној унутрашњости чувају се рукописи који су преживели петнаест векова, ратове, епидемије, поплаве, па и бомбардовање у Другом светском рату.

Сматра се најстаријом библиотеком на свету која је и данас у функцији. Њена историја почиње у петом веку, када је уз катедралу у Верони настао центар за проучавање и преписивање рукописа, намењен пре свега образовању свештеника.

Први поуздани писани траг о њеном постојању потиче из августа 517. године. Реч је о такозваном Урсицинов кодексу, названом по свештенику који га је преписао и који је, што је тада било веома ретко, на рукопису оставио потпис и датум.

Неки рукописи који се данас чувају у библиотеци још су старији. Међу њима су драгоцен примерак дела De civitate Dei Светог Августина и Институције римског правника Гаја, изузетно сведочанство о класичном римском праву.

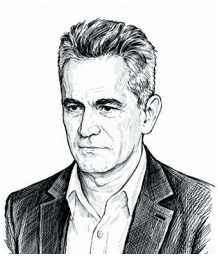
ПРАИСТОРИЈСКА ПЕЋИНСКА УМЕТНОСТ

Археолози су у пећини Кова де ла Фонт Мајор, у Каталонији открили 280 гравираних мотива из периода палеолита, међу којима је 55 приказа животиња. Откриће, објављено у научном часопису Antiquity, доводи у питање досадашње представе о распрострањености праисторијске пећинске уметности у том делу Европе. Гравуре су се налазиле у делу пећинског система који је посећиван деценијама, али су остале непримећене, делом и због тога што их је тешко уочити при директном осветљењу.

БЕТМЕНОВ МОТОР

Бетменов мотор, познат као „Бетпод“, биће понуђен на аукцији филмских реквизита, а процењује се да би могао да достигне цену од 1,2 милиона долара. Возило је коришћено у филмовима Кристофера Нолана Мрачни витез (2008) и Успон Мрачног витеза (2012), у којима је улогу Бетмена тумачио Кристијан Бејл. Мотор продаје аукцијска кућа „Пропстор“ (Propstore Auction). ■

Фото: Via Reuters

СРЕЋАН РОЂЕНДАН, ГОСПОДИНЕ ПРЕДСЕДНИЧЕ

МАЛКОЛМ МУХАРЕМ ловац на таленте

О необичној привлачности политичке моћи и естрадне славе

Постоји нека чудна нит која повезује познате личности из света уметности, музике, филма и шоу-бизниса са људима из света политике – председницима, премијерима и другим носиоцима власти. Одувек сам се питао шта је то што спаја ове две, по својој суштини прилично различите, ако не и супротстављене бранше. Шта једни траже код других? Престиж, популарност, моћ, друштвени статус или је, можда, реч о једној врсти међусобног препознавања?

Они старији сигурно се сећају успона Слободана Милошевића на политичкој сцени Србије и тадашње социјалистичке Југославије. Његова незапамћена популарност почела је да расте после чувене реченице „Не сме нико да вас бије“, изговорене на Косову Пољу 1987. године. Врхунац је достигла две године касније, на Видовдан, поводом обележавања шест стотина година Косовске битке, када се на Газиместану окупило скоро милион људи. И док су политички аналитичари данима анализирали његов говор и политичке поруке, у рокерским круговима догађај се коментарисао из перспективе помало завидљивог питања: када ће неки рокер успети да окупи толико људи на једном концерту?

Лоша је најпре тражио потпуну тишину, затим позвао леву трибину да отпева рефрен песме „Боље бити пијан него стар“, потом десну, па средину стадиона, да би на крају свих педесет хиљада гласова запевало углас. И све то на његов знак – команда, тишина, рефрен, па поново тишина, и на крају рефрен

Међутим, годину дана раније, пре Милошевићевог успона, био сам присутан на једном великом поп-рок догађају који је имао управо супротан смер. Био је то концерт под називом „Миродром“, одржан на сплитском стадиону Пољуд, пред више од педесет хиљада посетилаца. Несумњиве звезде вечери били су момци из сарајевске групе „Плави оркестар“, предвођени харизматичним Сашом Лошићем Лошом.

Појава „плаве чете“ из Сарајева већ је попримила размере праве тинејџерске хистерије, нешто налик битлманији, па атмосфера на стадиону није изненадила упућене. Али јесте једног политичара – Мику Шпиљка, дугогодишњег блиског сарадника Јосипа Броза.

Када је Шпиљак видео како голобради младић звани Лоша командује препуним стадионом, а десетине хиљада људи беспоговорно извршавају његове команде, остао је, по свему судећи, прилично затечен. Лоша је најпре тражио потпуну тишину, затим позвао леву трибину да отпева рефрен песме „Боље бити пијан него стар“, потом десну, па средину стадиона, да би на крају свих педесет хиљада гласова запевало углас. И све то на

његов знак – команда, тишина, рефрен, па поново тишина, и на крају рефрен.

Запрепашћени Шпиљак само је прокоментарисао: Па, људи, шта је ово, овај мали је прави мали Хитлер!

У то време рокери су се, углавном, држали на дистанци од политичара, а ни политичари нису много залазили у рокерски свет. Изузетак су биле новогодишње прославе код Јосипа Броза, на којима су се појављивали популарни певачи и групе. Многи од њих, попут Терезе Кесовије и Неде Украден, и данас се радо сећају тих наступа.

А онда су дошли телевизија, масовни медији, сателитски програми и, коначно, интернет. Свет је постао мањи, а границе између политике, естраде и забаве све пропусније. Председници су почели да се појављују у друштву великих музичких и филмских звезда, а звезде су све чешће постајале гости председничких палата и државних резиденција.

Јер председници и музичке звезде, иако долазе из различитих светова, имају нешто заједничко: живе пред публиком и зависе од пажње, препознатљивости и јавног утицаја. Једни располажу политичком моћи, други популарношћу. Када се та два света сретну, настаје занимљива мешавина престижа, гламура, интереса, пријатељства и, неретко, политичког маркетинга.

Френк Синатра готово је идеалан пример. Кретао се у друштву председника, сенатора, холивудских продуцената и људи из самог врха америчког друштва. Подржавао је Џона Кенедија у председничкој кампањи 1960. године, а после се окренуо републиканцима, подржавајући Ричарда Никсона, а потом и Роналда Регана. Никсон га је 1973. угостио у Белој кући, док му је Реган 1985. доделио Председничку медаљу слободе.

Мерилин Монро представља подједнако занимљиву

Године 2003. Владимир Путин примио је Пола Макартнија у Кремљу. Говорио је о Битлсима као о „даху слободе“ у совјетско време. Некада је та музика била доживљавана као западни културни изазов, а сада је један од њених аутора био гост руског председника. Овде се културни утицај претвара у дипломатски симбол, а некадашњи музички бунт постаје део државног протокола

причу. Њено појављивање на прослави рођендана Џона Кенедија 1962. године, уз чувену песму „Happy Birthday, Mr. President“, постало је једна од најпознатијих слика сусрета Холивуда и Беле куће. Овај наступ постао је симбол еротског гламура и политичког престижа.

А онда долази Елвис Присли, који је 1970. године посетио Ричарда Никсона у Белој кући. Елвис је чак затражио и добио значку федералног нарко-агента, верујући да би својим утицајем могао да помогне у борби против наркоманије међу младима.

Ова необична симбиоза није остала само америчка специјалност.

Године 2003. Владимир Путин примио је Пола Макартнија у Кремљу. Говорио је о Битлсима као о „даху слободе“ у совјетско време. Некада је та музика била доживљавана као западни културни изазов, а сада је један од њених аутора био гост руског председника. Овде се културни утицај претвара у дипломатски симбол, а некадашњи музички бунт постаје део државног протокола. Доналд Трамп је отишао и корак даље: 2025. године преузео је улогу домаћина церемоније доделе признања Кенеди центра, а међу лауреатима су били Силвестер Сталоне, Глорија Гејнор и група KISS.

Си Ђинпинг је 2023. године упутио писмо Филаделфијском оркестру поводом педесет година његове музичке сарадње са Кином. Оркестар је још 1973. године наступио у Кини, у време када су културне везе две земље имале посебан дипломатски значај. И овде музика није само уметност већ и средство међународне комуникације и државног утицаја.

Код нас је однос политике и естраде често непосреднији, мање дипломатски упакован и понекад прилично бруталан. Довољно је поменути Северину и Јелену Карлеушу. У предизборним кампањама музика је постала део политичког надметања – песме Мериме Његомир и Снежане Савић „Рузмарин“ и „Три полуупца“ обележиле су недавну предизборну кампању за парламентарне изборе.

Политичари желе славу, звезде желе престиж, а и једни и други воле да буду у центру пажње. Али уметност и политика ипак нису исто.

Наши велики писци и уметници често су са скепсом гледали на мешање уметности и политике. Борислав Пекић, један од оснивача Демократске странке, добро је знао колико је та граница осетљива. Када су га питали да ли је сада писац или политичар, одговорио је: Ја сам ништа. Када писац уђе у политику, више није писац, а политичар никада неће бити. ■

Кад трибина кумује

У осенчена поља описана именом нашег фудбалског клуба упишите надимак који имају његови фудбалери.

СРПСКИ КОМПАС	ЗАБАВНИ ПАРК У КРУШЕВЦУ	ЕНЕРГИЈА	АКУТНА ЗАРАЗНА БОЛЕСТ, ЗЛИ ГРЧ	СЕОСКО ПОДРУЧЈЕ	ФК НАПРЕДАК КРУШЕВАЦ	СИНТЕТИЧКА ПРОСТИРКА	ОСТАВА ЗА КРОМПИР	ОФК БЕОГРАД	АСОЦИЈ. БРИТАНСКИХ НЕУРОЛОГА (СКР.)	ПЛАНИНА У ЦРНОЈ ГОРИ	АМПЕР	ВРСТА ТЕЧНИХ СУСПЕНЗИЈА	УПАДЉИВА	ЛЕВОРУК ЧОВЕК
ОНИ КОЈИ ШЕТАЈУ														
ПРВО СЛОВО		ДРЖАВНИ БУЏЕТ / НАША МАНЕКЕНКА												
ТРГОВАЦ КОЈИ КУПУЈЕ СТАРЕЖ (МН.)														
НАША ГЛУМИЦА														
ЕНГЛЕСКИ ШАХИСТА, ЏОН				П. О. / КОЈИ ЈЕ САМ НЕШТО НАУЧИО										
ОДБОЈАН, ГАДАН														
КОЈИ ЈЕ ДОБРЕ РАСЕ						ТЕРЕТНИ ЈЕДРЕЊАК / КЕТЛИН ТАРНЕР								
АРТУР КЛАРК			МИКРООРГАНИЗМИ / ОБЛИК ЛЕЧЕЊА БОЛЕСТИ								МЕСТО У ШВЕДСКОЈ / САСТОЈАК БИБЕРА			
ГРАД И ЛУКА У ЧИЛЕУ					ЗАГАСИТО ПЛАВ / ОДБРАМБЕНИ ИГРАЧ									
СТАНОВНИЦИ ИРИГА	УДРУЖЕЊЕ ГРУПЕ ЉУДИ					ПАНЧЕВО / ЗАВОДЉИВИ, ПРИВЛАЧНИ			ПРИБАДАЧА / ПРИЈАТЕЉ (ФР.)					
СЕВЕРНОАМЕРИЧКИ ИНДИЈАНАЦ							НИКОЛА КОЈО / ФК ИЗ ШКОТСКЕ			НАШ ТВ КАНАЛ / СПАВАТИ (ДЕЧЈИ ИЗРАЗ)				
ДЕТЕКТИВ ИЗ СТРИПА, КИРБИ				АМЕР. ПИСАЦ, КАРЛОС / ПОЛИТИЧАР ЛОН										СКУП ЦВЕТОВА У ОБЛИКУ ГРОЗДА
ИЛИЈА ОДМИЛА					ГРАЂЕВИНАРИ / ФОСФОР								КУЛОН / ВАТРОГАСНО ЦРЕВО	
ЖЕЛЕЗНИЦА		ФК ТСЦ БАЧКА ТОПОЛА / ДОЗИВАЊЕ										30. И 3. СЛОВО АЗБУКЕ / АМПЕР		
ПОЛИТИЧКО УТОЧИШТЕ					ФК ВОЈВОДИНА / 30. И 16. СЛОВО АЗБУКЕ									
ПТИЦА ТРКАЧИЦА				УВЛАЧИТИ ПЕРТЛЕ У ЦИПЕЛЕ / АЗОТ								РОБЕРТ СТАК		
РУСКИ ПЕСНИК												КЕТЛИН ТАРНЕР		

Решење: шетачи, а, етат, ритари, ева рас, нан, по, гнусан, расан, трабакул, ак, микроби, опе, дуао, тамноплав, клуб, па, чиода, ирокез, нк, пинк, рип, кастанеда, ићан, неимари, ц, ж, тополчани, шв, азил, стара дама, ној, шнирати, рс, иван никитин, кт.

Укрштене речи

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1													
2						■							
3									■				
4				■								■	
5			■								■		
6		■								■			
7					■								
8								■					
9													

ВОДОРАВНО : 1. Рђава помоћ, одмоћ (изр.), **2.** Слика рађена уљем (лат.) – Убица из филма, Џек, **3.** Легура бакра, мангана и никла – Земља (лат.), **4.** Клуб новинара Србије (скр.) – Оно што је наметнуто – Тона, **5.** Олимпијске игре (скр.) – Француски композитор – Чарлс Оливеира, **6.** Волт – Грчко мушко име - Живахан шкотски плес, **7.** Један од Сократових тужилаца – Почети сисати, **8.** Стара грчка тежинска мера – Човек црне расе, **9.** Група хемијских елемената.

УСПРАВНО: 1. Живети као момак, **2.** Полет, занос (мн.) – Енглески шахиста, Џон, **3.** Плесна музика (енгл.) – Најмекши комад меса, **4.** Полуга за дизање већег терета – Трговац житом, **5.** Запаљива течност, ацеталдехид – Никола Тесла, **6.** Јотовано слово "Д" – Чудовишан, **7.** Лишити части, подврћи атимији (грч.), **8.** Неред, лом – Грам, **9.** Антимон - Тета одмила, **10.** Фудб. тренер, Матеус – Жмарац, трнац, **11.** Усечено место – Превремено, **12.** Међун. ознака Немачке – Потпун, цео, **13.** Хришћани који нису католици.

Судоку

2	3				1	6		
			6	5			1	3
5		6				7		4
	8		4	2			6	
1	9			6	5			
		2		1		9	4	
3			1	7				9
	7	1				5		
4			5	9	6		7	

Ребус (6,5=4,4,3)

Обавезе поглавара Римокатоличке цркве

Решење:

Анаграм (7,8)

Шпански филмски глумац, холивудска звезда

И ЕНО - НАСТА БРАНДО

Решење:

Језик текстуре

Коначно решење је назив још једне врсте тканина.

АБАНИЈА
АКСАМИТ
АЛАЦА
АЛПАКА
АНТОАЛАЖА
АРДАСИНА
АТЛАС
БЕНГАЛ
БУРЕТ
ВЕЛУР
ГВИНЕЈА
ГЛАСЕ
ГРО-ДЕ-ТУР
ДЕЛЕН
ДРАПЕ
КАЈЕН
МАКАТ
МАНЧЕСТЕР
МАРКИЗЕТ
МАТЛАСЕ
ОРЛОН
ПЕРЛОН
ПОРХЕТ
САТЕН
САТИНАДА
СВИЛА
ТРЕВИРА

А	Н	Т	О	А	Л	А	Ж	А
Ј	Л	П	О	Р	Х	Е	Т	К
Е	Т	И	У	Д	Л	Л	В	С
Н	П	Л	В	А	А	О	А	А
И	Е	А	И	С	Р	Ј	Н	М
В	Р	Г	Г	И	И	Д	С	И
Г	Л	Н	Л	Н	В	Д	А	Т
Р	О	Е	А	А	Е	Б	Т	Е
О	Н	Б	С	Л	Р	У	И	З
Д	А	Е	Е	А	Т	Р	Н	И
Е	Р	Н	Ј	Џ	Л	Е	А	К
Т	М	А	К	А	Т	Т	Д	Р
У	А	Л	П	А	К	А	А	А
Р	Е	Т	С	Е	Ч	Н	А	М

Решења

Укрштене речи: медвеђа услуга, олеат, трбосек, манганин, тера, кнс, наметак, т, ои, жак ибер, чо, в, филарет, рил, анит, засисати, таланат, црнац, инертни гасови; **Осмосмерка:** твид; **Ребус:** папу чека пут (папуче, капут); **Анаграм:** антонио бандерас.

Судоку

2	3	7	9	4	1	6	5	8
8	4	9	6	5	7	2	1	3
5	1	6	2	8	3	7	9	4
7	8	3	4	2	9	1	6	5
1	9	4	7	6	5	8	3	2
6	5	2	3	1	8	9	4	7
3	6	5	1	7	2	4	8	9
9	7	1	8	3	4	5	2	6
4	2	8	5	9	6	3	7	1

МАТИЦА СРПСКА И КУЛТУРНО--НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ

ИВАН НЕГРИШОРАЦ председник Матице српске

Један од основних задатака Матице јесте организовање свестране књижевне, научне и културне делатности, а самим тим и потврђивање и јачање српског културног и националног идентитета

Матица српска је најстарија српска културна установа, основана у Пешти 1826. године, а 1864. године пресељена у Нови Сад. Оснивање Матице заснивало се на потреби српског народа да, руководећи се, с једне стране, просветитељским идејама, развија своју културу на подлози космополитских, универзалних образаца, а с друге стране, вођена идејама романтизма, да утврђује језички, књижевни и културни идентитет српског народа, све тражећи нове развојне путеве способне да потврде врлине и мане досадашњих путева. Развијајући се као општенационална, српска културна установа, Матица је задржала како свесловенско, тако и европско и космополитско опредељење.

Идеје романтизма представљају други духовно-историјски слој на којем је Матица српска утемељила своју основну концепцију и садржинске детаље свог програма

ЧАСОПИС И УСТАНОВА: ВОЉА ЗА ТРАЈАЊЕМ

Оснивању Матице претходило је 1824. године покретање часописа *Сербска летопис* (назив *Летопис Матице српске*, установљен је 1873. године), а то се збило у Новом Саду. Иницијатор покретања часописа био је професор Велике српске православне гимназије Георгије Магарашевић, а часопис без значајнијих прекида излази све до данас, због чега, уз један амерички часопис (*The Yale Review*), представља у свету јединствен пример књижевно-научног часописа тако дугог, континуираног излажења.

Уредници овог часописа били су многи заслужни књижевници и научници, као што су: Јован Хаџић, Теодор Павловић, Јован Суботић, Јаков Игњатовић, Јован Ђорђевић, Антоније Хаџић, Јован Бошковић, Милан Савић, Тихомир Остојић, Васа Стајић, Марко Малетин, Тодор Манојловић, Жарко Васиљевић, Живан Милисавац, Младен Лесковац, Бошко Петровић, Александар Тишма, Славко Гордић и други.

Убрзо након покретања показало се да је часопису потребна подршка, па су се новосадски уредници обратили за помоћ пештанским Србима, трговцима и предузетницима заинтересованим за област културе. Они су осмислили срећну оснивачку формулу самодрживог развоја културне установе, па су основали књижевно-научно друштво које је требало да се стара о *Летопису*, да издаје српске књиге и брине о целовитости српске културе. Од седморице оснивача (Јован Хаџић, Јосиф Миловук, Гаврило Бозитовац, Јован Деметровић, Петар Рајић, Андрија Розмировић и Георгије

Станковић) само је Хаџић био песник, правник и филолог, док су сви остали првенствено били вешти у стварању материјалних добара. Њиховом друштву веома брзо почели су да се придружују људи који су, из различитих разлога, настојали да делују у области српске културе. Тако су током две прве деценије постојања Матице српске њени чланови постали представници свих трију српских династија: Милош Обреновић и његов брат Јеврем (1826), те кнез Александар Карађорђевић и владика Петар II Петровић Његош (1845), као и бројни добротвори и задужбинари.

Дужност председника Матице обављали су многи истакнути културни делатници: Ј. Хаџић, Сава Текелија, Платон Атанацковић, Ј. Суботић, Ђорђе Натошевић, Антоније Хаџић, Радивоје Врховац, В. Стајић, Вељко Петровић, М. Лесковац, Миливој Николајевић, Живан Милисавац, Бошко Петровић, Божидар Ковачек, Чедомир Попов и др. Секретари установе били су: Теодор Павловић, Јован Ђорђевић, А. Хаџић, Милан Савић, Тихомир Остојић, В. Стајић, М. Малетин, Т. Манојловић, Ж. Васиљевић, Ж. Милисавац, Б. Петровић, Душан Попов и други.

По одредбама посебног Закона о Матици српској из 1992. године, најстаријом српском културном установом управљају њени чланови (редовних чланова и чланова сарадника има око 3.000), који на скупштинама разматрају програмска питања и бирају руководство установе (Председништво, Управни одбор и Надзорни одбор) на период од четири године. Матица је оснивач Библиотеке, Галерије и Издавачког центра Матице српске, а ове установе, свака у свом домену, обављају изузетно значајне послове од националног значаја. Фонд Библиотеке Матице српске чини више од три милиона књига и других публикација и она је једна од

Током две прве деценије постојања Матице српске њени чланови постали су представници свих трију српских династија: Милош Обреновић и његов брат Јеврем (1826), те кнез Александар Карађорђевић и владика Петар II Петровић Његош (1845), као и бројни добротвори и задужбинари

две националне библиотеке Републике Србије (прва по функцији у том смислу јесте Народна библиотека Србије из Београда). Галерија Матице српске поседује близу 12.000 експоната и представља најбогатији музеј српске уметности 18. и 19. века. Издавачки центар Матице српске издаје књиге од интереса за српску културу, а намењене су ширем кругу читалаца; од самога свог оснивања Матица је увек издавала такве књиге, али је нарочито значајну активност у том погледу, у периоду 1952–2007, имало Издавачко предузеће Матице српске.

Матица српска је у периоду 1826–1864. имала седиште у Пешти, а од 1864. у Новом Саду. Њени чланови нису само грађани Србије, Републике Српске и Црне Горе већ и Хрватске, Босне и Херцеговине, Мађарске, Румуније, Русије,

многих западноевропских земаља, САД и других земаља широм света. Посебно активни чланови Матице из Републике Српске и Црне Горе основали су посебна друштва како би у својим срединама доприносили остваривању циљева културне делатности Матице српске. По сличном узору, 1909. године у Дубровнику је основана Матица српска, која је постојала до почетка Првог светског рата 1914. године.

По угледу на Матицу српску, други словенски народи основали су своје установе истога типа. Тако су настале Матица чешка (1831), Матица илирска (1842, преименована у Матицу хрватску 1874. године), Матица лужичкосрпска (1847), Матица галицијско-руска (1848), Матица моравска (1849), Матица словачка (1863), Матица словеначка (1864) и друге. Као узор послужила им је управо Матица српска са својом основном идејом, циљевима деловања, организационим устројством, па и именом. Потребно је нагласити да сви ови словенски народи нису имали сопствену државноправну заштиту, па су такве установе имале функцију јачања и очувања њиховог националног идентитета у условима непостојања сопствене државе. Посебно значајну функцију својеврсне замене за несталу српску државе, код Срба у Хабзбуршкој монархији обављале су пре свега Карловачка митрополија као велика и организована црквена дијецеза, а потом и Матица српска као културна установа српског грађанског слоја.

С обзиром на то да су Руси имали сопствену државу, код њих није постојала потреба за оснивањем установа овога типа. Међутим, када је након Октобарске револуције дошло до великог таласа руске емиграције, ти руски емигранти у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (од 1929. године Краљевина Југославија) основали су у Љубљани 1924. године своју, Руску матицу. Основна функција ове установе била је очување руског националног бића у Краљевини СХС/Југославији, а Руска матица је потрајала све до окупације Краљевине Југославије 1941. године, када је и она, заједно са државом заштитницом, престала да постоји. Руска матица имала је бројне огранке широм државе, али је најактивније било друштво у Новом Саду, које је тесно сарађивало с Матицом српском.

По угледу на Матицу српску, други словенски народи основали су своје установе истога типа. Тако су настале Матица чешка (1831), Матица илирска (1842, преименована у Матицу хрватску 1874. године), Матица лужичкосрпска (1847), Матица галицијско-руска (1848), Матица моравска (1849), Матица словачка (1863), Матица словеначка (1864) и друге

Читав систем Матице функционише по принципу удруживања и институционалног организовања, а установа има темељни програм рада, који се остварује у складу са специфичним делатностима у различитим областима културе и науке, уз пуно поштовање стваралачке индивидуалности сваке личности. Захваљујући еластичности свог културно-научног програма, Матица српска је створила многе претпоставке да успешно преброди искушења не само прошлог и садашњег већ и будућег времена. На тај начин она гради основне претпоставке и предуслове за сопствено трајање, па се постепено приближава својој двестотој годишњици постојања.

НАСЛОЈАВАЊЕ ЕПОХА У УСТАНОВИ ДУГОГА ТРАЈАЊА

Један од основних задатака Матице јесте организовање свестране књижевне, научне и културне делатности, а самим тим и потврђивање и јачање српског културног и националног идентитета. Током читавог 18. и 19. века српски народ у Хабзбуршкој монархији настојао је да изгради свој друштвени и културни систем, што су развијене западноевропске нације већ учиниле, укључујући и Русе, који су, као једноверни православни народ, а уједно и народ близак Србима по језику и култури, у том процесу пружили Србима велику помоћ. Други део српског народа, који је живео на територији Османског царства, имао је много лошије услове за нормалан друштвени развој, па му је предстојала одлучујућа борба за ослобођење, чији су резултати били Први и Други српски устанак, као и дуга и упорна дипломатска борба, захваљујући којој је стечен висок степен аутономије и, коначно, међународно признање Кнежевине Србије и Кнежевине Црне Горе на Берлинском конгресу 1878. године.

Заснована на идејама просветитељства, Матица је од самог почетка своју делатност градила на вери у сазнајне могућности људског разума, у критичку свест, као и у филозофску и научну мисао. С друге стране, критиковала је сваку врсту предрасуда, ирационална и неутемељена знања, као и некритички и ненаучни однос према стварности. Такав културни модел у пуној мери је, код Срба, највише оличавао Доситеј Обрадовић, а та доситејевска парадигма од

самог почетка била је у Матици српској колико утицајна и плодотворна толико и додатно системски подржавана, чему су нарочито допринели Г. Магарашевић, Ј. Хаџић, С. Текелија, Т. Павловић, Ј. Суботић, Ђ. Натошевић и други.

Идеје романтизма представљају други духовно-историјски слој на којем је Матица српска утемељила своју основну концепцију и садржинске детаље свог програма. Свест о српској културној специфичности, заснована на доминантним идејама духа народа (*Volksgeist*) и духа времена (*Zeitgeist*), усмерила је установу на проучавање особености српског језика, усмене књижевности, као и на развој писане књижевности, која је, постепено напуштајући класику и античко наслеђе и удаљавајући се од идеје о универзалном, космополитском систему вредности, све темељније почела да се развија на националној основи. Настојећи да досегну специфичан, аутентичан национални темељ, романтичари су желели да на тај начин дају свој допринос светској књижевности и култури, коју су, сасвим гетеовски, схватали као репрезентативни скуп веома особених, а истовремено највиших националних вредности. Најизразитији носилац такве концепције културног развоја био је Вук Караџић и његовим путем пошли су многи, али је тек почетком шездесетих година 19. века таква стваралачка парадигма у потпуности преовладала како у Матици тако и у целој српској култури. Било је то време књижевног деловања Јована Јовановића Змаја, Лазе Костића, Ђуре Јакшића и других.

У политичком смислу, све то је било праћено снажним покретом Уједињене омладине српске и формирањем прве политичке странке код Срба – Српске народне слободоумне странке, са Светозаром Милетићем као њеним првим страначким трибуном.

Упркос наглашеном националном опредељењу, овај покрет је био изразито либерално оријентисан, што је значило да је српска национална идеја подразумевала толерантан однос према другим нацијама и њиховим националним правима. У пракси је то значило да Срби, у својој борби за национална права унутар Хабзбуршке монархије, нису само подржавали оправдане захтеве других народа већ су са њима и непосредно сарађивали, помагали њихов развој и омогућавали им да се користе услугама српских институција. Такав је, на пример, био случај с Румунима, који су, као православни народ, дуго имали заштиту у оквиру Српске цркве, односно Карловачке митрополије, да би потом, 1865. године, била основана аутономна Румунска црква, а 1885. године и аутокефална. Са другим народима који су имали статус националних мањина или етничких заједница (Словаци, Русини, Буњевци и др.) у Хабзбуршком царству, Срби су одржавали веома срдачне односе, услед чега је Велика народна скупштина у Новом Саду 25.11.1918. године, одмах по окончању Првог светског рата, донела одлуку о присаједињењу територија Бачке, Баната и Барање Србији, док су политички представници Срема сличну одлуку донели самостално, дан пре тога. У припремању такве одлуке управо је Матица српска одиграла веома значајну улогу, како посредно, током дугог периода разматрања политичких идеја и одговарајућег типа културе у другој половини 19. и почетком 20. века, тако и непосредно, приликом формирања политичких тела и организације Велике народне скупштине 25. XI 1918, која ће ове одлуке извести у ваљаној форми.

У периоду деловања Матице за време Хабзбуршке монархије (1826–1918), унутар ње јављали су се нови духовно-историјски, културолошки и стилски правци, као што су реа-

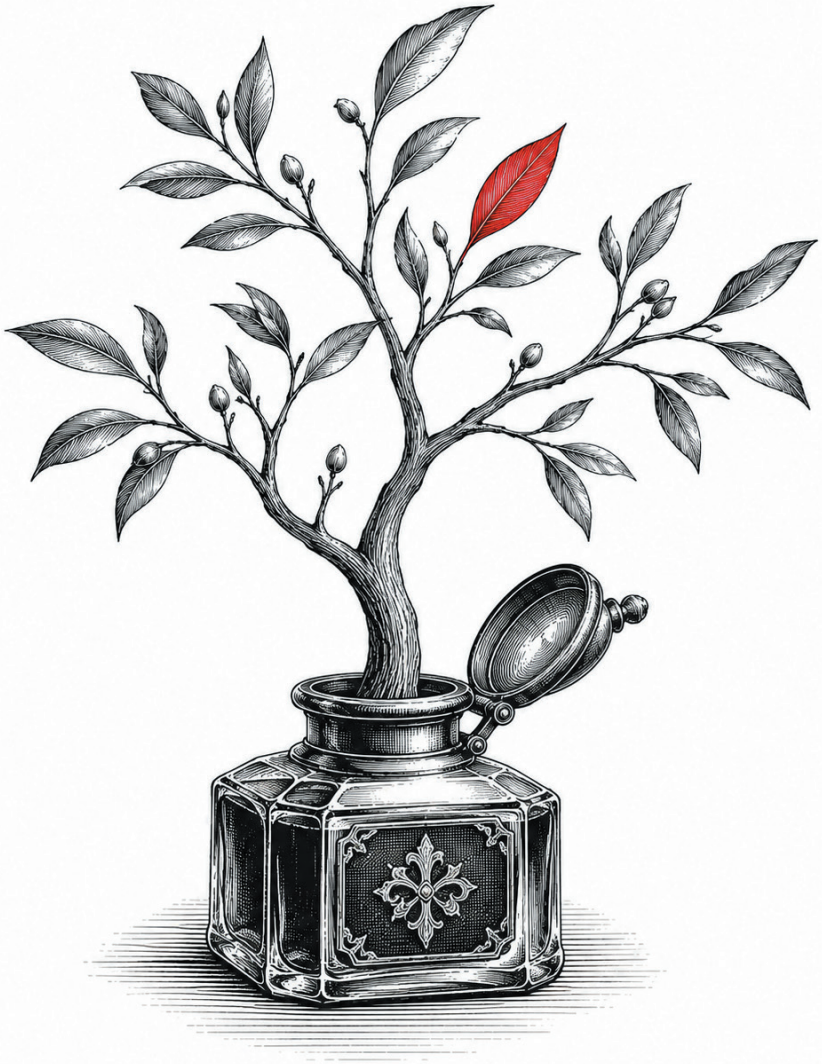
На страни бр. 98 прочитајте:

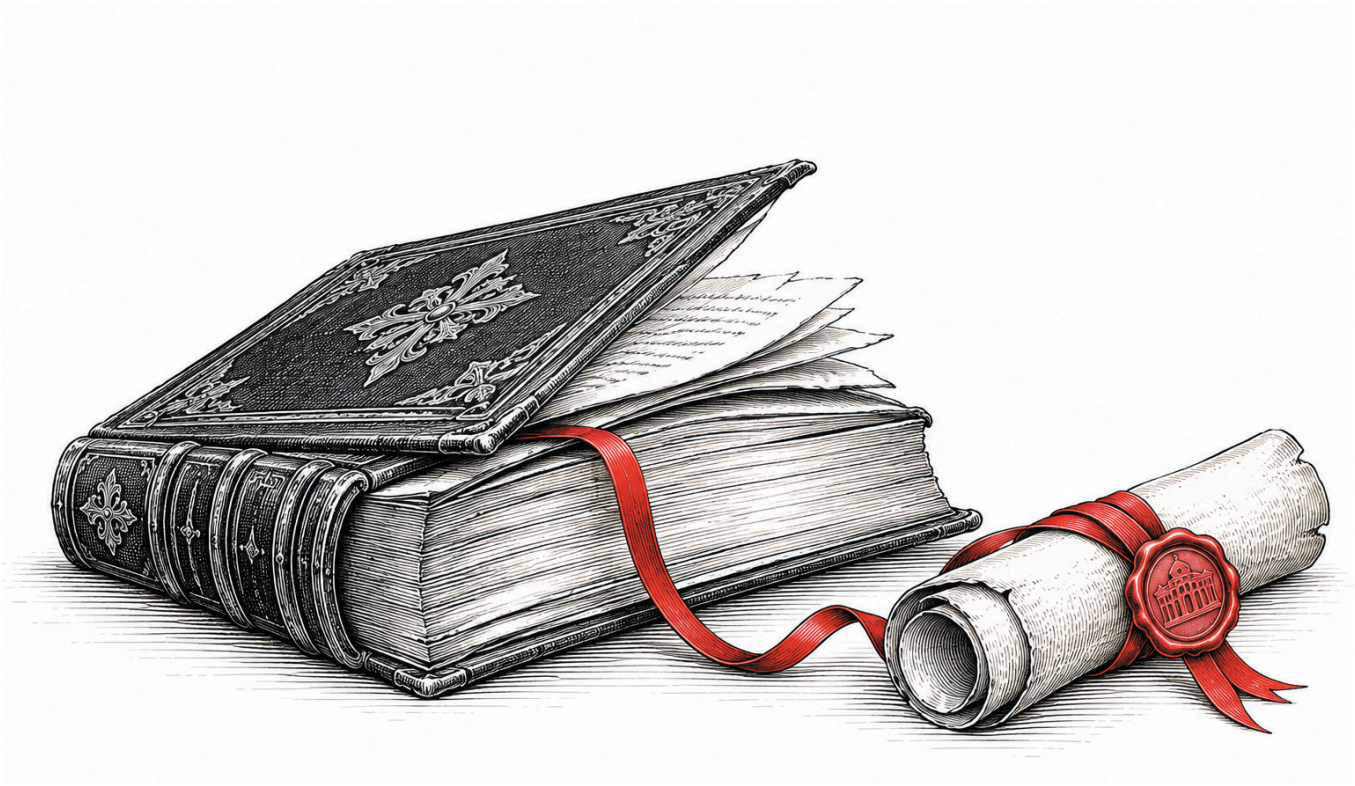
КО ЈЕ УБИО СИБИЛУ ВЕЈН

Пише: **Драгољуб Којчић**

лизам и позитивизам. Реализам се, на пример, јавио захваљујући деловању уредника *Летописа* и популарног романописца Јакова Игњатовића, као и захваљујући многим сарадницима, међу којима би требало поменути Светозара Марковића, који је неке од својих најзначајнијих програмских текстова објавио управо у издањима Матице српске. Феномени модерне испраћени су у Матици српској с пажњом упућеном важним протагонистима (Ј. Дучић, А. Шантић, С. Пандуровић, Б. Поповић, Ј. Скерлић и др.), али и с не баш малим реформским амбицијама унутар установе (Т. Остојић, В. Стајић и др). Појава модернизма и авангарде представљала је за Матицу српску велики изазов, на који је она веома споро реаговала, што је највећим делом било условљено застојем у раду установе током Првог светског рата, те непосредно после њега. Истина, *Летопис Матице српске* је током двадесетих и тридесетих година, посебно за уредништва Марка Малетина и Тодора Манојловића, почео да реагује на нова збивања у књижевности, уметности и култури, али је Нови Сад у то време већ изгубио свој некадашњи значај, док је улогу главног средишта српске културе још последњих година 19. века преузео Београд. Током читавог периода између два светска рата Матица је дуго трагала за делотворним организационим обликом своје делатности, али резултати тога тражења су парцијално били веома вредни, али је генерално било много више лутања него што је то било неопходно.

Такав облик је на приближан, али и драгоцен и темељан начин пронађен у време социјалистичке Југославије: Матици је системском државном пажњом било омогућено да активније него икада раније развија своју научну делатност, али су били забрањени сви облици испољавања бриге о српском националном идентитету. Комунистички интернационализам, а нарочито специфичност антисрпског синдрома који се испољавао унутар идеолошког, титоистичког партијско-државног врха Југославије, доприносили су неминовној неутрализацији српске националне свести као такве, а самим тим и једне важне димензије у раду Матице српске. С друге стране, научна делатност се интензивно развијала. Успостављена је читава мрежа научних часописа, од којих сваки представља водећу публикацију тог типа у различитим научним дисциплинама. Таквих периодичних часописа има укупно девет: *Зборник Матице српске за књижевност и језик* (проучавање књижевности), *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (проучавање језика), *Зборник Матице српске за славистику* (проучавање словенских језика и књижевности), *Зборник Матице српске за класичне студије* (проучавање антике и класичне филологије) *Зборник Матице српске за друштвене науке* (широк спектар друштвених и хуманистичких дисциплина), *Зборник Матице српске за историју* (историографска истраживања), *Зборник Матице српске за природне науке* (широк спектар природних наука), *Зборник Матице српске за ликовне уметности* (истраживања у области историје уметности) и *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* (театрологија и музикологија). Томе се могу додати и часописи који излазе повремено: *Темишварски*

зборник (проучавање српске културе на територији данашње Румуније), *Његошев зборник* (проучавање српске књижевности и културе на територији Црне Горе) и *Свеске Матице српске* (објављивање грађе и архивских докумената).

Организациона структура Матице српске представља скуп специјализованих јединица, односно одељења, којих има укупно седам: Одељење за књижевност и језик, Лексикографско одељење, Одељење за друштвене науке, Одељење за природне науке, Одељење за ликовне уметности, Одељење за сценске уметности и музику и Рукописно одељење. У оквиру одељења спроводе се истраживања у оквиру појединачних научних пројеката, којих тренутно има око педесет. Већина њих је, наравно, из области хуманистичких и друштвених наука, а посебан значај имају они који се односе на језик и књижевност, те изучавање друштва, уметности и културе у најширем смислу. Нарочито су у том смислу значајна истраживања у области стандардног српског језика, неговање енциклопедистике, библиографских послова и сл.

Матица српска је, дакле, одувек била пријемчива за нове духовно-историјске парадигме светске и српске науке, уметности и културе. Усмерена на традицију и придржавајући се система вредности које ни у једном времену не губе свој значај, Матица није ни лако ни брзо прихватала иновативне токове и нове околности, али је развијала сензибилитет и сазнајни апарат којим је, веома темељно и аргументовано, умела да описује све те промене и да их тумачи. Ипак, пре или касније, уз већи или мањи отпор, прихватала је све иновативне процесе који су потврдили своју вредност унутар система националне културе. Стога се за Матицу може рећи да, иако је била усмерена на традицију, ипак није остајала конзервативна током дужег временског периода, мада су поједини њени чланови, а поготово политички активисти, било са деснице било са левице, настојали да јој наметну такву улогу и функцију.

Тако је, на пример, конзервативни племић и изразити антивуковац Сава Текелија оставио Матици српској налог да никада не прихвати Вукову реформу језика, књижевности и културе, али тај завет једноставно није могао бити испуњен

Неколико примера могу веома пластично да прикажу сложеност ових, наизглед спорих, али темељно претресаних процеса. Тако је, на пример, конзервативни племић и изразити антивуковац Сава Текелија оставио Матици српској налог да никада не прихвати Вукову реформу језика, књижевности и културе, али тај завет једноставно није могао бити испуњен. Текелија се темељно противио језичко-комуникативном напретку, али је Матица морала да одбаци такав завет, иако до дана данашњег чува поштовање према свом некадашњем председнику и добротвору. Текелијино дело је вишестрано, па и данас поједини аспекти његовог рада привлаче пажњу проучавалаца и доносе занимљиве плодове у сусрету са временом у којем живимо. Упркос свом традиционализму, Матица је увек била окренута будућности и пријемчива за иновације које могу обогатити и проширити језичке, књижевне, стваралачке, научне и културне могућности српског народа. ■

АЛЕКСАНДАР РАСТОВИЋ
историчар
и научни саветник

УГЛЕДНЕ БРИТАНСКЕ ЛЕКАРКЕ У СРБИЈИ 1914-1918.

Током Првог светског рата најугледније британске лекарке попут Елси Инглис, Алис Хачисон, Евелин Хаверфилд боравиле су у Србији и пожртвовано лечиле српске рањенике и болеснике од најтежих заразних болести попут трбушног и пегавог тифуса

Елси Инглис

Фото: Len Collection / Alamy / Profimedia

Алис Хачисон

Фото: History and Art Collection / Alamy / Profimedia

Евелин Хаверфилд

Фото: Beatrice Cundy

Први светски рат донео је огромне људске губитке, рањавања, епидемије заразних болести, глад и немаштину. Многе државе су претрпеле огромна разарања, али је пример Србије јединствен случај колике су огромне жртве српска држава и српски народ поднели за ослобођење и стварање нове заједничке државе јужнословенских народа. Србија је између 1914. и 1918. године изгубила 1.257.000 људи или четвртину целокупног становништва (од тог броја, између осталих, погинуло је 370.000 војника и 630.000 цивила). У таквој ситуацији многи познати Енглези и Енглескиње из политичког и јавног живота спонтано или организовано ангажовали су се на пружању помоћи Србији и њеном становништву – у новцу, храни, пропаганди. Велики број њих предводио је хуманитарне и медицинске мисије које су боравиле у Србији од 1914. до 1918. године.

Најистакнутија бритатанска организација која се истакла у пружању хуманитарне помоћи Србији била је Српски потпорни фонд, основана у јесен 1914. године

Према извештају др Милана Ћурчина, угледног српског књижевника, из Енглеске су у Србију слате незваничне и званичне медицинске мисије, то јест мисије под покровитељством енглеске владе и мисије опремљене средствима приватних лица и организација. Енглеска влада послала је две такве мисије: енглеску војну лекарску мисију и енглеску поморску мисију. Незваничне мисије које нису биле под окриљем британске владе биле

су: мисије Британског Црвеног крста, мисије Српског потпорног фонда и мисије Шкотских жена.

Најистакнутија британска организација која се истакла у пружању хуманитарне помоћи Србији била је Српски потпорни фонд, основана у јесен 1914. године. У овој организацији која је бројала око седамсто чланова, а на чијем се челу налазила британска краљица Мери, деловала су нека од најпознатијих имена британске јавности, политике, науке, културе. Њени активни чланови између осталих били су: Винстон Черчил, Валентин Чирол, новинар *Тајмса*, Роберт Вилијам Ситон Вотсон, историчар, сер Чарлс Чедвик Оман, војни историчар, леди Констанс Џејн Бојл, др Џејмс Бери и његова супруга др Френсис Дикинсон Бери, кардинал Борн, лорд Хавершам.

ПОТРЕБЕ СРПСКОГ НАРОДА

У свом раду Српски потпорни фонд је у зависности од прилика мењао своје циљеве, али су они увек били у складу са потребама српског народа. У почетку су донације прикупљане ради опремања првих хируршких болница за потребе рањеника и слања медицинских мисија припреманих за сузбијање заразних болести, у првом реду против епидемије пегавог тифуса. Затим је прикупљана материјална помоћ за народ под окупацијом, за евакуацију и смештај избеглица, заштиту ратних заробљеника и интернираних цивила у логорима, да би на крају Фонд помагао у обнављању разорене и опустошене земље после рата. Најзначајније активности Српског потпорног фонда везују се за опремање медицинских мисија које су слате у Србију ради збрињавања и лечења рањених и болесних војника, нарочито с обзиром на то да је српских лекара било врло мало. У раздобљу од новембра 1914. до јуна 1915. године Фонд је у Србију упутио пет комплетно опремљених болница.

Прва јединица Српског потпорног фонда под управом леди Маргарет Лејле Пеџет, супруге Ралфа Пеџета, британског посланика у Србији, послата је у Скопље, где је радила од новембра 1914. до марта 1915. године. Ова јединица је образовала хируршку болницу са шест стотина кревета и са првобитним задатком да ради на збрињавању рањеника.

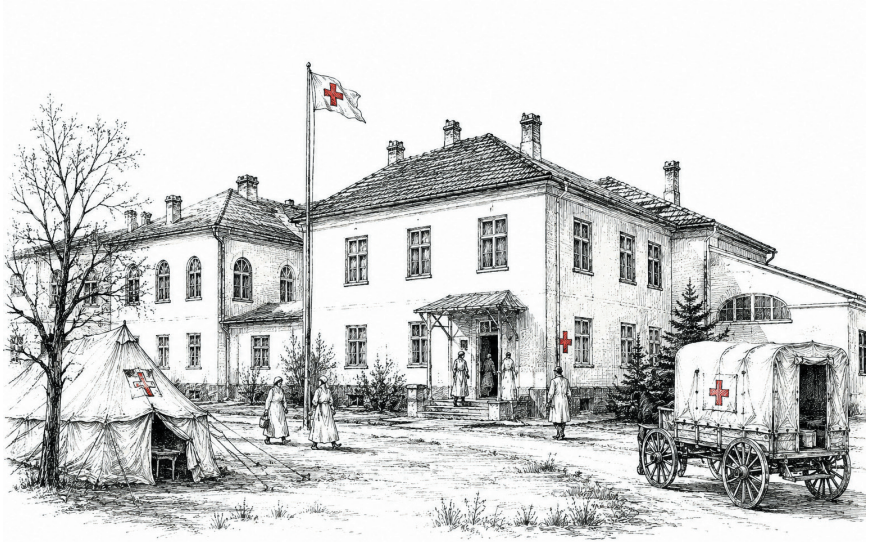
Занимљив је податак да је ова, последња мисија Српског потпорног фонда, допутовала у Србију јахтом сер Томаса Липтона, чувеног произвођача чаја који је током рата често допремао помоћ у Србију

С обзиром на огроман број оболелих од разних болести, поготово након избијања епидемије пегавог тифуса, болница у Скопљу је отворила и амбуланту за лечење цивилних болесника. Ширење епидемије тифуса на Скопље и околину нагнало је леди Пеџет и остале чланове мисије да покрену иницијативу за отварање једног блока само за лечење тифусних болесника. Када је дошло до непријатељске офанзиве октобра 1915, мисија под контролом леди Пеџет одбила је наредбу да се повуче са осталим мисијама и остала да се брине о рањеницима и оболелима, да би крајем октобра 1915. пала у бугарско ропство. Захваљујући великом филантропу какав је била леди Пеџет, ова мисија Српског потпорног фонда је, осим збрињавања рањеника и лечења оболелих од разних заразних болести, свесрдно помагала српско становништво у храни, одећи и другим потрепштинама.

Епидемија пегавог тифуса, опаке болести која је, како се процењује, однела преко 150.000 живота, захтевала је најосновније хигијенске услове и већи број лекара и медицинског особља, којих је у то време у Србији било врло мало. С тим циљем, у Србију је априла 1915. пристигла Трећа јединица Српског потпорног фонда под руководством сналажљиве и изузетно предузимљиве Мабел Сент Клер Стобарт. Ова јединица образовала је једну веома добро опремљену пољску болницу у Крагујевцу са петсто болесничких постеља, пријемним одељењем, рендген апаратом и пратећим објектима. Мисија је бројала 46 чланова и у њеном саставу била је врло цењена лекарка Мабел Кинг Мај. Епидемија трбушног тифуса која је крајем пролећа и почетком лета 1915. задесила јединицу госпође Стобарт, упркос свим мерама предострожности, однела је животе две чланице мисије, које су сахрањене једна поред друге уз војне почасти: медицинске сестре Лорне Ферис и Мабел Дијермер.

Када је у лето 1915. дошло до смиривања епидемије, Мабел Стобарт је отворила седам диспанзера за лечење становништва у унутрашњости земље, такозване друмске амбуланте, које су за кратко време примиле чак 20.000 болесних и изнурених људи. Места погодна за друмске диспанзере заједно су бирали докторка Стобарт и пуковник Генчић који је био на челу војног санитета. Најпре је у Енглеску крајем маја 1915. послата угледна докторка Кинг Мај, да би радила на прикупљању средстава, опреме и особља за отварање ових амбуланти. Затим је направљен план по коме би свака од амбуланти требало у свом саставу да има по једну жену лекара, две медицинске сестре, и по једног кувара, преводиоца и шофера, који би теже случајеве превозио у матичну болницу у Крагујевац. Први такав диспанзер отворен је у Крагујевцу, почетком маја 1915. године.

Елизабет Рос

Фото: Јавно власништво

Предузимљива Мабел Стобарт се није на томе зауставила, већ је организовала мобилну болницу познату под називом „Летећа јединица“, преузевши аутомобиле и опрему после затварања друмских диспанзера. Ова јединица, са званичним називом „Прва српско-енглеска пољска болница“ пратила је Шумадијску дивизију првог позива под командом пуковника Божидара Терзића.

БОРБА ПРОТИВ ЕПИДЕМИЈЕ

Четврта и Пета јединица Српског потпорног фонда, назване и фармерске јединице зато што су основане захваљујући прилозима енглеских фармера и велепоседника, пристигле су у Србију априла, односно маја 1915. године. Главни задатак ових мисија била је борба против епидемије заразних болести. Опремљене су лабораторијском опремом и апаратима, и у њиховом саставу били су епидемиолози, бактериолози и болничарке посебно обучене и квалификоване за лечење инфективних болести. Четврта јединица радила је у Београду, док је Пета образовала болницу у Пожаревцу. У саставу Пете јединице Српског потпорног фонда радила је Доротеа Клер Мод, која је као анестезиолог и хируршки асистент била ангажована у Пожаревцу.

Организација која је својом дисциплином и пожртвованошћу задужила српски народ, и која се нарочито истакла у пружању хуманитарне помоћи Србији јесте Болнице шкотских жена коју је предводила чувена докторка Елси Инглис

Пета мисија је првобитно послата у Пожаревац због близине фронта, како би лечила српске рањенике, али је услед великих епидемија константно збрињавала болесно становништво и војнике. Занимљив је податак да је ова, последња мисија Српског потпорног фонда допутовала у Србију јахтом сер Томаса Липтона, чувеног произвођача чаја који је током рата често допремао помоћ у Србију.

Важну помоћ српском народу током Великог рата пружиле су и: Мабел Данлоп Грујић, супруга дипломате Славка Грујића, Дарија Прат, супруга кнеза Алексе Карађорђевића, Беси и Ани Христић, снаха и унука политичара Николе Христића, које су прикупљале помоћ и организовале слање добровољаца из Велике Британије. Управо на молбу за медицинску помоћ Србији коју је упутила Мабел Грујић одазвали су се доктори Џејмс Бери, хирург, и његова супруга Мај Дикинсон Бери, анестезиолог. Интересантно је да су супружници Дикинсон–Бери још 1904. били у Србији и присуствовали крунисању краља Петра I. Они

су уз велику материјалну помоћ Лондонске краљевске болнице у којој су радили, и под окриљем Британског Црвеног крста образовали санитетску јединицу која је бројала педесет и четири члана, и стигла у Врњачку Бању 11. фебруара 1915. године. Званичан назив ове мисије био је Англо-српска болница, популарно називана Бери мисија. За разлику од осталих енглеских болница које су деловале у Србији, и имале огромних проблема са претрпаношћу, недостатком особља, нехигијенским условима и другим недаћама, мисија Бери је имала врло адекватне услове за рад. Под њеном контролом било је шест болница са укупно триста шездесет кревета. У саставу мисије били су и аустријски заробљеници који су радили као техничко особље, а најзначајније од свега било је нормално снабдевање водом, с чим су остале болнице имале великих проблема. Управо због тих, за ондашње прилике одличних хигијенских услова, као и због коришћења специјалних болничких барака за болеснике заражене тифусом, у Врњачкој Бањи није било епидемије пегавог тифуса. Ова мисија је остала у Србији до 18. фебруара 1916. када је на захтев аустријских окупационих власти морала да напусти земљу.

ФЛОРА СЕНДС

Једна од најпознатијих Енглескиња која је 1914. стигла у Србију да би помогла српским рањеницима и болесницима била је Флора Сендс. Ова племенита жена остаће упамћена и као прва Британка која је учествовала као војник у Првом светском рату, борећи се у редовима српске војске. Заједно са тридесет шест жена, а у оквиру Болнице „Сент Џон“, дошла је у Крагујевац где је приступила српском Црвеном крсту и радила у Другом пешадијском пуку српске армије. Истакла се 1915. године у Ваљеву као болничарка добровољац када је заједно са Емили Симондс неговала болеснике оболеле од тифуса, при чему се и сама разболела, али је успела да се опорави. Вративши се у Србију у јесен 1915. прикључила се војницима и приликом повлачења српске војске преко Албаније добила чин десетара, а после завршетка рата и чин капетана.

Организација која је својом дисциплином и пожртвованошћу задужила српски народ, и која се нарочито истакла у пружању хуманитарне помоћи Србији јесте Болнице шкотских жена коју је предводила чувена докторка Елси Инглис. У току 1915. године ова организација је послала у Србију четири своје мисије. Прва јединица Болница шкотских жена пристигла је у

Процењује се да је током ратног вихора Србију походило преко шест стотина енглеских жена које су учествовале у хуманитарним и медицинским мисијама

Британске медицинске сестре након повратка из Србије на божићни одмор; групна фотографија током оброка на станици Ватерло у Лондону

Фото: ullstein bild / ullstein bild / Profimedia

Флора Сандс

Фото: Јавно власништво

Флора Сандс на сеоској свадби у Србији

Фото: Јавно власништво

Србију, у Крагујевац, почетком јануара 1915. под руководством докторке Елионор Солтау. Претходно је у Единбургу формиран одбор Болница шкотских жена. Ова прва јединица имала је тридесет чланова, од чега пет лекара. Јединица је за кратко време опремила велику хируршку болницу која је постала надалеко позната по ефикасности и дисциплини особља. Иако опремљена са сто болесничких постеља, великим количинама лекова, медицинском опремом и рендген апаратом, ова мисија није очекивала запањујући број рањених и болесних који их је дочекао. Одмах на почетку ангажовања у Крагујевцу збринуто је око 250 рањеника. Услед епидемије пегавог тифуса, Солтау је крајем јануара у телеграму Инглисовој тражила помоћ у опреми, лекарима и болничаркама квалификованим за лечење заразних болести, и изнела план о отварању специјалне болнице за лечење оболелих од тифуса. Епидемија пегавог тифуса која се разбуктала крајем јануара 1915. није заобишла ни ову болницу, која је поред великог броја српских болесника умрлих од пегавца, изгубила и четири своје чланице, међу којима и докторку Елизабет Рос. Ова пожртвована лекарка дошла је у Србију из Персије и у крагујевачкој заразној болници неговала је до последњег тренутка најтеже болеснике. У саставу ове мисије била је и др Кетрин Макфејл, велики добротвор српског народа, која је после рата била оснивач дечјих болница у Београду и Сремској Каменици.

Елси Инглис је пристигла у Србију маја 1915. како би заменила др Солтау, оболелу од дифтерије, и помогла у лечењу пегавог тифуса у Крагујевцу. Са собом је повела свежу медицинску екипу и Евелин Хаверфилд, касније чувену по отварању дома за сирочад у Бајиној Башти. Одмах по доласку, комплетно је опремила болницу са петсто постеља и преузела

дужност главног надзорника свих јединица друштва Болница шкотских жена у Србији. Том приликом управу над хируршком болницом у Крагујевцу преузела је докторка Лилијан Чесни, болницу за пегави тифус докторке Џенет Маквеј и Џенет Лерд, док су одељења са повратном грозницом била под управом докторке Елизабете Брук.

Изузетно упорна и предузимљива Елси Инглис успела је да на положај главног лекара једне од мисија у Србији доведе чувену докторку Алис Хачисон. Прикупивши средства и опремивши нову мисију, организација Болнице шкотских жена је почетком јуна 1915. образовала нову болничку јединицу у Ваљеву, најбоље опремљену до тада. У једном свом писму Хачисонова указује на то да је прави разлог образовања једне болнице у Ваљеву под окриљем Болница шкотских жена у време када су епидемије заразних болести завршене, а затишје у рату још увек траје, стварање стања приправности за српски напад који се очекује сваког тренутка и за суочавање са последицама до којих ће доћи, мислећи на мноштво рањених и повратак епидемије тифуса током зиме.

У време када је Инглисова пристигла у Србију, епидемија пегавог тифуса била је при крају, болесника је било све мање, као и рањених, услед затишја на фронту. Имајући у виду да ће се борбе убрзо наставити несмањеном жестином, што ће поново створити потребу за лечењем великог броја рањених војника, а самим тим и услове за поновно ширење заразе, Инглисова и пуковник Хантер су направили план о успостављању три велике болнице на северу земље, уз саму ивицу фронта. Оне су замишљене као препрека евентуалном ширењу заразних болести по осталим деловима земље, те је стога њихов главни задатак био збрињавање и лечење рањених војника, као и изоловање оболелих. Тако су отворене болница у Ваљеву, под управом Алис Хачисон, у Младеновцу под руководством докторке Беатрис Макгрегор и августа 1915. у Лазаревцу, где је главни лекар била докторка Едит Холвеј. Када је дошло до непријатељске офанзиве октобра 1915, све јединице Болница шкотских жена повукле су се најпре у Крагујевац, а затим у Крушевац и ту наставиле са лечењем пацијената. Када им је наређена евакуација, само мали број њих је на то пристао, док је огромна већина, на челу са непоколебљивом др Инглис, остала у Крушевцу да и под аустријском окупацијом брине о рањеницима, све до репатријације фебруара 1916. године.

Шкотланђанке под вођством Елси Инглис, подељене у две групе, преузеле су бившу војну болницу „Цар Лазар“ и зграду некадашње женске школе у коју је пренет највећи део опреме из Крагујевца, преузевши тако контролу над више од хиљаду пацијената

ХУМАНИТАРНЕ МИСИЈЕ

Шкотланђанке под вођством Елси Инглис, подељене у две групе, преузеле су бившу војну болницу „Цар Лазар“ и зграду некадашње женске школе у коју је пренет највећи део опреме из Крагујевца, преузевши тако контролу над више од хиљаду пацијената. Не желећи да напусте своје српске пријатеље, остале су уз њих у најтежим тренуцима. Када је новембра 1915. Крушевац пао у руке Аустријанаца, прва болница је преузета и читава опрема конфискована за потребе окупатора. Тако су под управом Болница шкотских жена остале болница у српској војној згради са преко 900 пацијената, и околна болничка складишта. У једном од тих складишта докторка Холвеј бринула је о триста пацијената. Изузетно тешки услови, хладноћа, несташице хране и огрева, одеће, лекова и медицинске опреме, нису поколебали Шкотланђанке одлучне у намери да до самог краја остану уз Србе. Тек када је упућен општи позив за репатријацију свих британских медицинских мисија, припаднице друштва Болница шкотских жена напустиле су Србију фебруара 1916, и преко Беча, Швајцарске и Француске стигле кући.

Процењује се да је током ратног вихора Србију походило преко шест стотина енглеских жена које су учествовале у хуманитарним и меди цинским мисијама. Енглеске болнице које су за време Првог светског рата радиле у Србији биле су прави пример професионализма и хуманости, а лекарке и болничарке попут Елси Инглис, Алис Хачисон, Евелин Хаверфилд, Елионор Солтау, Флоре Сендс, Мабел Стобарт, остаће упамћене као пример искрених и истинских пријатеља Срба и Србије у време њихових највећих недаћа током Првог светског рата. ■

КО ЈЕ УБИО СИБИЛУ ВЕЈН

Модерни нихилизам није остао у романима Достојевског, нити у менталним катакомбама деветнаестог столећа. У политичкој постмодерни данашње Србије добија облик покрета без јасне идеологије, програма и препознатљивих идеја

ДРАГОЉУБ КОЈЧИЋ

Почетак свих вредносних подела описан је у Књизи постања. „Виде Бог да је светлост добра; и растави Бог светлост од таме.“ Све остало је историја света и поларизовања на добро и зло. Ако је човечанство протоком времена постизало успон, онда је то било споро, али је барем било извесно, упркос периодима стагнације или чак цивилизацијског назадовања. Сукоб између добра и зла, између њихових експлицитних облика или прикривених дубина у којима обитавају, можда најбоље приказује уметност.

Фјодор Достојевски је ова два супротстављена крака егзистенцијалних вредности провлачио кроз све своје романе. Њихов политички и друштвени појавни облик појављује се кроз цели стваралачки опус великог писца. Али, „Зли дуси“ или, како гласи нешто старији превод на српски, „Нечисте силе“, предочавају нам модерни нихилизам. Испреплетани мотиви, естетика ликова попут магичног лепотана Ставрогина, конспирација и, на крају, самоуништење као логични епилог фаустовских избора и мефистофелевских аранжмана. Преплитање одушевљења посебношћу и искакања из колотечине свакодневице друштва, речју, ексклузивност као крунски мотив живота, постаје сопствена супротност и „прогонство из раја“ нормалног живота. Није ли управо такву цену платио Доријан Грej у аристократској самоопчињености и надменом презиру према „поткултурним бићима“ са лондонских мрачних улица?

Али Ставрогинови завереници и Ваљдов јунак нису остали закључани у менталним катакомбама деветнаестог столећа. Лилијана Кавани опредмећује тамну страну људске психе и покушај да се уметношћу оправда своја уображена надмоћ. Балетски играч Амадео Амодио у ноћном хотелском апартману увежбава секвенцу коју је играо пред нацистима у логору смрти.

У савременим друштвеним пејзажима један део политичких играча губи везу са реалношћу и са стварним интересима друштва и поводи се за фантасмагоријама и фатаморганама у којима је све само привид у разноврсним комбинацијама политичке постмодерне. У Србији је то „студентски покрет“ и његова изборна листа. Без јасне идеологије, без програма и приоритета, без структуриране организације и јасних процедура одлучивања, без фронтмена са препознатљивим идејама или карактерима, без... заиста без ичега. Једино јавно изречено је анимозитет

Гистав Доре (1832–1883)
„Тријумф хришћанства над паганством“, 1868.

Фото: Јавно власништво

према Александру Вучићу. Недовољно да би били схваћени као чиниоци боље будућности. Штавише, обрнуто – сасвим довољно да буду препознати као сила историјског рикверца Србије у период када је пропадала у сваком смислу.

Међутим, све оно што није светлосни зрак који нас библијски или ајнштајновски води напред, све то је плесач космолошке таме. У тами само могу да се спроводе ирационални планови и зато је почетак нове власти обележен гашењем медијских програма и онемогућавањем да људи виде и чују како им се отима будућност.

Заиста, ко је убио Сибилу Вејн? ■

ЧИТАЈ ПАМЕТНО!

www.srpskikompas.rs

Пратите нас и на друштвеним мрежама:

www.instagram.com/srpskinedeljnikkompas

www.facebook.com/nedeljnik.kompas

Kupuj

Tehnologično

i za crni petak

24
RATE BEZ KAMATE
uz mts račun

Iskoristi sjajne popuste na ceo asortiman tokom celog novembra i kupuj na rate preko mts računa.

mts.rs - 0800 100 150
tehnomanija.rs - 011 3 713 713

Tehnomanija® win win powered by Tehnomanija® mts